

**T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
2019-YL 234**

**AK PARTİ HÜKÜMETLERİNİN GÜVENLİK
POLİTİKALARI 2002-2015**

HAZIRLAYAN

Gizem BAŞER

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Atakan HATİPOĞLU

AYDIN- 2019

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Gizem BAŞER** tarafından hazırlanan **AK Parti Hükümetlerinin Kamu Yönetimi Anlayışı** başlıklı tez, (**savunma tarihi**) tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan			
Üye			
Üye			
Üye			
Üye			

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu (**Yüksek Lisans-Doktora**) tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun tarih sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

İmzası

T.C
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / 05 / 2019

İmza

Gizem BAŞER

ÖZET

AK PARTİ HÜKÜMETLERİNİN GÜVENLİK POLİTİKALARI 2002-2015

Gizem BAŞER

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Atakan HATİPOĞLU

2019, XII + 116sayfa

Türkiye terörün her zaman etkin bir şekilde var olduğu ve aktif olarak terörle mücadele eden bir ülkedir. Bulunduğu coğrafya savaş ve iç karışıklıkların sık sık vuku bulduğu bir bölgedir. Bu nedenle Türkiye'nin ulusal güvenliği birçok tehditle karşı karşıya kalmıştır.

AK Parti hükümetleri dönemindeki Türkiye'nin terör ve ulusal güvenliğini incelemek bu tezin konusunu oluşturmuştur. Çalışmanın temel amacı AK Parti hükümetlerinin terör ve güvenlik politikalarını, politikaların oluşmasında etkili olan terör örgütleri üzerinden incelemektir. Böylece iktidara geldikleri yılından beri teröre çözüm getireceklerini söyleyen AK Parti hükümetlerinin 17 yıllık hükümet deneyimlerine rağmen terörün hala çözülmemesi nedeniyle, neden başarısız oldukları açıklanmıştır. AK Partinin terör ve güvenlik politikaları PKK terör örgütü belirleyiciliğinde şekillenmiştir. Parti terörün çözümüne dini değerlerin birleştiriciliği temelinde yaklaşmıştır. İslamcı sınırlar içinde kalan bu yaklaşım meseleyi dar bir açıdan ele aldığı için başarılı olamamıştır. PKK terörü, Kürt sorunu ile iç içe geçmiş ve uluslararasılaşmış bir yapı oluşturmuştur. Bu nedenle sorun salt ülke sınırları içinde kalan güvenlik politikaları ile çözüme ulaşamamıştır.

Çalışma, AK Parti hükümetlerinin kamu yönetimi yaklaşımını terör ve güvenlik alt başlığında incelemiştir. Bu amaçla çalışmada konu ile ilgili literatürde var olan kaynaklar makale, kanun, kitap dergi gibi yayınlar incelenerek analiz edilmiştir. Kuramsal analiz ve tarihsel yaklaşım tekniğine başvurulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Terör, Güvenlik, AK Parti, PKK, Kürt Sorunu

ABSTRACT

SECURITY POLICIES OF AK PARTY GOVERNMENTS 2002-2015

Gizem BAŞER

Master Thesis, Department of Political Science and Public Administration

Supervisor: Associate Professor Atakan HATİPOĞLU

2019, XII + 116 pages

Turkey has effective time of terror and a country that is actively fighting terrorism. His geography is a region where war and internal turmoil are frequently occurring. Therefore, Turkey's national security has been faced with many threats.

The subject of this thesis is Turkey's AK Party government of terrorism and national security. The main aim of the study is to examine the terror and security policies of AK Party governments through terrorist organizations which are effective in the formation of policies. AK Party government said they would bring a solution to the terror problem. Despite 17 years of government experience, they have not been able to solve the terror problem. In this study, the reasons of failure of AK Party has been explained. The terrorism and security policies of the AK Party have also been shaped by PKK terrorism. The party has approached the solution of terrorism on the basis of the unification of religious values. PKK terrorism is intertwined with Kurdish issue. The problem has formed an internationalized structure. For this reason, the problem could not be solved with the security policies within the borders of the country.

The study examined the public administration approach of the AK Party governments in the subheading of terror and security. For this purpose, the literature on the subject has been analyzed by analyzing publications such as articles, law and book magazines. Theoretical analysis and historical approach technique were applied.

KEY WORDS: Terror, Security, AK Parti, PKK, Kurdish Problem

ÖNSÖZ

Terör sorunu bu gün hala daha ülkenin en önemli sorunlarından biri olarak tartışılmaya devam etmektedir. Bu konu ile ilgili birçok çözüm önerilmekte ve öneriler denenmektedir. Ancak sorun Türkiye’yi meşgul eden yapısını her zaman korumuştur. Tez konusunun fikir aşaması Türkiye’de terör eylemlerinin çok yoğun olarak görüldüğü bir zamana oluştu. Bu dönem aynı zamanda AK Parti hükümetlerinin terör sorununu çözmek için cesur ve riskli bir adım attıkları çözüm sürecinin başarısızlıkla sonuçlandığı döneme denk gelmişti. Sorunun neden kaynaklandığını, neden çözüm denemelerinin başarısız olduğunu anlamak için bu konu üzerine çalışmaya karar verdim. Politika oluşturucular tekrar bu konu üzerinde yeniden farklı bir çözüm arayışlarına girdiklerinde oluşturulacak politikaya yardımcı olarak çalışmanın çözümün bir parçası olması umulmaktadır.

Çalışmayı süresince Aydın Adnan Menderes ve Ondokuzmayıs Üniversitesi kütüphane olanaklarından bolca yararlandım. Çalışmada beni en çok zorlayan kısım FETÖ ve IŞİD gibi yeni oluşan terör örgütleri hakkında kaynakların çok sınırlı olması olmuştur.

TEŐEKKÖRLER

Bu çalıőmanın oluőturulmasında ve çalıőma sűresi boyunca, bilgi ve tecrűbelerini benden esirgemeyen deęerli hocam Sayın Doç. Dr. Atakan HATIPOęLU'na teőekkűrlerimi sunarım. Aynı zamanda çalıőma sűresince bana her zaman destek olan ve yardımlarını esirgemeyen sevgili eőim Uęur BAŐER'e ve manevi desteklerinden dolayı sevgili aileme çok teőekkűr ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
TEŞEKKÜRLER	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	14
1. GÜVENLİK VE TERÖR	14
1.1. Güvenlik	14
1.1.1. Güvenlik Türleri	16
1.1.1.1 Ulusal güvenlik	17
1.1.1.2. Bölgesel güvenlik.....	18
1.1.1.3. Uluslararası güvenlik	19
1.1.1.4. Kolektif savunma ve kolektif güvenlik.....	20
1.1.2. Türkiye'nin Ulusal Ve Uluslararası Güvenlik Anlayışı	21
1.1.3. NATO'nun Ortadoğu Güvenlik Politikası	22
1.1.4. Rusya'nın Ortadoğu Güvenlik Politikası	23
1.1.5. İran'ın Ortadoğu Güvenlik Politikası	25
1.2. Terör ve Terörizm Kavramları	27
1.2.1. Terörizmin Türleri	29

1.2.1.1. Ulusal terörizm.....	29
1.2.1.2. Uluslararası terörizm.....	29
1.2.1.3. Etnik/Ayrılkçı terörizm.....	30
1.2.1.4. Fundamentalist terörizm	31
1.2.3. Türkiye ve Çevresindeki Terör.....	32
1.2.3.1. PKK.....	32
1.2.3.2. Diğer terör grupları	37
2. BÖLÜM	39
2. AK PARTİ'NİN SİYASAL KİMLİĞİ.....	39
2.1. Türkiye'de 1980-2002 Arası Ekonomik Yapı.....	39
2.2. AK Partinin Kuruluşu ve Temel Tezleri.....	44
2.3. Türk Siyasal Hayatında Ak Parti'nin Yeri	48
2.4. İslamcılık ve Kürt Sorunu	50
3. BÖLÜM	54
3. AK PARTİNİN ORTADOĞU POLİTİKASI	54
3.1. AK Parti'nin Ortadoğu Politikası	54
3.2. Suriye İlişkileri	56
3.3. Irakla İlişkiler.....	59
3.4. İran'la İlişkiler	61
4. BÖLÜM	64
4. TÜRKİYEDE SOSYAL BÜTÜNLEŞME VE TERÖR SORUNU	64
4.1. Türk Modernleşmesi	64
4.1.1. Cumhuriyetin Uluslaşma Modeli	67
4.2. Etnik Sorun ve Etnik Sorunun Nedenleri/ Uluslaşma ve Etnik Sorun	70
4.2.1. Türk Uluslaşması ve Kürt Sorunu	72
4.2.2. Kürt Ayaklanmaları.....	75
5. BÖLÜM	77

5. AK PARTİ'NİN TERÖR VE GÜVENLİK POLİTİKASI	77
5.1. AK Parti Öncesi PKK Terörü İle Mücadele.....	77
5.2. Ekonomik ve Sosyokültürel Politika İhtiyacı.....	81
5.3. AK Parti Hükümetleri Döneminde Kürt Sorununa Yaklaşım.....	85
5.4. PKK'ın Uluslararasılaşması Terör Örgütüne Dönüşmesi	87
5.5. AK Parti'nin Açılım Politikası.....	89
6. SONUÇ.....	94
7. KAYNAKLAR	98
ÖZGEÇMİŞ.....	111

TABLÖLAR

Tablo 5.1.: Hükümet Programlarında PKK Terörüne Yaklaşımın Evrimi

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
AB	:Avrupa Birliği
NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
PKK	:Partiya Karkeren Kürdistan - Kürt İşçi Partisi
AK Parti	:Adalet ve Kalkınma Partisi
İŞİD	:Irak Şam İslam Devleti
FETÖ	:Fetullahçı Terör Örgütü
HDP	:Halkların Demokratik Partisi
DYP	:Doğru Yol Partisi
ANAP	:Anavatan Partisi
IMF	:Uluslararası Para Fonu
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
MÜSİAD	:Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
PYD	:Demokratik Birlik Partisi
KADEK	:Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi
Kongra-Gel	:Kürdistan Halk Meclisi
TÜDEK	:Demokratik Toplum koordinasyonu
KKK	:Kürdistan Demokratik Konfederalizm
PÇDK	:Kürdistan demokratik Toplum Partisi
PJAK	:Kürdistan Özgür Yaşam Partisi
TCÖ	:Tevhid ve Cihad Örgütü
ÖSO	:Özgür Suriye Ordusunun
DHKP/C	:Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/cephesi
Dev Sol	:Devrimci Sol
MKP	:Maoist Komünist Parti
MLKP	:Marksist Leninist Komünist Parti
PŞK	:Kürdistan Devrim Partisi
PDK/Bakur	:Kürdistan Demokrat Partisi

İBDA-C	:İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi
YPG	:Halk Savunma Birlikleri
KYB	:Kürdistan Yurt Severler Birliği
KDP	:Kürdistan Demokrat Partisi
TSK	:Türk Silahlı Kuvvetlerinin
GAP	:Güneydoğu Anadolu Projesi
DTP	:Demokratik Toplum Partisi
MİT	:Milli İstihbarat Teşkilatı
BDP	:Barış ve Demokrasi Partisi
OHAL	:Olağanüstü Hal
KHK	:Kanun Hükmünde Kararname

GİRİŞ

İnsanoğlu toplumsal bir varlık olduğu ve toplumlar halinde yaşadığı için, varoluş tarzı ile yakından ilişkili bazı sorunlarla karşı karşıyadır. Bunların başında i ve dış güvenlik sorunu başta gelir. Güvenlik, toplumsal yaşamın güvenliğidir ve bu açıdan kamu düzeni ile yakından ilişkilidir. Her toplumsal yaşayış, bir “kamusal düzen” ve o düzeni sürdürmeye dönük kurallar sistemi ile tanımlanır. Dolayısıyla insan toplumlarının güvenlik sorunu aynı zamanda bir siyasal sorun olarak karşımıza çıkar.

Tarih boyunca bütün toplumlar güvenliği yani kamu düzenini bozabilecek içeriden ve dışarıdan gelmesi olası tehditlerden kendilerini koruma ihtiyaı duymuştur. Dış tehditler hem doğadan gelen hem de dost olmayan diğer toplumlardan gelen tehditler olarak ikiye ayrılabilir. İ tehditler ise toplumsal tabakalaşma lsnde, mülkiyetin ve refahın eşitsiz dağılımı ile başlayan, toplumsal karmaşıklaşmanın artmasına bağlı olarak daha girift biçimler kazanan tehditlerdir.

Doğadan gelen dış tehditler, ilk çağların en önemli sorunları arasındaydı. İnsanların doğa karşısında hkimiyeti kurması lsnde bu türden tehditler önemini göreceli olarak kaybetti. Günümüzde deprem, doğal afetler, salgınlar vb. türünden doğal afetler ortadan kalkmamış olmakla birlikte, en azından bazılarının bilim ve planlamayı önemseyen toplumlarda büyük sorunlara yol açmasının üstesinden geldiği söylenebilir. Bir başka deyişle, günümüzde dünyada bazı toplumların doğal tehditlerin üstesinden gelebilmeleri, uğradıkları zararları minimize edebilmeleri ve bu tür tehditlerin toplumsal düzeni tehdit edecek boyutlara varmamasını sağlayabilmeleri, bir siyasal örgütlenme meselesi olarak görülmektedir. Aklı, bilimi, planlamayı ve ulusal ihtiyaçlarına uygun bir kalkınma programını hayata geçirebilen modern toplumlarda doğal afetlerin kamu düzenini kökten biçimde sarsmasını engelleyecek tedbirler alınabilmekte, buna karşılık bu tür özellikleri olmayan toplumlarda doğadan gelen tehditler sadece insan yaşamı bakımından değil, kamu düzeni bakımından da yıkıcı etkiler yaratabilmektedir. Günümüzde küresel ısınma başta olmak üzere doğadan gelen yeni türden tehditler, insanlığın geçmiş çağlarında şahit olmadığı yeni türden tehditler olarak günümüzde de zm beklemekte ve bunların zm yine kaynakların akılcı dağıtımını ile ilgili ideolojik/siyasal tercihlerle ilişkili görünmektedir.

Doğal olanları bir tarafa bırakılırsa, toplumsal güvenliğe yönelik toplumsal tehditlerin insanoğlunun tarıma başlaması, ihtiyacının üzerinde ürün elde edebilme yeteneği kazanması, bunun sonucunda toplumsal tabakalaşmanın ortaya çıkması ve devletlerin kurulmasıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Toplumsal yapıyı kökten biçimde değiştiren gelişmeler, tehditleri de değiştirdi. Dost olmayan kabile ve toplumların diğer toplumlara yönelik yağmacı veya sömürgeci eğilimleri savaflara neden olmuştur. Savaş olgusu hem galipler hem de mağluplar açısından kamu düzenini değiştiren bir siyasal olgudur. Bir toplumun savaşın gerektirdiği biçimde örgütlenmesi ekonomiden toplumsal ilişkilere, devletin yapısından kültürel değerlere kadar bütün toplumsal yapı ve kurumları etkilemektedir. Öte yandan savaşta yenilen bir toplum, dış tehditlerin üstesinden gelememiş olmakta ve bu durum siyasal düzeninin ortadan kalkmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu nedenle devletlerin ortaya çıkmasından bu yana bütün devletli ve devletsiz toplumlar açısından ortak sorun, kendi siyasal sınırlarını güvende tutmaya dönük tedbirleri almak, örgütlenme biçimlerini oluşturmak olmuştur denilebilir.

Dış güvenlik ihtiyacının doğal ve toplumsal (savaş) olarak ikiye ayrılan boyutları yanında, iç güvenlik ihtiyacı da bulunmaktadır. Dış boyutta savaflara yol açan refah artışı, iç boyutta, toplumsal tabakalaşma, mülkiyetin ve gelirin eşitsiz bölüşümü üzerinden demokratik olan ya da olmayan biçimlerde ekonomik ve toplumsal kaynakları denetleme mücadelesine neden olmaktadır. Toplumun siyasal alanlarını oluşturan bu dağılımın denetleme mücadeleleri demokratik olan ya da olmayan yollardan yapılmaktadır. Demokratik mücadele biçimleri modern toplumun ve siyasal kurumların doğuşu ile ilişkili olduğundan görece yeni biçimlerdir. Demokratik olmayan toplumlarda, siyasal katılmadan dışlanmış olan kesimlerin siyasal mücadele verme biçimleri kaçınılmaz olarak farklı idi. Bu nedenle tarım toplumlarının tarihi boyunca çok sayıda köylü isyanları, ayaklanmalar ya da rejimlerin kendi içlerinde savaş, darbeler, komplolar, suikastler vb. biçimlerde yürütülen siyasal kavgalar görüldü.

1789 Fransız Devrimi'ni izleyen dönemde demokratik rejimlerin kurumsallaşması sürecinde, siyasal katılma hakkı genişlemeye başladı. Başlangıçta iktidarın kutsallıktan arındırılmasına imkân veren demokratik devrimler, ardından oy hakkının mülkiyet esasına bağlı olmaktan çıkarılması ve en son kadınların devlet yönetimine katılma hakkının tanınması süreci, demokratik siyasal katılmayı, tarihte görülmüş en geniş haline doğru açtı. Siyasal katılma talebinin, iktidarı elinde tutan kesimlerce bir "suç" olarak tanımlandığı ilk ve orta çağlardan farklı olarak, günümüzde katılma talebi ve eylemleri, modern demokratik rejimlerin

en temel siyasal yurttaşlık haklarından biri olarak görülmektedir. Ancak modern siyasal sistemlerde de iktidarın kullanımı, tanımlanmış ve çerçevesi anayasalar tarafından çizilmiş bir ideolojik değerler setine dayanmaya devam etmektedir. Bir başka deyişle, demokratik siyasal katılma, ancak anayasal sınırlar içerisinde ve o sınırları kökten bir ideolojik dönüşüme uğratmama şartı ile sürdürülebilir. Siyasal katılma eyleminde bulunan grupların, her türlü kamu politikası önerisi, ancak anayasal sistemin dayandığı ideolojik değer seti ile uyumlu olduğu müddetçe hayata geçirilebilir. Aksi halde bu tür grupların siyasal düzeni yıkarak, yeni bir ideolojik değerler seti etrafında yeniden örgütlenme amacıyla siyasal katılmada bulunmasına izin verilmez. Demokratik siyasal sisteme bu tür amaçları olan örgütlerin varlıklarına ya rejime tehdit olamayacak kadar etkisiz kaldıkları müddetçe toleransla yaklaşıldığı ya da yasaklama, parti kapatma vb. yollarla yasal düzen içinde faaliyet göstermelerine izin verilmediği görülmektedir.

Bir toplumsal kamu düzeni, demokratik olsun olmasın, kendisinin kabul edebileceği yasal sınırları içinde varlığına izin vermediği örgütlü faaliyetleri yasadışı (illegal) faaliyetler, bu tür faaliyetleri yürüten örgütleri de yasadışı örgütler olarak nitelendirmektedir. Yasadışılık durumu ile terör örgütü olma durumu birbirinden farklıdır. Fakat yasadışı örgütlerin büyük bir çoğunluğunun aynı zamanda terör tekniğine başvuruyor olması, terör örgütü niteliği taşımayan yasadışı örgütlere ilişkin kamuoyu farkındalığının görece düşük düzeyde olması gibi nedenlerle iki kavram birbiri ile özdeşleştirilebilir.

Günümüzde uluslararası ilişkiler düzeninin başat aktörleri ulus-devletlerdir ve devletlerarası ilişkileri düzenleyen daha bir üst otorite yoktur. Bu koşullarda ulus-devletler siyasi meşruiyetin evrensel standartlarını oluşturmaktadır. Bunun anlamı, güvenliğin hükümetlerin temel sorumluluğu olmasıdır (Baylis, 2008: 71). Devletin rolü, sınırlarını güvende tutmanın yanı sıra (dış güvenlik) birey ve toplum güvenliğinin sağlamasıdır (iç güvenlik). Bu aşamada terör sorunu devletler açısından hem dış hem de iç güvenlik sorunu yaratma kapasitesine sahip olması bakımından önem taşımaktadır. Devletlerin iç güvenliği ve kamu düzeninin sürdürülebilirliği üzerindeki en büyük tehditlerden birisi terördür. Terör örgütleri, uluslararası hareket imkânlarına ve desteklere sahip olabilmekte, bir ülkeye başka bir ülkenin sınırları içinden saldırabilmekte, dolayısıyla uluslararası bir boyut ve yetenek taşımak suretiyle, devletler açısından uluslararası güvenlik tehdidi oluşturabilmektedirler. Bu boyut büyük önem taşımaktadır. Çünkü terör örgütleri nitelemesi, esasen teröre maruz kalan ülke ile onun uluslararası müttefikleri açısından geçerli bir tanımlama olmaktadır. Terör

örgütlerine şu ya da bu şekilde destek veren hasım ülkeler kadar, örgütlerin kendileri de, yapılan işin “terör” olarak tanımlanması konusunda farklı yaklaşımlar sergileyebilmektedir. Bu açıdan bir devletin terör dediği hareket tarzına, başka bir ülke veya ilgili örgüt, “savaş”, “isyan” vb. diyebilmekte, yapılan işin mağdurların meşru bir hak arama, sesini duyurma mücadelesi olduğunu ileri sürebilmektedir. Dolayısıyla terörün bilimsel düzlemde bir tanımının olması ve bu tanım üzerinde uluslararası mutabakatın sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Dönmezer’e (1997) göre, terör şiddetin sosyal, ulusal, ırksal, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzer amaçlarla sosyal sınıflar arasında çatışmaya, savaşa tahrik etmek amacıyla planlı ve hukuk dışı olarak kullanılmasıdır (Çağlar,1997:120). Dönmezer’in tanımı, terör eyleminin tanımlanmasında şiddet ve hukuk dışılık unsuruna gönderme yapmaktadır. Terör, ülkelere verdiği sosyal ekonomik ve çevresel zararların yanında psikolojik ve sosyolojik tahribat da oluşturmaktadır. Terör yöntemlerinin siyasi bir amaçla örgütlü, sistemli ve sürekli bir şekilde kullanılmasına terörizm denilmektedir. Terörizmin yarattığı tahribat nedeniyle ulus-devletlerin aldığı önlemler tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde, ulus-devletlerin stratejilerini tehdidin kaynağı olan terör örgütünü silahlı mücadele yöntemiyle yok etme anlayışı üzerine kurguladıkları görülmektedir (Koca, 2015). Ancak son yirmi yılda dünyada yaşanan büyük çaplı terör eylemleri, sorunu yalnızca teröre maruz kalan devlete ait olmaktan çıkarmıştır. Bu nedenle uluslararası kapsamda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Birleşmiş milletler, Avrupa Birliği (AB), Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) gibi örgütler terörle mücadele için çözüm yolları üretmeye çalışmışlardır. Bu amaçla çeşitli batı merkezli uluslararası örgütler tarafından bir dizi belge üretilmiştir. Birleşmiş Milletler, “Birleşmiş Milletler Terörle Mücadele Eylem Planı ile Avrupa Birliği ise 25 Mart 2004 terörle mücadele deklarasyonu, Terörle Mücadele Stratejisi gibi belgeler aracılığıyla bu konuda uluslararası mutabakat oluşturmaya alışmışlardır. NATO ise daha çok operasyona dayalı birimler oluşturmuştur. Örneğin, NATO Müdahale Gücü, Terörizm Tehdidi İstihbarat Birimi, Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi vd..

Terör sorunu günümüzde adeta evrensel bir soruna dönüşmüş görünmektedir. Dünyanın pek çok ülkesi teröre başvuran örgütlerin yarattığı kamu düzeni sorunlarıyla uğraşmaktadır. Terörün siyasal amaçlara bağlanarak terörizme dönüşmesi ve büyük bir güvenlik sorunu halini alması, paradoksal olarak, modern siyasal sistemin üzerine kurulduğu değerler ile yakından ilişkilidir. Modern toplumun kuruluş süreci, bir taraftan siyasal katılımı tarım

toplumları ile kıyaslanmayacak ölçüde genişleten demokratik siyasal sistemlerin kurulmasına giden yolu açarken, diğer taraftan siyasal katılmayı kutsiyetten arındırması, milliyetçilik ve siyasal hak kavramının sınırlarının genişletilmesi gibi yeni gelişmelere yol açmıştır. Yeni fikir akımlarının dünya genelinde etkili olmaya başlaması siyasal katılım anlayışına değişiklikler getirmiş, yükselen milliyetçilik akımı modern uluslararası ilişkiler sisteminin ulus-devletler üzerinden re-organize edilmesiyle sonuçlanmıştır. 20. Yüzyılın başlarında Osmanlı ve Avusturya-Macaristan gibi imparatorluklarının ortadan kalkmasını, yüzyılın sonunda özellikle SSCB'nin dağılmasından sonra etnik (mikro) milliyetçiliğin yükselişi yeni devletçiklerin doğuşu takip etmiştir. Günümüzde terör örgütlerinin ideolojik motivasyon kaynaklarından birini mikro milliyetçi talepler oluşturmakta ve faaliyetlerini bölgesel özerklik, otonomi, ayrılıkçılık gibi talepler etrafında örgütleyen yapılar bulunmaktadır.

Terörizmin bir diğer motivasyon kaynağı modern fikir akımlarıdır. Her kamu düzeninin anayasa ve yasalarda yansımaları bulan birer ideolojik değerler setine dayandığı yukarıda belirtilmişti. İşte bu ideolojik kabulleri temelden reddeden ve mevcut anayasal düzeni yıkarak başka bir değerler seti etrafında başka türden bir kamu düzeni oluşturmaya yönelik bazı örgütler, terör faaliyetine başvurabilmektedirler. Esasen, her ideolojik sistem, kendisine rakip gördüğü diğer sistemleri ideolojik düşmanlık kategorileriyle algılar. Örneğin Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) önderliğinde toplanmış NATO üyesi ülkeler açısından iç ve dış güvenliğin önündeki en büyük tehdit komünizmken, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) önderliğinde toplanmış Varşova Paktı üyeleri için kapitalist ekonominin yayılmasıydı (Karabulut, 2015: 47). Her iki blok, ulusal güvenliklerine yönelik savaş tehdidi kadar, kendi içlerinden gelecek terör ve bozgunculuk tehdidi olarak da karşı tarafın fikir akımlarını yakından takip etmekte ve kontrol altında tutmaya çalışmakta idiler.

1991'de Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla iki kutuplu dünya sistemi çöktü. Bunun sonucunda ülkelerin tehdit algıları ve güvenlik konseptleri de değişmeye başladı. Küreselleşme, devletlerarası ilişkilerin yoğunlaşması, ulus-devletin kontrolü dışında gelişen güvenliğe yönelik tehditler ve küreselleşme sonucunda artan karşılıklı bağımlılık güvenlik anlayışının dönüşümünü beraberinde getirmiştir. Daha çok askeri anlamda değerlendirilen güvenlik, tüm bu gelişmelerin etkisi ile ulusal, uluslararası ve bölgesel güvenlik başta olmak üzere birey güvenliği ve ekonomik güvenlik gibi alanlara ayrılmaya başlamıştır (Buzan, 2015). Türkiye, SSCB sonrası değişen Ortadoğu, Balkan ve Kafkas coğrafyalarının kesişme

noktasında bulunan bir ülke olarak, değişen devletlerarası düzenin getirdiği istikrarsızlıklardan etkilenmiştir.

Terör sorunu, gerek coğrafi konumu gerek ülke içi dinamikleri nedeniyle Türkiye için her zaman bir güvenlik problemi olmuştur. Türkiye terörün dinamik bir şekilde vuku bulduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Türkiye'nin coğrafi konumu itibari ile jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemli bir yerde bulunması zengin petrol kaynaklarına sahip ülkelere komşu olması, transit geçiş güzergâhında olması, bunun sonucunda oluşan dinamik bir coğrafi alan, onu güvenlik tehditlerinin muhatabı yapmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, emperyalist ülkelerin fiili işgaline karşı bir Kurtuluş Savaşı ile kurulmuş, ortaçağ kurum ve ilişkilerinin tasfiye edilmesine direnen dinsel ve etnik ayaklanmalarla uğraşmış, hemen ardından bütün sınırlarına dayanan İkinci Dünya Savaşı ile meşgul olmuştur. 1960'ların sonlarından 1980'lere kadar sol fikir akımlarının radikalleşmesi ile ortaya çıkan terör gruplarıyla uğraşırken, aynı zamanda Ermeni terör örgütü ASALA'nın diplomatlarımıza yönelik suikastlerine muhatap olmuştur. 1980'lerde PKK (Partiya Karkeren Kürdistan-Kürdistan İşçi Partisi) terörü başlamış, o devam ederken 1990'larda Hizbullah, 2000'lerde IşİD (Irak şam İslam Devleti) ve en son FETÖ (Fetullahçı Terör Örgütü) ile de uğraşmak zorunda kalmıştır. Bunlar ve burada sayılmayan irili ufaklı tüm diğer terör örgütleri Türkiye'nin içinde faaliyet yürütün örgütlerdir. Buna bir de ülkenin Soğuk Savaş döneminde kutuplardan birine yakın olması, Irak, Ermenistan, Azerbaycan, Suriye, İran gibi karışıklıklarının ve savaşların yaşandığı ülkelere komşu olması eklenmelidir. Bir başka deyişe kendi içinde terör örgütleri faaliyet yürütürken, dışarıda komşuları da istikrarsız olan Türkiye'nin güvenlik politikalarının önemi her zaman büyük olmuştur.

Son kırk yıldır, Türkiye'de terör ve güvenlik sorunlarının en önemli başlığını PKK oluşurmaktadır. PKK, 1984 yılında, Eruh ve şemdinli ilçelerindeki karakol baskınları ile devlete karşı başlattığı fiili eylemlerini sonraki yıllarda genişleterek sürdürmüştür. Başlangıçta dönem hükümetleri tarafından eşkıya faaliyeti olduğu düşünölen eylemler, 1990'lı yıllarda güneydoğu bölgesi düzeyine yayılmış, batı bölgelerindeki şehirleri etkilemiştir. PKK, bir strateji olarak kendisini uluslararası bir sorunun muhatabı şeklinde konumlandırmaya çalışmış, başlangıçta Suriye ve Yunanistan gibi ülkelere aldığı sınırlı desteği, ABD'nin Irak'a yönelik Körfez Savaşları sürecinde genişlemiştir. Bugün PKK, Suriye'deki kolu olan PYD üzerinden ABD'nin başlıca işbirlikçisi olarak faaliyet göstermektedir.

Türkiye’de PKK terörüne karşı mücadele ilk kez 1990’lı yıllarda hükümet programlarına girmiştir. Bu programlara bakıldığında, Türkiye’nin uzun yıllar boyunca tercih ettiği konseptin, “terörle mücadele”den ibaret olduğu görülmektedir. Mücadelenin, “terörizmle mücadele” boyutu uzun yıllar göz ardı edilmiş ya da fark edilememiştir. Terörle mücadele, terörün şiddet ve eylem ayağı üzerine odaklanan daha çok güvenlik güçlerini ilgilendiren ve güvenlik güçleri eliyle yürütülen mücadeledir. Terörizm ile mücadele ise terörizmi ortaya çıkaran nedenlere odaklanan, mücadeleye konu olan insan topluluklarını kazanmaya yönelik faaliyetler toplamını ifade etmektedir (Bal, 2006:3). Terörizmle mücadele, insanların terörist olmasının önüne geçmeye ve insanları terörist olmaya iten faktörlerin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak yürütülen mücadeledir. Terör örgütlerinin toplumsal, ekonomik ve kültürel(ideolojik) beslenme kaynaklarını ortadan kaldırmayı hedefler böylelikle terör örgütünün siyasal varoluş gerekçesinin anlam kaybetmesi sağlanır. AK Parti hükümetleri öncesi terörle mücadele politikaları ağırlıklı olarak “terörle mücadele” ekseninde güvenlik güçleri eliyle gerçekleştirilmiştir. AK Parti hükümetlerinin ise öncekilerden farklı olarak, kalıcı bir sonuç yaratılamaması karşısında mücadeleyi, terör ve terörizmle mücadele olarak yürütmeye yöneldiği ve kamuoyunda “açılım” olarak bilinen konseptte geçiş yaptığı görülmüştür. AK Parti hükümetlerinin terör ve güvenlik politikalarını şekillendiren terör örgütü esas olarak PKK’dır. Ancak karışıklıkların sürdüğü Ortadoğu ülkelerine komşu olması ve bu bölgelerde ortaya çıkan diğer terör grupları AK Parti hükümetlerinin terör ve güvenlik politikalarında etkili olan diğer bir unsurdur.

Bir terör örgütünün kendisini bir din, mezhep, tarikat, ırk, etnisite, milliyet ya da siyasal ideoloji etrafında örgütlemiş ise bu din, mezhep, ırk, etnisite, milliyet ya da siyasal ideolojiye inanmış ve/veya kendini ona adanmış insanlar her zaman olacaktır. Terör bunlar arasında her zaman yeni militan, taraftar, destekleyici ya da finans sağlayıcı bulacaktır (Çağlar, 2009: 31). Bu da terör örgütünün etkisiz hale getirilmesini güçleştirmektedir. Kısa sürede etkisiz hale getirilemeyen terör örgütü, zaman içinde davasında haklıymış imajı ve izlenimi yaratarak daha fazla meşruiyet sağlayabilmekte ve taraftar toplayabilmektedirler. Türkiye’nin terör konusunda yaşadığı da budur. AK Parti hükümetleri, PKK’ya karşı yürütülen askeri operasyonların yanı sıra, PKK’nın silah bırakması ile sonuçlanacağı umulan siyasal adımları atmaya başladığında, PKK ulusal ve uluslararası desteklere sahip hale gelmiş bir örgüt durumundaydı. Bu durum, onun silah bırakma koşullarını yüksek tutmasına, kendisini devletle pazarlık ederek siyasal amaçları doğrultusunda kalıcı bazı kazanımlar elde etme konumunda görmesine yardımcı olmaktadır. Açılım politikasının başarısı için gereken

koşullar, PKK'nın içinde bulunduğu koşullar ve moral destekler dikkate alındığında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti bakımından elverişsiz bir iklimde başlatılmış gibi görünmekteydi. Bu çalışma, AK Parti hükümetleri döneminde değişen güvenlik politikası anlayışını, bu değişimin sınırlarını ve sınırlılıklarını, yürütülme sürecinin başarısını ve açılımın sürecini ele almaktadır.

Çalışmanın odaklandığı problem, AK Parti hükümetlerinin “Açılım” adıyla anılan politikalarının teröre değil terörizme karşı mücadele stratejisi düzlemine çıkmış olmasına rağmen PKK'nın silah bırakmasıyla ve terör sorunun çözülmesiyle sonuçlanmamış olmasının nedenleridir.. Terörizme karşı mücadelenin, teröre karşı mücadeleden farklı olarak ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal ayakları olan, daha kapsamlı ve derinlikli bir strateji izlemek anlamına geldiği yukarıda belirtilmişti. AK Parti, 2002’de hükümeti kurduktan sonra pek çok konuda olduğu gibi terörizme karşı mücadele konusunda da, kendisini önceki hükümetlerden farklı konumlandırmıştı. Gerçekten de, “açılım” politikası, PKK lideri Öcalan ile devlet görevlilerinin görüşmeler yapması, Kandil’de bulunan PKK yönetim merkezi ile Öcalan arasında haberleşme sağlanması, PKK’ya yönelik askeri operasyonların durdurulması vb. gibi kamuoyuna karşı siyasi risk almayı gerektiren adımları içermişti. Oysa önceki hükümetler bu denli radikal adımlara cesaret edememiş veya gerekli bulmamışlardı.

Esasen terör örgütüne karşı daha farklı ve onun toplumsal varlık temellerini, meşruiyet söylemlerini ortadan kaldıracak bir stratejik mücadele tarzına geçiş yapılması ihtiyacı uzun zamandır kabul edilmekteydi. 1991’de başbakan Süleyman Demirel’in “Kürt realitesini tanıyoruz” sözlerinden başlayarak, terörizme karşı mücadele konusu, hükümetlerce bilinen ama gereği yapılmayan bir husus durumundaydı. AK Parti öncesi hükümetlerin PKK terör örgütüne karşı izlediği politikalar başarı kazanamamış, örgüt -tasfiye edilmek şöyle dursun- büyümüştü. İşte AK Parti döneminde başlatılan açılım politikası bu açıdan önem taşımaktaydı. Ancak bu çalışmanın kaleme alındığı 2019 yılına gelindiğinde AK Parti’nin de PKK’ya karşı mücadelesinde kendisinden önceki hükümetlerden çok farklı bir noktada olmadığı görülmektedir. Bir başka deyişle açılım adıyla anılan politika başarısız olmuş ve terk edilmiştir. Bu çalışma, AK Parti döneminde PKK’ya karşı yürütülen mücadelenin neden alınan bütün risklere ve çözüm iddialarına rağmen başarılı olamadığını araştırmaktadır.

AK Parti hükümetleri döneminde PKK, terörüne karşı izlenen politikaların ayırt edici niteliklerinin, bu politikaların altında yatan nedenlerin ve başarısızlığın kaynaklarının anlaşılmasında yarar vardır. Çünkü Türkiye terörle iç içe olan ve terörle yaşayan bir ülkedir.

Bu gün terör sorunu çözülmüş olsa bile sonraki yıllarda Ortadoğu dinamiklerinden doğan çevresel tehditlerle ya da yeni türden terör örgütleriyle karşılaşılması olasıdır. Dolayısıyla Türkiye'nin sonraki yıllarda da terör sorunu ile karşılaşılacağı öngörülebilir. Bu açıdan AK Parti döneminin terörle mücadele tecrübesinin analiz edilmesi önem taşımaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında AK Parti'nin terör ve güvenlik politikaları hem teröre/terörizme karşı mücadele açısından hem de siyasal öncelik ve hassasiyetlerin terörü besleyebileceğinin bir örneği olarak analiz edilmelidir.

Bu çalışma, çerçevesi çizilen problem bağlamında iki iddia üzerinde temellenmiştir. Birincisi, AK Parti'nin terörizme karşı mücadelesindeki başarısızlığın, dini değerlerin birleştiriciliği temelinde bir çözümü arka plan zemini olarak benimsemesinden kaynaklandığıdır. AK Parti'nin kurucu kadrosunu ve parti çekirdeğini oluşturan kadroların 1970'li yıllardaki Milli Selamet Partisi, 1980'lerde Refah Partisi içinde siyaset yaptığı bilinmektedir. AK Parti, 2001'deki kuruluş sürecinde merkez sağ başta olmak üzere siyasal İslam dışı kulvarlardan gelen kadroları da kucaklamıştı. Geniş cephe anlayışı ile hareket etmiş olan parti kurucuları, bu yolla partinin temsiliyetini ve kamuoyu nezdindeki meşruiyet algısını olabildiğince yaygınlaştırmıştı. Ancak 2002-2007 arası dönemde üst yönetim düzeyinde daha geniş bir temsiliyet manzarası çizen AK Parti, bu tarihten sonra siyasal İslamcı kadroların daha hâkim görüldüğü bir parti haline geldi. Ancak esasen bahsedilen dönemde de partinin iç çekirdeğinde yer alan ve Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı döneminden beri yanında olan bir ekip, parti stratejilerini esas olarak belirlemekteydi. Bu nedenle AK Parti'nin merkez görünümlü bir parti olması ile siyasetin merkezini sağın sağına taşıyan neoliberal İslamcı bir parti olması arasında bir gerilim süregeldi.

Partinin ideolojik konumlanışındaki gerilim, parti liderliği konusunda Tayyip Erdoğan'ın açık üstünlüğü dikkate alındığında, İslamcı müktesebat lehine kaymaktadır. Erdoğan'ın açılım dönemi boyunca yaptığı açıklamalar, Güneydoğu mitinglerindeki konuşmaları vb. incelendiğinde terörizmi ortadan kaldıracak, PKK'nın ideolojik varlık zeminini tasfiye edecek ortak değerlerin Türklerle Kürtler arasındaki dini ve mezhepsel ortaklaşma olarak sunulduğu görülmekteydi. Buna göre PKK, ideolojik olarak Türkiye toplumunu tanımlayan esas kimlik çerçevesi olan İslam dinine aykırı, materyalist, Marksist vb. bir örgüttü. AK Parti'nin PKK'ya karşı ideolojik-siyasi mücadelesi, salt askeri tedbirlerle sınırlı kalmayıp, Türkler ile Kürtler arasındaki ortak dini değerleri vurgulayan ideolojik/kültürel düzlemde de yürütülebilecekti. Erdoğan'ın geçmiş hükümetlerin bu

konudaki başarısızlığını açıklamak için başvurduğu gerekçelerden biri, Türk milli kimliğinin Kürtleri dışladığı, milliyetçiliğin PKK ile ideolojik mücadelede düşmanın “değirmenine su taşıyan” bir yaklaşım olduğu idi. Bu nedenle bir konuşmasında “her türlü milliyetçiliği ayaklar altına aldıklarını” belirtmiş ve milliyetçiliği “kavmiyetçilik” olarak suçlamıştı. Bu çalışmanın ilk iddiası, AK Parti hükümetlerinin terörizme karşı mücadelenin ideolojik-siyasi ayağını din ve mezhep birliği temelinde inşa etme yaklaşımının daha en başından muhafazakâr/İslamcı varsayımların sınırlılığı içinde kaldığı ve meseleyi bütünsel/ kuşatıcı bir çerçevede kavramaktan uzak düştüğüdür. Öte yandan Türkiye’nin sınırları içinde ve dışında yaşayan Kürt nüfusunun Sünni mezhep değerleri temelinde ortak bir paydada toplanabileceği düşünmekten kaynaklanan adımlar atılmış, Barzani yönetimi ile sıkı ilişkiler kurulmuştur. Fakat bu durum sorunu çözmeye değil, sorunun uluslararasılaşmış olduğu gerçeğine meşruiyet kazandırmaya hizmet etmiş görülmektedir. Çalışmanın dayandığı ikinci iddia, Ortadoğu’nun en büyük etnik gruplarından birini oluşturan Kürtlerle ilgili siyasal haklar sorununun, uluslararası bir boyut kazandığı görülmektedir. Çalışma, PKK terörünün, demokratikleşme bağlamında Kürt sorunu ile iç içe geçmiş olması nedeniyle, Türkiye sınırları içinde salt silahlı mücadele aracılığı ile çözülmesinin mümkün olmadığını iddia etmektedir. PKK terörünün tasfiyesi Türkiye açısından bir uluslararası ilişkiler ve ittifaklar sorunu haline dönüşmüştür. Ancak Kürtlerin demokratik hakları veya devletleşmelerine yönelik uluslararası kamuoyu, iki ayrı anlama gelmektedir ve iki uluslararasılık hali birbiri ile çelişen iki ayrı hareket tarzını temsil etmektedir. Birincisi, Kürt sorununun, ABD başta olmak üzere Batılı devletler tarafından kendi müdahalelerine açık hale gelmesidir. İkincisi, Türkiye, Suriye, Irak ve İran gibi bölge devletlerinin kendi aralarında işbirliği yaparak teröre karşı mücadele etmeleri şeklinde beliren uluslararasılık halidir. İkincisine “bölge merkezli” politika yaklaşımı denilebilir. Bölge devletleri dışındaki aktörlerin emperyalist siyasetleri doğrultusunda uluslararasılaşmış bir Kürt sorunu ile bölge devletlerin kendi demokratikleşme süreçleri içinde çözecekleri ve teröre karşı bölgesel bir birlik sağlayarak hareket edecekleri uluslararasılaşma farklı konseptlerdir. Bu çalışma AK Parti’nin PKK’ya karşı mücadelesindeki uluslaşmaya bakıldığında ABD’nin bölge politikalarına eklenen, bu amaçla Suriye gibi bölge devletlerine karşı tavır alan, Irak’ın merkezi hükümetine karşı Barzani bölgesi ile yoğun dostane ilişkiler kuran bir yönelime girdiğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla AK Parti’nin terörizme karşı mücadelesinde hatalı bir uluslararasılaşma tercihi yaptığı iddia edilmektedir. Bu tercihin PKK’nın tasfiyesine değil, ABD ve batılı ülkeler tarafından korunmasına hizmet ettiği gözleminden hareketle, sorunun çözümünün ikinci

tipten uluslararası yaklaşım ile yani bölge devletlerinin batılı ülkeleri dışlayarak kendi aralarında işbirliği yapmaları yoluyla çözülebileceğini iddia etmektedir.

Çalışmada izlenen teknik, literatür taramasıdır. Çalışma, bir saha araştırması içermemekle birlikte, tarihsel yaklaşım bağlamında kuramsal analiz yapılmaktadır. Bu teknik uyarınca elde edilen makale, kitap, dergi, kanun, rapor ve tez gibi yayınlar incelenerek analiz edilmiş, bilimsel ve sistematik olarak tartışılarak problemin doğuşundan çözüm önerilerine kadar analiz yoluyla incelenerek sunulmuştur.

Konu ile ilgili literatüre baktığımızda Ak Parti hükümetlerinin terör ve güvenlik politikasını konu alan kapsamlı bir değerlendirme bulunmamaktadır. Çalışma literatürdeki bu boşluğu doldurması açısından önem taşımaktadır. Talha Köse (2017) Çözüm Sürecinin Yükseliş ve Düşüşü adlı makalesinde çözüm sürecini barış süreçlerinin mantığı içerisinde değerlendirmiştir. Davut Taş (2014) ise Türkiye’de terörle mücadelede Türk Kamu Yönetiminin İşlevleri Üzerinde Genel Bir Değerlendirme: PKK Örneği adlı yüksek lisans çalışmasında terörle mücadele ile terörizmle mücadele ekseninde Türk kamu yönetimindeki değişimi araştırmıştır. Ali Çağlar’ın (2009) editörlüğünü yaptığı Terör ve Türkiye kitabı ise terörle mücadelede Türkiye ile mücadele veren terör örgütlerine, bu örgütlerin finans kaynaklarına, terörle mücadelede sosyoekonomik önlemlerin önemine ve Türkiye’nin terörle mücadele deneyimine ve terörizm ve küreselleşme ilişkisine değinmiştir. Terörle mücadelenin terörizm ile mücadele boyutuna taşınarak ancak çözüme ulaşacağını iddia etmiştir. Bu çalışma da Çağlar ile aynı iddiayı taşımaktadır. Çağlardan farklı olarak terörle mücadelenin bölgedeki devletleri de içine alan bir uluslararasılaşma ile de desteklenerek çözülebileceğini iddia etmektedir. İhsan Bal (2006), Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler adlı kitabı terör konusu üzerine genel bir bakış açısı getirmiştir. Çiçek (2013), The Pro-Islamic Challenge for The Kurdish Movement adlı makalesinde AK Parti’nin Kürt sorununa yönelik olarak uyguladığı politika ile Müslüman kimliğini Kürtler ve Türkler için bir üst kimlik olarak sunduğunu ve Kürt etnik kimliğin folklorik bir alt kimlik olarak yerleştirdiğini belirtmektedir. Ancak Kürt hareketinin İslam’a ilişkin söylem, uygulama ve temsil düzeyinde yeni, bir politika oluşturma çabalarının AK Parti’nin Kürt sorununu İslamcı bir söylemle yönetmesinin zorlaştırdığını belirtmekte ve bu durumun AK Parti’nin muhafazakâr Kürtler arasındaki etkisini önemli ölçüde azalttığını vurgulamaktadır. Çalışma Çiçek’ten farklı olarak Kürt soruna AK Parti’nin ideolojik- siyasi ayağının ve mezhep birliği temelinde inşa etme yaklaşımının en başından muhafazakar

varsayımların sınırları içinde kaldığını iddia etmekte. Sorunun çözülmemesinin nedeninin ise en başından itibaren terörizmle mücadele yetersiz bir yaklaşım tercih edildiğini iddia etmektedir. Kurt (2019) 'My Muslim Kurdish brother': Colonial Rule and Islamist Governmentality in The Kurdish Region of Turkey makalesinde ise, dini politikanın AK Parti'nin Kürt sorunu ile başa çıkma stratejisinin ana bileşeni olduğunu söylemektedir. AK Parti'nin bu stratejisinin siyasi etkisinin, Kürt yanlısı İslam sivil toplum kuruluşları, Sivil Cuma Duaları ve Demokratik İslam Kongresinin kurulması gibi etmenlerin etkisi ile sınırlı kaldığını savunmaktadır. Genel olarak yapılan çalışmalara bakıldığında çalışmaların, terör ve terörizm üzerine genel bir değerlendirme yapıldığı, Türkiye'nin terörizmle mücadele sürecinde yaşadığı deneyimler, nasıl bir mücadele yürütülmesi gerektiğine yönelik çözüm önerileri, terör örgütleri özelinde yürütülen politikaların incelenmesi ekseninde şekillendiği görülmektedir. Kurt ve Çiçek AK Partinin Kürt sorununu çözmede dini değerlerin bütünleştiriciliği temelinde yaklaştığını ileri sürmekte ancak sorunun çözüme ulaşamamasının nedenini Kürt siyasal hareketinin ve PKK'nın İslam'a ilişkin söylem, politika, uygulama ve temsil düzeyinde yeni politikalar geliştirmesine bağlamaktadırlar. Çalışma bu çalışmalardan farklı olarak daha en başında AK Parti'nin konuyu bütünsel bir çerçevede kavrayamadığı ve muhafazakâr/İslamcı bakış açısının en başından terörle mücadele tercih edilen yaklaşımın yetersiz olduğunu iddia etmektedir. Literatürde AK Parti hükümetlerinin teröre karşı geliştirdikleri politikalarını geniş kapsamlı olarak ele alan ve analiz eden bir çalışma bulunmamaktadır.

Çalışma beş ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Güvenlik ve Terör başlığı altında terör ve güvenlik üzerine kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Terör ve güvenliğin türlerine değinilmiştir. Terör ve güvenlik salt devletleri ilgilendiren bir işleve sahip değildir. Diğer ülkeler ile üye olunan uluslararası kuruluşlar da bir ülkenin politikasını etkilemede belirleyici unsurlardır. Bu nedenle bu bölümde bölgeye etkisi olan ülkelerin ve kuruluşların bölgeye yönelik olarak uyguladıkları güvenlik politikalarına değinilmiştir. Bu bölüm aynı zamanda değişen güvenlik algısı sonrası AK Partinin güvenlik nasıl bir güvenlik anlayışı ile terör sorununa eğildiği anlatılmak istenmiştir. İkinci Bölüm ise AK Parti'nin siyasal kimliği başlığı altında, AK Parti'nin kuruluşu, Türk siyasal hayatındaki yeri, AK Partinin iktidara gelmesine zemin hazırlayan AK Partiden önceki ekonomik ve siyasi durumun tasviri yapılmıştır. Parti'nin geldiği siyasal gelenek, AK Partinin konuya eğiliminin fikri temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle ikinci bölüm AK Parti'nin ideolojisini ve onu besleyen unsurları anlamak açısından önemlidir. Üçüncü bölüm AK Parti'nin Ortadoğu Politikası başlığı altında

AK Parti'nin uluslararası ilişkiler yaklaşımı ve bu bağlamda Ortadoğu politikası anlatılmıştır. Türkiye'ye komşu ve terörle iç içe olan ülkelerin Türkiye ile ilişkileri incelenerek AK Parti'nin bölgeye yönelik olarak uyguladığı güvenlik ve terör politikası incelenmiştir. Bu amaçla Suriye, Irak ve İran ile ilişkiler ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bu bölüm terörün yalnızca Türkiye'nin sorunu olmadığı bölgedeki diğer devletlerinde sorunu olduğunun açık bir şekilde görüldüğü bölümdür. Sorunun çözümü için bölgedeki devletlerin kendi aralarında işbirliği yapmaları gerekliliği iddiası ve AK Parti'nin yanlış bir uluslararasılaşma tercih ettiği iddiası bu bölümle temellendirilmektedir. Dördüncü bölüm Türkiye'de Sosyal Bütünleşme ve Terör sorunu başlığı altında, Türk modernleşmesi ve uluslaşması, Cumhuriyetin uluslaşma modeli, etnik sorun ve etnik sorunun nedenlerine değinerek Kürt sorunu ve Kürt ayaklanmaları açıklanmıştır. Bu başlıklarla PKK terörünün oluşmasına neden olan etmenler açıklanmak istenmiştir. Bununla dini bütünleştirici değerlerin bütünleştiriciliği ile soruna eğilimin meseleyi bütünsel bir çerçevede kavramaktan uzak düştüğü kanıtlanmak istenmiştir. Sorunun AK Parti'nin bakış açısının aksine kültürel ve siyasal boyutları küçümsenmeyecek kadar önemlidir. Beşinci bölümde AK Parti'nin güvenlik politikası ve çözüm süreci başlığı altında AK Parti'nin PKK terör örgütüne yönelik olarak geliştirdiği politikaları ayrı başlıklar altında incelenerek nasıl bir terör ve güvenlik politikası yürütüldüğü tartışılmıştır.

1. BÖLÜM

1. GÜVENLİK VE TERÖR

1.1. Güvenlik

Ak Parti hükümetlerinin terör ve güvenlik politikalarını anlamak için güvenlik kavramını ve güvenlik türlerini incelememiz gerekmektedir.

Türkçede güvenlik, inanmak veya itimat anlamında olan küven kökünden türemiştir. 8'inci ve 11'inci yüzyıl aralığında Orta Asya Türkçesinde iktidar, ün, nam anlamlarında kullanılan “küve” ya da “kuv” kelimeleri güvenliğin etimolojik kökenini oluşturmaktadır. Güvenlik, soyut isim ya da isimlerden işlev belirten, isim türeten –lik ekinin gelmesiyle günümüzdeki halini almıştır (Birdişli, 2011: 151).

Güvenlik en genel anlamda korkulardan, tehlikelerden ve tehditlerden uzak olmak anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, bir birimin veya bireyin güvende olması için mevcut değerlere yönelik herhangi bir tehdidin olmaması, eğer böyle bir tehdit mevcut ise tehdide maruz kalanın rasyonel bir maliyetle bu tehdidi savuşturma kapasitesine sahip olmasıdır. Bir başka deyişle güvenlik, olası muhtemel bir tehdit ya da tehlike durumunun hiç veya en az seviyede olması anlamına gelmektedir.

Teorikte güvenlik, herhangi bir tehlike ya da tehdidin olmaması durumunu ifade etse de pratikte böyle bir durum mümkün değildir. Çünkü günümüz dünyasının tehdit ve tehlikelerle dolu yapısı tam bir güvenlik durumundan bahsetmeyi olanaksızlaştırmaktadır. Bu yüzden güvenliğe yönelik tanımlar hiç ile tam arasında yapılmak mecburiyetindedir. Bunun önemli değerlerinden biri güvenlik kavramının tarihsel süreç içinde farklı algılamalara neden olacak şekilde değişkenlik göstermesidir (Karabulut, 2015: 7). Başka bir neden ise güvenlik kavramının ülkesel, bireysel, teorik ve ideolojik farklılıklara göre şekillenmesidir. Bu nedenle güvenlik, üzerinde fikir birliğine varılmamış olan tartışmalı bir kavramdır. Birçok tanım güvenliği, değerli tutulan değerler için herhangi bir tehdidin olmaması olarak tanımlamaktadır. Bu tehditler özellikle, yakın gelecekte belli nesnelere yok olması durumuna işaret etmektedir. Bu nedenle hayatta kalma konusundaki var olan endişe güvenlikle meşgul olmayı gerektirmektedir.

Güvenlik hakkında konuşan bütün aktörler bu terimin farklı anlamlarına işaret eder. Güvenlik tanımları bazı düşünürlere göre şöyle ele alınmıştır;

Arnold Wolfers'a göre güvenlik; objektif anlamda eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması, subjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir saldırı olacağı korkusunun olmamasıdır. Carlo Masala'ya göre güvenlik; devlet vatandaşlarının ve hükümetin karar alma seçeneklerini daraltan tehditlerle mücadeledir. Thomas F. Homer-Dixon'a göre güvenlik; bireylerin fiziksel, sosyal ve ekonomik refahlarının korunmasıdır. Mohammed Ayoob'a göre güvenlik ise; devletlerin sahip olduğu değerlere, ülkesel ve kurumsal yapıya ve rejime yönelik herhangi bir tehdidin olmaması durumudur. Alanın önde gelen düşünürlerinin güvenlik tanımlamalar incelendiğinde birbirinden farklı tanımların ortaya çıktığı görülmektedir. (Karabulut, 2015: 8-9).

Güvenlik genellikle bireysel ve sosyal değerlerle ilişkili olan bir kavramdır. Uluslararası ilişkilerde realist teori, genel olarak güvenliği devletler için egemen bir endişe, gücün ana aracı, ve hükümetlerin kendi birliklerini koruması olarak tanımlar. Örneğin ulusal güvenliğin sağlanması konusundaki tartışmalara bakıldığında Machiavelli, Rousseau ve Hobbes gibi düşünürler devlet egemenliğinin etkileri üzerinde oldukça karamsar bir tablo çizme eğilimindedirler. Bu tabloda uluslararası sistem, devletlerin güvenliklerini komşuları pahasına korumaya çalıştıkları sert bir alan olarak değerlendirir. Bu bağlamda devletlerarası ilişkilerin, devletlerin sürekli olarak birbirinden faydalanmaya çalıştığı bir güç mücadelesi olduğunu varsayar. Uluslararası ilişkilerin büyük ölçüde karamsar olan bu bakışı, Kenneth Waltz ve John Mearsheimer gibi çağdaş yazarlarca da paylaşılmıştır. Bu neorealist yazarlara göre güvenlik veya güvensizlik büyük ölçüde uluslararası sistemin yapısının sonucudur (Baylis, 2008: 72). Neorealizmde uluslararası ilişkiler devletlerin güç çatışmaları ile anarşik bir düzen üzerine kuruludur. Ancak bu düzen devletlerin davranışlarını sınırlamaktadır. Neorealizmde realizmde olduğu gibi uluslararası ilişkiler devlet merkezlidir. Dolayısı ile devletler ulusal çıkarları söz konusu olduğunda birbirleri ile çatışırlar. Bu nedenle uluslararası ilişkilerde anarşik bir ortam hakimdir. Bu yüzden devletler varlıklarını sürdürebilmek için gücü elinde tutmak zorundadırlar. Neorealist teoride devletler sürekliliklerini sağlamak için gücü bir araç olarak ellerinde bulundurmaları zorundadırlar. Ancak uluslararası sistemdeki bazı tehditlere karşı kısa süreli işbirliğinde de olabilirler (Çetinkaya, 2013: 249-250). Realist teorinin aksine sosyal yapısalcılıkta ise güvenlik, çeşitli aktörlerin sosyal değerler ve bu ilişkilerle kimlikleri biçimlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Sosyal yapısalcılık aynı zamanda güvenliğin özneler arası müzakere ve etkileşimin bir süreci olarak oluştuğunu ifade edilmektedir (Baldwin, 1997). Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyanın istikrarsız yapısı ve savaş ortamı göz önüne alındığında çalışmada realist teori benimsenmiştir. Çalışmada

realizmin benimsenmesindeki temel etmen Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı terör tehdidi karşısında diğer unsurların davranışlarının realist bakış açısına uygun olduğu düşüldüğü içindir. Çünkü ABD, İran, Suriye başta olmak üzere birçok devlet ulusal çıkarları gereği terörü Türkiye aleyhine kullanmaktadır.

Geleneksel güvenlik algısının değişmeye başlaması Soğuk savaş döneminin sona ermesiyle olmuştur. Soğuk savaş sonrası dönemde, küreselleşmenin etkisiyle tehdit sayısındaki artışa ek olarak niceliksel boyutta bir çeşitlenme meydana gelmiştir. Bu yeni dönem, daha çok askeri olarak algılanan tehdide, ekonomik, sosyal, dini ya da kültürel, çevresel toplumsal yeni unsurlar eklenmesine neden olmuştur. Böylece tehdit tek bir boyuttan çok boyutlu hale geçmiştir. Klasik anlamda devletten devlete gelebilecek bir tehdit algısı yerini diğer unsurlardan (belirsiz) gelebilecek bir tehdit algısına bırakmıştır. Bunun sonucunda olası tehdit ve risklerin; kaynağını, zamanını ve şeklini tahmin etmek imkânsızlaşmıştır.

Tehdit olgusunda ortaya çıkan bu niceliksel ve niteliksel dönüşümle birlikte güvenlik kavramının sınır ötesinden kaynaklanan ve salt devleti özne olarak kabul eden tehdit algılamasına dayanan geleneksel anlayışının çağın sorunlarını analiz etmede yetersiz olduğu anlaşılmıştır (Erdoğan, 3013: 269). Bu da güvenliğin, devletlerin yanında farklı toplumsal grupları ve bireyleri hedef alarak hem iç hem de dış tehdit unsurlarını kapsayacak bir biçimde derinleşmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Dahası bu derinleşme, güvenliğin önceden dikkate alınmayan unsurları olan, uluslararası göç, uyuşturucu ticareti, ekonomik eşitsizlik ve adaletsizliğin yanında sosyal, dini, çevresel, kültürel ve toplumsal unsurları da içine alarak genişlemesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Güvenliğin bu yeni boyutu yalnızca tehdit yelpazesinde meydana gelen genişlemeden ibaret değildir. Bu genişleme, benimsenen yeni güvenliğin uygulamadaki yansımaları oluşturmaktadır. Kısaca yeni güvenlik, güvenlik anlayış ve uygulamalarının merkezine insanın ihtiyaçlarını yerleştirmeyi hedefleyen topyekün bir yenileme girişimidir ve bu daha bütüncül bir biçimde güvenliğin askeri ve diğer tüm boyutları içine alan bir anlayışın benimsenmesi anlamına gelir (Bilgin, 2010:79).

1.1.1. Güvenlik Türleri

Güvenlik türleri genel anlamda ulusal, uluslararası, bölgesel ve kolektif güvenlik olmak üzere dört kısımda incelenmiştir.

1.1.1.1 Ulusal güvenlik

Güvenlik denildiği zaman akla ilk gelen ulusal güvenlik kavramı olmaktadır. Ulusal güvenlik denildiği zaman ise askeri güvenlik anlaşılmış ve bu çerçevede değerlendirmeler yapılmıştır. Ulusal güvenlik, ulus-devletlerinin gelebilecek olası tehdit ve tehlikelerden korunmak amacıyla güvenliklerini sağlamaya yönelik olarak yaptıkları eylemler bütünüdür. Bu nedenle ulusal güvenlik ulus-devletlerden meydana gelen dünya siyasi yapısı içinde anlam kazanmaktadır. Ulus-devletin güvenliğinin gelişimini sağlayan her şey o devlet için yararlı iken, güvenliğini azaltan eylem, olgu ve davranışlar ise zararlı olarak nitelendirilebilir (Erhan, 2001: 78).

Ulusal Güvenlik kavramı ilk kez İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD Başkanı Herry S. Truman döneminde çıkarılan Ulusal Güvenlik Yasası ile üne kavuşmuştur. Bu tarihten sonra kavram birçok politikaya etki etmiş ve ulusal güvenlik kavramıyla birlikte ulusal güvenlik politikaları konuşulmaya ve belirlenmeye başlanmıştır (Birdişli, 2011).

Ulusal güvenlik genel olarak, bir ulus veya devlet bütünlüğüne yönelik iç ve dış tehditlerin olmaması, bir ulusun dış tehditlere karşı korunaklı olması, dışardan gelebilecek saldırganlıklara dayanabilme ve ulusal çıkarların dünyanın her yerinde koruyabilmesidir. Yapılan tanımlardan görüleceği üzere ulusal güvenlik tanımları “güç”, “çıkart” ve/veya “askeri tehdit” kavramları ekseninde biçimlenmiştir. Ulusal güvenliği en genel anlamda ifade edecek olursak, devletlerin olası tehdit ve tehlikelerden uzak kalma durumunu ifade ederken aynı zamanda bir devletin toprak bütünlüğü, fiziki güvenliği, milli egemenliği ile ekonomik, sosyal ve siyasi istikrarı gibi öğeleri de ifade etmektedir. Ayrıca ulusal güvenlik kavramı, sosyal ilişki kalıplarının, milli değerlerin ve yaşam biçimlerinin korunması ve devam ettirebilmesini de öngörmektedir. Ulusal güvenliğin ulusal egemenlikle iç içe geçmiş bir kavram olarak da kullanıldığını görülmektedir. Bu nedenle ulusal güvenliğe, ulusal egemenlik bakış açısından bakıldığında bir devletin, insanları, ülkesi ve hükümeti ile bölünmez bir bütün olarak korunmasıdır. Bir başka deyişle devletin, üzerinde bulunduğu topraklarda tek egemen güç olmasıdır.

Geleneksel güvenlik anlayışı içinde ulusal güvenlik sorunları büyük ölçüde siyasallaşmış durumdadır. Bunun temel nedeni ilgili ülkelerin güçleri veya meşruiyetlerini pekiştirmek istemeleridir. Tarihsel sürece bakıldığında bir ülkenin ulusal gücünün, o ülkenin ulusal güvenliği ile aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle uluslararası alanda güvenlik sorunları, ulusal gücünü arttırmak veya korumak isteyen devletlerin mücadelesinden

kaynaklanmıştır. Dünyada yaşanan büyük savaşlara baktığımızda Birinci Dünya Savaşı'nın altında yatan nedenin güç mücadelesi olduğu görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı da ideolojik biçimlerde kendini gösteren bir güç mücadelesidir. Soğuk Savaş dönemi ise güç mücadelesinin biçim değiştirmiş halidir. Güç mücadelesi bu dönemde savaştan çok karşılıklı silahlanma, propaganda ve benzeri araçlarla kendini göstermektedir. Dolayısıyla tarihsel süreç, uluslararası güvenliğin bozulmasının asıl nedeninin güç mücadelesi olduğunu göstermiştir.

Devletler ulusal güvenliklerini sağlamak amacıyla, güç dengesini sağlama, tarafsızlık, yaşa ve yaşat, güçlüye entegre olma, sorumluluk teslimi ve hegemonya gibi farklı stratejileri benimsemektedirler. Bu stratejileri incelediğimizde, tarafsızlık stratejisi devletlerin geçici olarak ya da daimi olarak tarafsızlığını ilan ederek herhangi bir savaş ya da askeri ittifaka katılmama durumudur. Sorumluluk teslimi stratejisi, devletlerin güçlü bir hegemon devleti destekleyerek kendi güvenliklerini korumaya çalışmalarıdır. Güç dengesi stratejisi, devletlerin ulusal güvenliklerini korumak amacıyla başvurdukları en geleneksel stratejidir. Yaşa ve yaşat stratejisi, komşularla iyi ilişkiler geliştirerek, barış içinde bir arada yaşama durumunu ifade etmektedir. Hegemonya, güçlü devletlerin ulusal güvenliklerini tehdit edebilecek yada tehdit eden oluşumlar, örgütleri ya da devletleri baskın gücünü kullanarak istediği konuma getirmeye yönelik olarak uyguladığı stratejidir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak işgali, Afganistan İşgali ve Suriye'deki konumu buna örnek oluşturmaktadır. Hegemonya her zaman salt askeri güce dayalı olarak karşımıza çıkamamaktadır. Ekonomik, Kültürel, siyasi ve diplomatik araçlar kullanılarak da yürütülebilir. ABD'nin İran'a uyguladığı ekonomik yaptırımlar ve Çin'e yönelik uyguladığı tarifeler bunların örneğini oluşturmaktadır. Güçlüye entegre olmak ise, zayıf bir devletin güçlü bir devletin idaresi altına girerek onun korumasını ve liderliğini kabul ederek kendi güvenliğini bu yolla sağlamasıdır. Bu stratejiler göz önüne alındığında Türk dış politikasının yaşa ve yaşat, güç dengesini sağlama stratejileri etrafında oturtulduğunu görülmektedir. (Karabulut 2015: 24-25).

1.1.1.2. Bölgesel güvenlik

Bölgesel güvenlik tarihsel süreçte gelişen dostluk ve düşmanlıklar ekseninde şekillenen askeri ve siyasi alanları içine alan belli coğrafi esaslar etrafında ortaya çıkan bir kavramdır. Aynı zamanda bölgesel güvenlik, iki ve daha fazla devlet tarafından ortak çıkar paydasında oluşturulan güvenlik olarak da tanımlanabilir. Bir başka tanıma göre ise bölgesel güvenlik,

ilgili bölgenin güvenliğini çok özel alanlarda ya da genel olarak korumak üzere atılan adımlardır (Karabulut, 2015). Bölgesel güvenliğini korumak için, bölge devletleri aralarında anlaşmalar yapmakta ya da bölgesel örgütlenmeler oluşturmaktadırlar. Bu amaçla oluşturulan örgütlenmeler geniş bölge ve dar bölge esaslı örgütlenmeler olmak üzere iki başlık altında ele alınabilir. Dar bölge esaslı örgütlenmelere Şangay İşbirliği Örgütü örnek verilebilirken, geniş bölge esaslı örgütlenmelere NATO örnek olarak verilebilir (Dedeoğlu, 2014, 32-37).

Bölgesel güvenliğini sağlamak amacıyla alınan önlemler sadece bölgesel bir örgütlenme oluşturmak ile sınırlı değildir. Bunun dışında ikili anlaşmalar, ikiden fazla taraflı anlaşmalar ya da bölgesel sözleşmeler aracılığı ile özel güvenlik konularına ya da bölgesel güvenliğe ilişkin düzenlemeler yapılabilmektedir. Örneğin terörizmle mücadele amacıyla birçok bölgesel anlaşma yapılmıştır. Avrupa Konseyi çerçevesinde 27 Ocak 1977 yılında yapılan Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi, Amerikan Devletleri Örgütü'nün teşviki ile 2 Şubat 1971 yılında yapılan Washington Sözleşmesi, Güney Asya Bölgesel İşbirliği bünyesinde 4 Kasım 1987 yılında yapılan Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, 1998 tarihinde Arap Ligi çerçevesinde yapılan Kahire Toplantısında imzalanan Terörün Önlenmesi Sözleşmesi ve 14 Temmuz 1999 yılında Afrika Birliği Örgütünce hazırlanan Terörizmin Önlenmesi ve Terörizmle Mücadele Sözleşmesi bu konu kapsamında verilebilecek örneklerdir (Karabulut, 2015:28).

1.1.1.3. Uluslararası güvenlik

Uluslararası güvenlik dar anlamda uluslararası sistemin güç kullanımı şeklinde tanımlanırken genel anlamda devletlerin ve uluslararası örgütlerin karşılıklı barış ve güvenliğini sağlamak için aldıkları önlemler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Çağırın, 2008: 60-62). Geçmişten günümüze dünyada uluslararası güvenliğini korumak için birçok adım atılmıştır. Birinci Dünya Savaşı içinde uluslararası barış ve güvenliğini sağlamak için kurulan Milletler Cemiyeti, İkinci Dünya Savaşından sonra, dünya barışını, güvenliğini sağlamak, savaşları ve barışa yönelik tehditleri önlemek, ülkelerarasında iyi ilişkiler kurmak ve uluslararası ekonomik ve sosyal işbirliğini sağlamak amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler, uluslararası güvenliğini korumak adına atılan adımlardan en önemlileri olarak sayılabilir. Bunların dışında uluslararası güvenliğini korumak amacıyla, gelebilecek tehditleri önlemeye ya da azaltmaya yönelik birçok antlaşma, konferans vb. yapılmıştır. 1815 tarihli Viyana Kongresi, 1899 ve 1907 Lahey Konferansları, 1928 tarihli Briand-Kellogg Paktı gibi genel düzenlemeler ve girişimler ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi

(1951), sivil havacılığa yönelik tehditleri engellemeyi ve cezalandırmayı hedefleyen Tokyo (1963) ve Montreal (1971) Sözleşmeleri, Apartheid (Irk Ayrımı) Suçunu Ortadan Kaldırmaya Yönelik Uluslararası Sözleşme (1973) gibi çok özel alanların düzenlenmesini içeren girişimler uluslararası güvenliğin korunmasına yönelik atılan adımlara birkaç örnek olarak verilebilir (Karabulut, 2015: 26). Ayrıca uluslararası güvenliğin korunması için bir başka girişim de uluslararası silahsızlanma girişimleridir. Her ne kadar tam başarı sağlanamasa da bu amaca yönelik uluslararası düzeyde birçok girişim olmuştur. Soğuk savaş döneminde SALT-1 ve SALT-2, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (NPT), Avrupa Konvansiyonel Silahlar Antlaşması (AKKA), Nükleer Denemelerin Kapsamlı Yasaklanması Antlaşması (CTBT), Kimyasal Silahlar Sözleşmesi, Biyolojik silahlar sözleşmesi, Ortadoğu'da kitle imha silahlarından arındırılmış bölge tesisi, silahsızlanma amacıyla yapılan girişimlerdir.

1.1.1.4. Kolektif savunma ve kolektif güvenlik

Kolektif güvenlik, uluslararası sistemde güvenliğin sağlanması adına düzenlenmiş, gevşek normların oluşturduğu bir yapı içinde devletlerin saldırgan bir devlete karşı güç dengelenmesine gitme ve gerektiğinde harekete geçme pratiğidir (Kardaş, 2007: 139). Bir başka tanımda kolektif güvenlik, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için kolektif çalışma prensibi içerisinde özetlenebilecek iki yönlü bir düşüncedir. Saldırımı engellemek amacıyla engelleyici prosedürleri kapsayan önleyici yönü, bir saldırıyı durdurmak ya da saldırganı cezalandırmak gibi saldırıdan sonraki prosedürleri kapsayan onama yani haksız bir fiili düzeltme ikinci yönüdür. Diğer bir tanım ise kolektif güvenliği organize olmuş dünya toplumunun her bir üyesini koruma ve herhangi bir saldırıya karşı her bir üyesinin güvenliğini sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir sistem olarak tanımlamaktadır (Terzi, 2015: 278).

Kolektif savunma ise ortak bir düşman ya da olası ortak bir düşman varsayımına dayanmaktadır. Kolektif savunmada ortak bir düşman tanımlaması söz konusu iken, kolektif güvenlikte ise topluluğun içinden kaynaklanan saldırılara yöneliktir (Karabulut, 2015: 28). Birleşmiş Milletler örneği kolektif güvenliğin bir örneği ise NATO kolektif savunmanın bir örneğidir.

1.1.2. Türkiye'nin Ulusal Ve Uluslararası Güvenlik Anlayışı

Soğuk savaş sonrası dönemde değişime uğrayan güvenlik anlayışı Türkiye'nin ulusal ve uluslararası güvenlik perspektifinde de etkisini göstermiştir. Türkiye'nin coğrafi konum gereği dinamik bir alanda yer alması, çok boyutlu ve genişleyen güvenlik tehdit ve algılamalarına yönelik bir bakış açısı geliştirmesini zorunlu kılmıştır. Bölgede gelişen askeri güvenlik meselelerinin yanı sıra su güvenliği, sosyal ve ekonomik refah siyasi istikrar, çevresel sorunlar, çok boyutlu bir güvenlik yelpazesini gerekli kılmaktadır. 11 Eylül terör saldırısını, Japonya'da yaşanan doğal afet sonrası meydana gelen nükleer sorunlar ve sonrasında gelişen olaylar geleneksel güvenlik algısının değiştiğinin göstergeleridir. Bu değişimin farkında olan Türkiye, askeri güce dayalı olan yaklaşımı, yumuşak güce dayalı, bölgesel ve küresel işbirliğini de içine alarak genişletmiştir. Türkiye'nin, komşularla sıfır problem, çok yönlü dış politika, demokrasi arasında denge kurmak, çevre bölgelerde istikrarı sağlamak gibi ilkelerle izlediği dış politikaları ve yumuşak güce dayanan politikalarını güvenlik politikalarının ana hattın oluşturur (Çavuş, 2012: 32).

Değişen güvenlik anlayışı sonrası risk ve tehditlerle mücadelede yöntemleri de çeşitlenmek zorunda kalmıştır. Dünyadaki bu gelişmelere ek olarak Türkiye'nin AB adaylık statüsünü elde etmesi ve AK Parti iktidarı yeni bir dönemin kapılarını açmıştır. Bu dönemden sonra geleneksel güvenlik ve dış politika anlayışından, uluslararası normların, liberal politikaların çok taraflılığın, bölgesel işbirliği ve bütünleşmenin, demokratikleşmenin ve yönetişimin şekillendirdiği yumuşak güç politikalarına geçilmiştir (Bakan, 2007: 46).

Dışişleri bakanlığı Türkiye'nin güvenlik perspektifini tanımlarken daha çok uluslararası kuruluşlarla yapılan işbirliği ortaklığın önemi üzerinde durulmuştur ve bu şöyle ifade edilmiştir. "Bu çerçevede, diğer ülkelerle dostane ilişkiler tesis edilmesi ve devam ettirilmesi, ikili ve çok taraflı yöntemlerle bölgesel ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi, çatışmaların barışçı yöntemlerle çözülmesi ile bölgesel ve uluslararası barışın, istikrar ve refahın artırılması Türk dış politikasının ana amaçlarını oluşturmuştur. İyi komşuluk, egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı ve iç işlerine müdahalede bulunulmaması gibi belli başlı bazı ilkeler bu politikanın temel unsurlarını teşkil etmektedir.

Son yirmi yılda, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler yalnızca olumlu düşüncelere değil, hasmane fikirlere de hizmet etmeye başlamış ve bunların olumsuz etkileri sınır aşan uluslararası bir nitelikte görülmeye başlanmıştır. Küresel düzeydeki risk ve tehditlere karşı duyarlılığın artmaya başladığı böyle bir ortamda, işbirliği ve ortak çabalarla sinerji yaratılması giderek daha önem verilen bir unsur olmaya başlanmıştır." (Dışişleri Bakanlığı, T.Y).

1.1.3. NATO'nun Ortadoğu Güvenlik Politikası

Günümüzde geliştirilen politikalar, ülkelerin sıkı dış ilişkiler geliştirmesi ve uluslararası kuruluşların ülke politikalarında etkin olması, ülkelerin politika geliştirirken otonom hareket etmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle geliştirilen politikalar hem uluslararası anlaşmalara hem de üye olunan kuruluşların politikalarına uygun şekillenmek zorundadır. Bu nedenle AK Parti hükümetlerinin politikalarını anlayabilmek için, kendine terörle mücadele fonksiyonu yükleyen ve etkin bir uluslararası kuruluş olan NATO'nun güvenlik politikaları incelemek gerekmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde oluşan iki kutuplu sistem ve bu sistemin yarattığı güvenlik sarmalı NATO'nun kurulmasına zemin hazırlamıştır. Dönemin mevcut yapısı gereği dar anlamda güvenlik algısından yola çıkılarak oluşturulan örgüt kuruluş misyonunu, üyelerinin siyasi ve askeri özgürlüklerini, ittifak anlaşmasına ve Birleşmiş Milletler Şartına uygun bir şekilde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü temelinde sağlamak olarak belirtmiştir (Şahin, 2017: 69). Bu dönemde NATO politikaları daha çok Sovyetler Birliğinden üye ülkelere (müttefiklere) gelebilecek tehditler ekseninde geliştirilen savunma anlayışı ekseninde şekillenmiştir. Ancak Sovyetler Birliğinin dağılması ve Rusya'da yaşanan rejim değişikliği de eklenince Sovyetler Birliği güvenlik tehdidi olmaktan çıkmıştır. Bu süreç dünyada hâkim olan çift kutuplu yapının çökmesiyle sonuçlanmıştır.

Yeni dönemde devlet merkezli güvenlik anlayışı (askeri güvenliğe odaklı olan) yerini birden fazla uluslararası aktörün de etkili olduğu ve insanı ilgilendiren her unsuru içine alan ortak bir güvenlik anlayışına bırakmıştır. Güvenlik anlayışında yaşanan dönüşüm, uluslararası güvenlik ve savunma kuruluşlarında da değişimi beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede NATO farklı coğrafi bölgelerde geliştirdiği ortaklıklarla, bölgesel bir örgütten küresel bir örgüte evrilmiştir. NATO'da yaşanan bu dönüşümü Bağbaşıoğlu (2011) Kriendler'den yaptığı bir alıntıyla şöyle ifade etmiştir: “belirsizleşen ve giderek karmaşıklaşan küresel güvenlik ortamına süratle uyum sağlamak ve bu güvenlik ortamının şekillendirilmesinde aktif rol oynamak. Yapılan bu ortaklıklar NATO'nun stratejik ve kolektif savunma örgütünden, esnek ve küresel bir ittifaka dönüşmesine (Bağbaşıoğlu, 2011: 80) ve bu vasıta ile dünyanın birçok bölgesinde faaliyet alanı yaratmasına olanak sağlamıştır.

Dar anlamda -daha çok askeri güvenlik temelinde- kurulan NATO Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla misyonunu tamamlamıştır. Ancak küreselleşme ile gelişen yeni risk ve tehdit

tanımları, güvenlik anlayışında meydana gelen değişiklik ve askeri güvenliğe; iklim değişikliği, siber güvenlik, terörizm gibi güvenlik öznelere de eklenmesi NATO'nun yeni misyonlar yüklenerek genişlemesiyle sonuçlanmıştır. ABD elindeki elverişli bir "silah" hegemonya iddiası çerçevesinde bırakmak istememiş, konsept değişikliği yaparak elde tutmayı sürdürmüştür. Bu ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde de kendi denetimindeki kurumları ve ittifak yapılanmalarını devam ettirme çabasının bir sonucudur.

ABD, NATO'nun yeni misyonu ile Türkiye'yi ABD'nin Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını tamamlayıcı bir unsur olarak görmeye yönelmiştir. ABD'nin Ortadoğu havzasındaki istikrarsız yapı, belirsizlik ve iç çekişmelerdeki stratejik hesabı bölgenin mümkün olduğunca küçük ölçekli birimlere indirerek bölgesel güç olabilecek ülkelerin sayısını aza indirerek, bu küçük ölçekli birimlerin, ittifakların iç çekişmelerini, savaşlarını kullanarak bölgede müdahil pozisyonunu devam ettirmektedir. Dolayısıyla ABD'nin bölge ülkeleri arasında adının anılması bölgede hegemon olma iddiasından kaynaklanmaktadır. ABD'nin bölgedeki bu hegemon olma iddiası ve amaçları Türkiye için güvenlik tehditleri yaratmıştır.

Türkiye, Soğuk Savaş döneminde ABD için SSCB'ye karşı denge unsuruydu. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise tehdit tanımlaması değişmiş, terör odaklı olmuştur. Ancak Türkiye'nin bir NATO üye ülkesi olmasına rağmen, ABD'nin Türkiye'yi hedef alan terör örgütleri konusunda terör örgütlerinden yana bir politika izlediği görülmektedir. Ortadoğu'da aktif olan terör örgütleri siyasi karışıklıklar NATO'nun bölgede operasyonlar düzenlemesine olanak tanımaktadır. Suriye iç savaşının ardında daha da istikrarsız bir yapıya kavuşan bölgede birçok terör örgütü yaşam alanı elde etmiştir. PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD'nin yanında IŞİD tehdidi Türkiye açısından güvenlik tehdidi oluştururken, terörle mücadele de NATO, ABD ve diğer Avrupa devletleri IŞİD'le mücadele de PYD'yi müttefik olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla Soğuk Savaş süresince Batı ve ABD ile kolektif güvenlik sağlamaya çalışan Türkiye için Soğuk Savaş sonrası dönem koşulları değişmiş. ABD ve AB devletlerinin bölgeye yönelik politikaları ile Türkiye'nin güvenlik politikaları çelişmiştir.

1.1.4. Rusya'nın Ortadoğu Güvenlik Politikası

Rusya kendi ülke çıkarları gereği Ortadoğu havzası ile yakından ilgilenen bir ülkedir. Gerek enerji zengini olması dolayısıyla Ortadoğu ülkelerinin kendine rakip olması gerekse Rusya için önemli bir silah pazarı olması dolayısıyla Ortadoğu Rusya'nın etkin faaliyet

gösterdiği ve bölgede etkin bir aktör olduğu bir bölgedir. Suriye krizi gibi hala gündemde olan konuların olması nedeniyle Rusya'nın bölgeye yönelik olarak güttüğü politikalar AK Parti hükümetlerinin politikalarını etkileyen unsurlardandır. Bu nedenle Rusya'nın Ortadoğu'ya yönelik politikaları konuyu daha geniş açıdan görebilmek adına önem taşımaktadır.

Putin'in devlet başkanlığında Rusya Federasyonunun eski gücüne dönmesi, ulusal ekonominin güçlenmesi, dünya siyasetinde söz sahibi olma, enerji güvenliğinin sağlanması gibi önemli noktalar öncelikli hedef olmuş ve Rusya dış politikası güçlü bir ülke olma amacı çerçevesinde yönlendirilmiştir. Bu nedenle Ortadoğu Rusya için önemli bir yer tutmaktadır. İlk olarak, Ortadoğu bölgesinin istikrarsız bir yapıda olması, Ortadoğu'da yaşanan, Arap Bahar'ının Kafkaslar gibi hassas bir bölgeye sıçrama olasılığı (2000'li yıllarda yaşanan ve Rus karşıtı hükümetlerin başa gelmesiyle sonuçlanan Ukrayna, Kırgızistan ve Gürcistan darbelerini hatırlatması nedeniyle de) Rusya için bir güvenlik tehdidinin varlığına işaret etmektedir. İkinci olarak, Rusya'nın enerji zengini bir ülke olması ve enerjinin ülke milli gelirinde büyük bir paya sahip olması göz önüne alındığında Ortadoğu bölgesinin önemi katlanmaktadır. Ortadoğu'nun zengin doğal yataklara sahip olması, dünya enerji trafiğinde söz sahibi olması bu bölgeyi Rusya için rakip haline getirmektedir. Üçüncü olarak ise, Bölgenin Sovyetler Birliği döneminden beri Rusya'nın silah ticaretinde önemli bir pazar olmasıdır.

Rusya'nın Ortadoğu politikasının amaçları, bölgede kendi etkisini artırırken ABD etkisini kırmak, bölgedeki ülkelere sattığı askeri teknolojiden gelir elde etmek, dünya enerji piyasalarına hâkim olmak ve Rusya'nın dünyada tekrar söz sahibi olduğunu göstermek olarak özetlenebilir (Kemaloğlu, 2012: 14). Bu amaçları gerçekleştirmek için Rusya saldırgan bir tutum yerine uzlaşmacı, diplomatik yolları tercih etmiştir. Suriye sorununun çözümü için Rusya öncülüğünde gerçekleşen uluslararası toplantılar, bölgedeki sorunlarda arabulucu rolü üstlenmek istemesi, sorunların BM aracılığı ile çözülmesini istemesi bu durumun örneklerini oluşturmaktadır. Her ne kadar çözüm diplomatik ve barışçıl yollarla çözülmek istense de bölgede Rusya dışında diğer ülkelerin de söz sahibi olmak istemeleri ve çıkarlarının bulunması durumu güçleştirmektedir. Suriye örneğinde tarafını sıkı ilişkiler içinde olduğu Esad rejiminden yana sergileyen Rusya, Esad rejiminin gitmesini isteyen ABD ile bir çatışmaya düşmüştür. Aynı şekilde Libya örneğinde Rusya'nın Kaddafi ile yakın ilişki içinde olması ancak diğer ülkelerin bunun tam tersi bir politika gözetmeleri nedeniyle de diğer

lkelerle ayrılığa düşmüştür. Türkiye açısından olayı ele aldığımızda ise, özellikle Suriye konusunda ciddi ayrılıklara düşmüştür. Esad rejimini destekleyen Rusya'ya karşı Türkiye muhalifleri desteklememiş dolayısı ile ortak bir paydada buluşulamamıştır. Ancak ayrı grupları destekleseler de Suriye sorununun çözümü için ortak paydada buluştukları alanlarda olmuştur. Astana sreci¹, operasyonel hareketlerde işbirliği gibi müzakere gerektiren alanlar bunların örneğini oluşturmaktadır.

1.1.5. İnan'ın Ortadoğu Güvenlik Politikası

İnan bölgede etkin ve güçlü bir aktördür. Hem enerji zengini bir ülke olması hem de bölgede güçlü bir dini ülke olması onun diğer ülkeler üzerinde etkisini arttırmaktadır. Suriye iç savaşı ve Irak zerindeki etkinliği göz önüne alındığında İnan'ın bölgeye yönelik olarak geliştirdiği politikaların önemi daha da artmaktadır. Günümüzde uluslararası işbirliğinin daha da önemli hale gelmesi göz önüne alındığında İnan'ın bölgeye yönelik geliştirdiği politikalar, Ak Parti hükümetleri için önemli hale gelmektedir. Bu nedenle bu politikalara değinilmesi gerekmektedir.

İnan, jeopolitik konumu, zengin doğal kaynakları, nüfus gücü, zengin tarihi ve kültürel birikimi ve ideolojik tutumu nedeniyle Ortadoğu'nun en etkin ve önemli ülkelerinden biridir. Türkiye'nin sınır komşusu olmasının yanında, Kafkas ve Orta Asya lkesi olması da onun önemini arttırmaktadır. Son yıllarda Ortadoğu'da yaşıyan gelişmelerde aktif bir rol oynaması, İnan'ın bölgesel politikalarını önemli hale getirmiştir. İnan'ın politikalarının şekillenmesinde ve tehdit algılamalarında, yaşıyan güncel olaylar, tarihsel arka plan, bölgesel ve küresel düzleme yaşıyan politik ekonomik ve askeri olayların yanında, ideolojik, dini ve özellikle son yıllardaki nükleer faaliyetlerinin etkisi büyüktür (Doster, 2012: 45).

Ortadoğu gemiştn bu güne değin istikrarsız bir yapıda olmuştur. Arap İsrail savaşı, Körfez savaşı, 2001 yılında Afganistan ve 2003 yılında Irak'ın işgali, son olarak Arap Baharı ile başılayan ve Suriye'ye sıçrayarak etkisini devam ettiren isyan dalgası bölgenin istikrarlı bir yapıda olmadığına göstergeleridir. Oluşan bu istikrarsız yapı bölgede geleceğe yönelik tutarlı ve istikrarlı bir politika yürütmeyi zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda bölgede bölge ülkelerinin dışında, Ortadoğu'nun dünyadaki ham petrolün yarısından fazlasına sahip olması ve önemli

¹ Suriye sorunun çözümünün barışçıl yollarla gerçekleşmesi adına 23 Ocak 2017 tarihinde Suriye krizinin tarafları Astana'da bir araya gelmiştir. Astana süreci, ateşkesin doğrudan taraftarı olan silahlı gruplar ve siyasi temsilcilerin yer aldığı taraflar arasında geçen görüşmelerin tümüdür.

geçiş güzergâhlarına ev sahipliği yapması dolayısıyla, diğer ülkelerin de farklı çıkarlarının bulunması bölgedeki istikrarsızlığı pekiştirmektedir. Bu ortamda İran'ın genel politikası ülkenin bir enerji zengini ülke olması ve ekonomisinin buna dayanması nedeniyle enerji güvenliği ekseninde şekillenmektedir.

Her ne kadar İran bölgede radikal söylemleriyle ve ideolojik/dini tutumuyla öne çıksa da politikaları faydacı bir yapı gözetmektedir. Ortadoğu'da kilit bir rol almak isteyen İran'ın ABD ve İsrail karşıtı politikası bölgedeki tutumundaki en etkili faktör olarak sayılabilir. Örneğin, İslam dünyasının lideri olmak için bölgede güçlü olması gerektiğini farkında olan İran, bölgede Şiilik vurgusu yapmaktan kaçınmaktadır (Doster, 2017: 47). Dolayısıyla bölgedeki ABD ve İsrail karşıtı politikalarını yürütürken Lübnan'da Hizbullah'a, Filistin' ise Hamas'a destek vermektedir. Suriye'de ise Esad rejimine destek vererek Suriye'de Nusayrilerden yana bir tavır göstermektedir.

ABD'nin bölgede etkin politika gözetmesi, İran'ın Ortadoğu'da rakibi Suudi Arabistan ile iyi ilişkilerde olması, Suriye'deki ve Irak'taki varlığı, İsrail'le olan müttefikliği göz önüne alındığında İran kendini ABD tarafından çevrelenmiş hissetmektedir. Dolayısıyla hem bölgede mevcut ABD nüfuzunu kırmak hem de kendi konumunu sağlamlaştırmak ve lider bir konuma yükselmek için etkin bir tavır sergilemektedir. Bu açıdan bölge politikalarını yürütürken ABD'nin bölgede güçlü rakiplerinden olan Rusya ile yakınlaşmıştır. Aynı zamanda ABD'nin rakip konumda olduğu Çin ile ilişkilerini geliştirirken dünyanın diğer bölgelerindeki Brezilya, Venezüella gibi ülkelerle de iyi ilişkiler içine girmiştir. Buna karşıt olarak ABD'nin İran'ı terörü destekleyen ülkeler listesine almış ve ülkesindeki tüm varlıkları doldurmuştur. Bir başka koldan da İran'a yönelik ekonomik ambargoyu hayata geçirmiştir.

Ortadoğu'daki karmaşık yapı göz önüne alındığında İran'ın bölgesel güvenlik anlayışı şöyle özetlenebilir; İran'ın merkez üs olduğu güvenlik sistemi, körfez ülkeleri ve İran sınırlarında uluslararası güçlerin olmaması, Körfez ülkelerinde silahlanmanın minimum seviyelere indirgenmesi, özellikle Irak, Suriye, Yemen ve Bahreyn'i nüfuz altına almak ve İran'a nükleer silah edinme hakkının tanınması ya da en azından nükleer teknolojiye sahip olması (Elias, 2017). Körfez ülkelerindeki ABD, NATO işbirliğini kendine tehdit olarak gören ve ABD tarafından çevrelenmiş hisseden İran Körfez ülkeleri ile ikili güvenlik anlaşmaları yaparak, ülkelerin tek bir kamp içine girmelerini engellemeye çalışmaktadır. Böylece bölgede rakip olarak gördüğü Suudi Arabistan'ın bölgesel girişimlerini başarısız kılarak ABD ve Suudi Arabistan arasını açmayı hedeflemektedir. Çünkü Suudi Arabistan,

Körfez Ülkelerinde güvenlik mekanizmasının temel aktörü olmaya çalışmakta ve bu rolünü askeri manevralarla pekiştirmektedir (Elias, 2017).

Kısaca İran, Ortadoğu'daki ana hedefi uluslararası çevrelemeden sıyrılmaktır. Bu amaçla bölgedeki ülkelerle iyi ilişkiler geliştirip, sistem içinde kalarak bölgesel bir aktör ve güç olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda İran, Suriye, Irak, Yemen ve Filistin'deki sorunlarda aktif rol oynamaktadır.

1.2. Terör ve Terörizm Kavramları

Terör ve terörizmle uzun yıllardır mücadele eden Türkiye'nin ne ile mücadele ettiğini anlamak açısından bu kavramlar önem taşımaktadır. Terörü, terörizmi ve terör türlerini doğru anlamak terör örgütünü tanımlamak için önemlidir. Bu nedenle hem terör ve terörizme hem de konumuz açısından önemli olan terör türlerine değinilmesi gerekmektedir.

Günümüzde çokça kullanılan kavramlar olan terör ve terörizm üzerine birçok tanımlama yapılmıştır. Latince “terrere” sözcüğünden gelen terör, ‘korkudan sarsıntı geçirme’ veya ‘korkudan dehşete düşmeye sebep olma, yıldırma’ anlamlarına gelmektedir. Sözcük anlamı olarak terör, bir grubun güç kazanmak için sistemli bir şekilde yaptığı büyük korku durumu olarak da tanımlanabilmektedir. “3717 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ise terörü şöyle tanımlamıştır; Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.” Terörle Mücadele Kanunu tanımının özne olarak aldığı görülmektedir. Realistler devletlerin ulusal güvenliklerini kendi çıkarları doğrultusunda belirlemektedirler. Terör kavramına yönelik diğer tanımlar ise şöyledir. Politik davranışlara olağandışı yollarla etki etmek amacıyla tedhiş ve tehdit kullanımı gerektiren sembolik hareketken, Dönmezer'e (1997) göre, şiddetin sosyal, ulusal, ırksal, dinsel, fesat çıkarıcı ve benzer amaçlarla sosyal sınıflar arasında çatışmaya, savaşa tahrik etmek amacıyla planlı ve hukuk dışı olarak kullanılması (Çağlar, 1997: 120) ve insanları yıldırma ve sindirme yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemidir (Gül, 2012: 7).

Terörizm ise terörden farklı olarak, terör yöntemlerinin siyasi bir amaçla örgütlü, sistemli ve sürekli bir şekilde kullanılması durumudur. Terör kavramı dehşet, yıldırma ve korkutma bildirirken terörizm, terör kavramına bir süreklilik ve siyasal bir içerik yüklemektedir. Kısaca terör daha çok eylem yönünden bir olguyu ifade ederken, terörizm her türlü terör eylemlerini içine alan nitelikteki mevcut bir durumun varlığını, sürekliliğini, bir tür sistem, taktik, strateji hatta terörün ideolojileşmiş yapısı anlamına gelmektedir (Çağlar, 2009: 13). Ergil'e (1992: 139) göre terörizm; siyaset yapma biçimi, siyasetin en radikal biçimidir. Terörizm bir savaş çeşididir. Alçak gerilimli bir savaş da denilebilmektedir. Yani terörizmde hedef olan kitlenin topyekün bir savaşa ne hazırlıklı olduğu ne de niyetli olmadığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla savunmasızlık, bir sürpriz saldırı durumunda çok güçlü hedefleri, devletleri, toplumu, büyük kuruluşları sarsabilecek boyuta ulaşabilir. Terörün tek başına varlığı ve kullanılması terörizmi ortaya çıkarmaz. Terörizm belirlenmiş olan siyasal amaçlara ulaşmak için sistemli ve sürekli terör eylemlerinde bulunmayı gerektiren bir strateji ve mücadele biçimidir (Çağlar, 1997: 120-121).

Terörizmin kaynağı nedenleri ne olursa olsun, günümüzde insanoğlunun karşı karşıya kaldığı en önemli sorunların başında gelmektedir. Dünyadaki mevcut durum itibari ile terörün her an herhangi bir yerden ortaya çıkması olasılığı onu küresel bir sorun haline getirmiştir. Özellikle 11 Eylül ABD' ikiz kulelere yapılan terör saldırısı ve son yıllarda IŞİD'in farklı ülkelerde gerçekleştirdiği saldırılar şu an terörün küresel bir boyuta ulaştığının göstergeleridir. Dolayısıyla mevcut durum terörü bölgesel olmaktan çıkararak tüm dünyanın ortak sorunu haline getirmiştir.

Soğuk savaş döneminde terör ve terör örgütleri daha çok belli bir coğrafi alanla sınırlı ve ulusal nitelik taşımaktaydı. Küreselleşmenin giderek yaygınlaşması, sermayenin uluslararası alanda serbest dolaşımı ve uluslararası bir boyuta ulaşması, emperyalizmin araç değiştirerek siyasal işgale gitmeden sömürü yol ve araçlarını geliştirmesi, bu amaç doğrultusunda ulus devlet yapılarını ortadan kaldırması ya da zayıflatması, terörü uluslararası ilişkilerde kullanılacak bir araç konumuna getirmiştir (Çağlar, 2009: 19). Günümüzde terör, devletlerin diğer devletlerle olan çıkar mücadelelerinde kendilerine rakip/karşıt gördüğü devletin iç-dış istikrarını bozmak, pazarlık, koz gibi unsurlarıyla da bir dış politika aracı haline gelmiştir. Aynı zamanda günümüzde devletlerin nükleer gibi büyük çaplı kitle imha silahlarına sahip olması da devletleri terörü bir araç olarak kullanmaya iten nedeni

oluşturmaktadır. Terör yaşanacak klasik bir savaşa karşın daha az maliyettedir, sürekli bir belirsizlik ve istikrarsızlık yaratır. Dolayısıyla bu özellikleri onu tercih edilebilir kılmaktadır.

1.2.1. Terörizmin Türleri

Terör ve terörizm kavramları üzerinde tam bir uzlaşya sahip olunamaması ve kavramların birçok farklı tanımının mevcut olması terörizm üzerinde de mutlak bir sınıflandırma yapılmasını güçleştirmektedir. Dolayısıyla konuya ilişkin mevcut çalışmalara bakıldığında zengin bir sınıflandırma ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bunlar ulusal terörizm-uluslararası terörizm, kent terörizmi-kır terörizmi, narko terör- siber terör finansal terör-süper terör, biyolojik ve kimyasal terör, devlet terörizmi-devlete karşı terörizm, etnik kökenli/ayrılıkçı terörizm, devlet destekli terörizm, din temelli terörizm gibi farklı terör sınıflandırmaları söz konudur. Tüm bunlar düşünüldüğünde konumuz açısından önemli olan ulusal terörizm, uluslararası terör, etnik terörizm ve din temelli terörizm kavramları ele alınacaktır.

1.2.1.1. Ulusal terörizm

Ulusal terörizm tek bir devlet içinde sınırlı kalan yabancı bir unsur, ilişki veya katılımın söz konusu olmadığı sistematik şiddettir. Bu yönü ile ulusal terörizm uluslar ötesi terörizme çok benzerdir. Uluslar ötesi terörizm devlet dışı aktörlerin uluslararası düzeyde şiddet eylemlerine karışmasıdır. Bu iki kavram üzerindeki en önemli farklılık ulusal terörizmde teröristlerin eylemlerini bir ulusun vatandaşlarına yöneltmiş olmalarıdır. Ulusal terörizm herhangi bir hükümet tarafından doğrudan desteklenmez (Taşdemir, 2006: 38). Terör örgütlerinin dış destek almadan faaliyetlerini sürdürmelerinin mümkün olmadığı göze alındığında ulusal terörizmi saf bir durumda bulmak olanaksızdır. Bu açıdan ulusal terörizm daha çok teorik olarak açıklanmaktadır.

1.2.1.2. Uluslararası terörizm

Birden fazla ülkenin topraklarını veya vatandaşlarını kapsayan terörizm uluslararası terörizmdir. Uluslararası terörizm, ulusal sisteme karşı sistem dışından yönetilen bir şiddet veya şiddet yüklü tehdit eylemidir (Ergil, 1992: 140). Bir başka tanımla uluslararası terörizm egemen devletler ya da aktörler tarafından kontrol edilen bireyler ya da gruplar tarafından yapılan ve ülke sınırlarını aşan şiddet eylemleridir. Uluslararası terörizmin ana özelliği, takip edilen amacının siyasi içerikli olmasıdır (Şimşek, 2016: 325).

Uluslararası terörizm, uluslararası ilişkileri etkiler ve uluslararası alanda yansımalar meydana getirir. Bu terörizm, belirlenmiş olan uluslararası diplomasi ve savaş kuralları gibi belli kuralları dışlayan bir yapıya sahiptir. Bu açıdan bu tip terörizm, ulusal sınırların ötesinde olduğu için uluslararası hukuk kurallarının ve ortak siyasi savunma ve ortak savunma önlemlerini gerektirmektedir.

Terörizmin uluslararası boyutu onu destekleyen unsurların da önemini arttırmaktadır. Geleneksel savaş yöntemlerini kullanmak istemeyen devletler için terörizmin bir avantaj ya da bir politika aracı olarak görülebileceğine yukarıda değinmiştik. Devlet, doğrudan devlet olarak teröristlik faaliyetler de bulunabileceği gibi, terörist gruplara, eğitim, silah desteği, istihbarat bilgisi, iletişim olanağı, saklanma yeri gibi desteklerde de bulunabilir. Bunlardan farklı olarak da devletler, topraklarında terörist grupların, örgütlerin olduğunu bilmelerine rağmen hiçbir şey yapmaz bunların topraklarından yararlanmasına ve konuşlanmasına göz yumarlar. Günümüzde PKK'nın Kuzey Irak, Suriye topraklarındaki konumu ve IŞİD buna en iyi örnektir. Uluslararası terörizmin bu yapısı dikkate alındığında uluslararası ilişkileri bozup, ilişkilerde sürtünmelere, gerilim hatlarının doğmasına neden olduğunu söylenebilir. Ayrıca uluslararası terörizmin devletler tarafından politika aracı olarak kullanılması, uluslararası forum ve kuruluşlarca soruna ortak bir çözüm bulma çabalarını da aksatmaktadır (İsen, 1983: 200). Ülkeler başka ülkelerdeki terörist faaliyetlerden çıkar sağladıkça bu tip önleme çabalarına sözde katılacaklarından çözüme katkı sağlanmayacaktır.

1.2.1.3. Etnik/Ayrımcılık terörizm

Etnik terörizm alt etnik grubun egemen etnik gruba yönelik olarak, davasını yüceltmek amacıyla yaptığı bilinçli şiddet eylemdir (Baharçipek, 2000: 15). Başka bir tanımla, bir örgütün ya da bireylerin bir etnik kimlik kasti ile şiddet kullanması ya da şiddet tehdidi ile sivillere ya da savaşmayan diğer gruplara (kendisini destekleyip desteklemediğine bakmaksızın) karşı yapmış olduğu terör eylemidir (Boyan, 2014:3). Etnik terörizm başka bir tanımda ise ulusaltı gruplarca amaçlarına ulaşmak için yapılan şiddet eylemi olarak tanımlanmıştır (Şimşek, 2016:329). Bu eylem, bağımsız bir devletin kurulması için olabileceği gibi etnik azınlığın diğerlerinden ayrı bir statüye kavuşturulmasına yönelik de olabilir. Etnik terörizmde etnik teröristler standart politik amaçları geliştirmenin yanı sıra kendi kimlik inşalarını beslemek için, sıklıkla sembolik amaçlara doğru yönelmektedir (Byman, 1998: 153).

Etnik terörizm finansal, ideolojik ve dini motifli diğer terörist gruplarından oldukça farklılaşmaktadır. Diğer teröristler gibi etnik teröristler rakip grupları ve düşman devletleri etkilemeyi denemektedir. Fakat diğer terörist grupların aksine, etnik terörizm, etnik kimliği belirgin bir şekilde oluşturmak ve etnik hareketliliği beslemek üzerine odaklanmaktadır. Devlet tarafından sunulan kimliğin aksine, toplumsal bir kimlik inşa etmek için çabalamaktadır. Bunun içinde bu kimliği iki kat etkiye sahip terörist faaliyetlerde ararlar (Byman, 1998: 150).

Etnik terörizmin bir diğer amacı da rakip gruplar arasında bir korku havası oluşturmaktır. Dolayısıyla bu korku etnik homojenleşmeye ve gönüllü katılımlara yol açar. Ek olarak terörist saldırılar, çok etnikli toplumları kutuplaştırmakta ve şiddete başvurmeyen etnik siyasal hareketlerin tamamı için toplumsal desteği arttırmaktadır. Böylece yaratılan bu korku, bir ulusun nüfusal faktörlerinin ve politikalarının etnik radikal grupların lehine değişmesine yardım eder (Bynman, 1998: 151).

PKK terör örgütü, Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/Cephesi, Kürdistan Devrim Partisi ve Maoist Komünist Parti Türkiye'nin mücadele ettiği Etnik/ayrılıkçı terör örgütleridir.

1.2.1.4. Fundamentalist terörizm

Din temelli terörizm diğer terörizmlerdeki sınırlı siyasi ve pragmatik amaçların aksine aşkın, geniş yelpazeli dini amaçlara sahiptir. Fundamentalist terörizmin gerekçeleri ve amaçları geleneksel terörizmden farklı olarak, kutsal metinlere ve tarihi örneklere dayanmaktadır. Dini terörizmde hedefler dini olarak ifade edilerek, politik hedeflerle desteklenmektedir. Dini terörizm, hükümetleri ve ya belli bir nüfusu dini amaçlara yönelik etkilemek, harekete geçirmek amacıyla şiddet ve güç kullanımınıdır (Gregg, 2014).

Dini teröristler için şiddet kullanımı, bazı teokratik taleplere ya da buyruklara doğrudan cevap veren ilk ve öncelikli olan, kutsal bir hareket veya ilahi bir görevdir. Bu, terörizme üstün bir boyut kazandırır ve dini teröristler, diğer terörist grupları etkiliyor gibi görünen siyasi, ahlaki veya pratik kısıtlamalarla kısıtlanamaz. Diğer terörist gruplarında şiddet genellikle ahlak dışı ve zarar verici olarak düşünülmesine karşın dini terörizm şiddeti ahlaki olarak haklı görmenin yanında amaçlarına ulaşmak için gerekli olarak da görmektedir. Böylece din, terörizm için şiddetin meşrulaşmasına hizmet eder. Kısaca dini terörist gruplar şiddeti kendileri için bir amaç olarak görme eğilimindedir. Diğer terörist gruplarda ise şiddet amaçlara ulaşmak için kullanılan bir araç görevi görür. Diğer terörist grupları şiddeti yeni bir

sistem yaratmaya teşvik eden bir vasıta olarak ya da temelde iyi olan bir sistemdeki bir kusurun düzeltilmesini teşvik etmenin bir yolu olarak görürken, dini teröristler kendilerini korumaya değer bir sistemin bir bileşeni olarak görmezler. Sadece sisteme yabancılaşlar ve bu nedenle mevcut düzende büyük değişiklikler aralar (Holfman, 1993: 3). Bu yabancılaşma duygusu dini teröristlerin diğer teröristlerden çok daha yıkıcı ve ölümcül terör biçimleri düşünmelerine ve ayrıca saldırmak için çok daha ucu açık düşman kategorisi oluşturmalarına neden olur.

Dini terörizmdeki liderlik yapısı da onu geleneksel terörizmden ayırmaktadır. Dini terörizmde liderler, diğer örgüt üyelerinden ayrılan özelliklere sahiptir. Din adamı veya imam, haham, papaz gibi dini bilgi birikimine sahip kişilerdir. Bu dini donanım liderlere diğerleri üzerinde üstünlük ve yönlendiricilik sağlar. Bunun dışında dini terörizmde liderler el-Kaide lideri Usame bin-Ladin ve IŞİD eski lideri el-Zerkavi gibi geleneksel din adamlarının dışında karizmatik figürler de olabilir. Bu terörizm çeşidinde teröristler, terörist grubun sınırları içinde bulunduğu devletin ötesine uzanan amaçlara sahip oldukları için örgütlenmeleri ve eylemleri yalnızca o devlet içinde sınırlı kalmamaktadır. Hedeflerinin kutsal nedenlere dayanması onlara çok kulvarlı bir eylem alanı sunmaktadır (Gregg, 2014).

Hizbullah, FETÖ ve IŞİD Türkiye'nin mücadele ettiği Fundamentalist terör örgütleridir.

1.2.3. Türkiye ve Çevresindeki Terör

1.2.3.1. PKK

PKK 1970'li yılların başlarında Abdullah Öcalan önderliğinde Marksist Leninist bir anlayışla bağımsız bir Kürdistan fikriyle ortaya çıkmıştır. Öcalan, 1973 baharında yaptıkları toplantıda ilk defa arkadaşlarına bir örgüt kurma düşüncesinden söz eder. Toplantıda "Kürdistan için ulusal demokratik mücadele başlatma" fikri üzerinde bir mutabakat sağlanır. 1974 yılında Abdullah Öcalan, Cemil Bayık, Kemal Pir, Kesire Yıldırım, Musa Erdoğan, Ali Haydar Kaytan, Ali Özer, Mustafa Dere tarafından yapılan toplantılarda örgütün temelleri atılmıştır. 1976'da yapılan Dikmen Toplantısı ertesinde Güneydoğuda faaliyet gösterilmeye başlanır. Aynı yıl Öcalan diğer örgütlere faaliyetlerini duyurur. 1976'da kendilerini Kürdistan Devrimcileri olarak tanıtan bu 25 kişilik grup, bir süre Ulusal Kurtuluş Ordusu ve Apocular olarak anılır (Kurubaş, 2004: 25).

1977 yılında Gaziantep’de Haki Karaer’in Tekoşin örgütü tarafından öldürülmesinden sonra, Öcalan Kürtlerin bir ulus olduklarını, sömürge halinde yaşadıkları için bağımsız bir örgütlenme hakları olduklarını savunmaya başlamıştır. Daha sonra Kürdistan Devrim Yolu adlı bir broşür dağıtan Öcalan, Mücadelenin taktik ve stratejisini ortaya koyarak, grubunu fiilen silahlı harekete başlatmıştır. Bu broşürle dünya sömürgecilik tarihi açıklanarak, Kürdistan’ın dört sömürgeci devletin (Türkiye, Suriye, Irak ve İran) sınırları içinde kalarak ülke birliğinin parçalandığını bu yüzden Kürt halkının büyük zarar gördüğünü belirtmektedir. Bu sömürge devletlerinin içinden Türkiye’nin ise “en gaddar ve en ince yöntemlerin” birlikte uygulandığı Türkiye Cumhuriyeti yönetimi olduğunu ve bu yönetimin halk üzerinde amansız bir baskı uyguladığını belirtmekte, Kürdistan devriminin Türkiye Kürdistanı önderliğinde gerçekleşeceğini vurgulamaktadır. Kürdistan devriminin bağımsız ve demokratik bir Kürdistan yaratmak olduğunu ve devrimin ön planda Türk sömürgeciliğinin aldığını belirtmektedir.

Örgüt, 27 Kasım 1978’de Diyarbakır’ın Lice ilçesinin Fis Köyü’nde yapılan toplantıyla partileşmiştir. Öcalan’ın oy birliği ile parti genel sekreterliğine seçildiği toplantıda, parti tüzüğü ve parti programı da kabul edilmiştir. Örgüt kuruluşunu duyurmak için Siverek’te Bucak aşiretine karşı silahlı bir eylem gerçekleştirmiştir. Bu eylemden sonra örgütün kurulduğunu gösteren bir bildiri bırakılarak, örgütün kuruluşu resmi olarak ilan edilmiştir (Pirim ve Örgütlü, 2000: 40).

PKK’nin ilk faaliyetleri küçük çaplı silahlı eylemler ve Öcalan’ın memleketi civarlarındaki alanda genç sempatanlar kazanmakla sınırlı kalmıştır. Ayrıca 1980’de yaşanan askeri darbe PKK’nın faaliyetlerinin azalmasına neden olmuş ve lider kadrosu yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır. Yurt dışına çıkan örgüt mensupları yurt dışında yeniden örgütlenerek 1984 yılında tekrar Türkiye’ye dönmüşler ve Türkiye’de gerilla eylemlerine girişmişlerdir (Van Bruinessen, 1992: 55). PKK’nin Türkiye’ye döndükten sonraki eylemlerine bakıldığında hedef yelpazesinin ekonomik, askeri ve sivil hedefleri kapsayacak şekilde genişlediği görülmektedir. Örgütün bununla toplumu Kürtler-Türkler olarak kutuplaştırmayı amaçlandığı söylenebilir. Kirişçi ve Winrow (2011) bunları şöyle açıklamaktadır; ekonomik hedefler elektrik santrallerini ve iletişim hatlarını, sulama tesislerini, fabrikaları, petrol tesislerini, yol yapım ve bakım araçlarına yönelerek devletin varlığını zayıflatmak ve temel kamu hizmetlerinin yerine getirilmesini engellemektir. Turizm tesisleri, iç ve dış turistik hizmetlere yönelik eylemler de ekonomik karakter göstermektedir.

Askeri hedeflere yönelik saldırılar ise uzak askeri karakollara baskınlar ve devriye gezen askeri birliklere baskınlar şeklinde olmaktadır. PKK bununla Güneydoğuda devletin güvenliği sağlama sorumluluğuna meydan okuyarak kendisini alternatif bir egemenlik kaynağı olarak göstermeyi amaçladığı görülmüştür (Öcalan, TY).

PKK zamanla Doğuya özellikle de Güneydoğuya sızmış, bölgede kendi özel yönetimine geçmeye kalkacak kadar faaliyet alanını genişletmişti. 1990'larda örgütün şiddet eylemlerini arttırdığı görülmektedir Bölgenin dağlık bir yapıya sahip olması PKK'nın geceleri baskın düzenleyip gündüzleri çekilmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla örgüt saldırıları İran, Irak sınırına yakın bölgelerde yoğunlaşmıştı. Bu dönemde örgütün diğer hedefleri ise öğretmenler ve okullar olmuştur. Bununla örgüt devletin kırsaldaki güçlerine saldırarak devlet ile dengeye gelinmeye çalışılmıştır. Hükümetin örgütün artan bu şiddetine tepkisi büyük ölçüde askeri olmakla birlikte askerlerin koruyamadığı köyler ise zorunlu göçe tabi tutulmuş, boşaltılan köylerde daha sonra örgütün lojistik amaçla kullanımını engellemek için yakılmıştır. Aynı zamanda güvenlik nedeniyle Doğu ve Güneydoğuda ilan edilen olağanüstü hal güvenlik nedeniyle sürekli uzatılmaktaydı (Kirişçi ve Winrow, 2011:148-153). Bu dönemlerde PKK'nın eylemlerinde başarılı olduğu izleniminin yaygınlaşması ve Türkiye'deki yetkililerin Kürt realitesini tanıdıklarını açıklamaları, uzun yıllardır Türkiye'nin batısında yaşayan ve geniş ölçüde asimile olmuş Kürtleri bile 'kendilerini Kürt olarak tanımlamaya' ve etnik kimliklerini öne çıkarmaya zorlamıştır (Kurubaş, 2004: 29).

PKK bağımsız bir Kürdistan kurma amacını gerçekleştirmek için öncelikle uzun süreli bir halk savaşı stratejisiyle silahlı propaganda yolunu tercih etmiştir. Küçük gruplar halindeki silahlı ekiplerle halkı örgütleyerek silahlandırmayı, halkın desteğini kazanmayı ve uzun sürecek gerilla aşaması ile amacını gerçekleştirmeyi planlamıştır. Örgüt 1990'lı yıllarda ise ileri aşama olarak gördüğü gerilla savaşı aşamasını terk ederek 2000'li yıllardan itibaren Türkiye'deki demokrasi atılımlarına karşı atak niteliğinde yeniden yapılanmaya gitmek zorunda kalmıştır (Özeren ve Başbüyük, 2011: 93). Örgüt 2000'li yıllarda ulusal ve uluslararası gelişmelere göre kendini yeniden yapılandırmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle 2000'li yıllar boyunca varlığını devam ettirmek için çeşitli örgütlenme modellerine geçiş yapmıştır. İlk olarak Öcalan yakalandıktan sonra söylemlerini demokrasi üzerine yoğunlaştırmış ve örgüt yeniden yapılanma sürecine girmiştir. PKK 2002 yılında yaptığı kongre ile örgütün yeni dönem stratejisinin farklı olduğunu duyurmuş, yeni dönem stratejisinin klasik zor teorisi çerçevesinde değil, meşru savunma stratejisi çerçevesinde

olacağı belirtilmiştir. Öcalan bu süreç içerisinde Üç Alan Teorisi adı altında toplumsal örgütlenmenin esas olduğu bir örgütsel amaç ve çerçeve çizmiştir (Özeren ve Başbüyük, 2011: 95-96). PKK aynı zamanda kendini Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi (KADEK) olarak yeniden yapılandırmıştır. Ancak bu yapılanma yeterli görülmeyince 2003 tarihinde fesih edilerek Kürdistan Halk Meclisi (Kongra-Gel) yapılanması oluşturulmuştur. Bu dönemde silahlı şiddet yerine kitlesel şiddet eylemlerinin ön planda olması amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu dönemde örgütün halk tabanında etkin olması için halk örgütlenmesine yönelik çalışmalara gidilmiştir. Halkın ve kitlelerin organize edilmesi amacıyla Demokratik Ekolojik Toplum adıyla bir yapılanma oluşturulmaya çalışılmış, sonrasında ise Demokratik Toplum Koordinasyonu (TÜDEK) adı altında bir yapılanmaya gidilmiştir. Örgüt daha sonra gerçekleştirdiği bir kongrede bu adı Kürdistan Demokratik Konfederalizm (KKK) olarak değiştirmiştir.

Öcalan 4 Nisan 2005'te KKK sisteminin ideolojik bir organı olarak PKK'yı tekrar kurduğunu duyurmuştur. Dört parçadan oluşan² ve Türkiye'nin Güneydoğu ve Doğusu ile Irak, Suriye ve İran topraklarının bir kısmını içine alan bölgede yaşayan Kürt halkının bu illegal yapılanma içerisinde bulunmaları gerektiğini belirtti. Bayrağının ise yeşil zemin üzerine sarı güneş içinde kırmızı yıldız olduğunu ve kendisinin de yeniden inşa edilen bu yapının lideri olduğunu ilan etmiştir. Oluşturulan bu KKK yapılanması hem cephe faaliyetlerini yürüten hem de örgütün diğer faaliyetlerini içine alan bir çatı örgütlenme modeli ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu yapı oluşan yeni sürecin temeli olarak görülebilir. Bu yapılanmada var olan ana amaçlardan birisi halk ve komün örgütlenmelerdir. Şiddet unsurunu toplumsal tabana yayarak ulus inşa sürecini oluşturma çabası bu örgütlenme modelinin temel paradigmasını oluşturur. Bu örgütlenme modeli aynı zamanda toplum tabanını marjinalleştirme amacını da içermektedir. Kısaca bu yapı örgütün kurulurken amaçladığı bağımsız bir Kürdistan ideali Demokratik Konfederalizm adı altında hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Örgütün değişen bu ideolojik tutumları karşısında değişmeyen tek unsur devletleşme idealidir. KKK bu açıdan halk tabanını bir yandan şiddet unsuru ile bir yandan da demokratik söylemler aracılığıyla örgütlemeye çalışmaktadır (Özeren ve Başbüyük, 2011: 97-100).

²Irak Kürtleri arasında faaliyette bulunması için Kürdistan demokratik Toplum Partisi (PÇDK), Suriyeli Kürtler arasında faaliyette bulunması için PYD, İran Kürtleri içinde faaliyette bulunması için Kürdistan Özgür Yaşam Partisi (PJAK), Türkiye'dekiyle bu dört parçalı oluşumun parçalarını ifade etmektedirler.

2007 yılında örgüt tarafından yapılan genel kurul toplantısıyla KKK yerine yeni bir yapılanmaya geçilmiştir. Bu yeni yapılanmayla Kürdistan Halklar Topluluğu (KCK) oluşturulmuştur. KCK sözleşmesine kendini “KCK demokratik toplumcu konfederal bir sistemdir. Demokrasi, cinsiyet özgürlüğü ve ekolojik yaşamı esas alır. Devlet olmayan, yatay ve piramit tarzı örgütlenmiş, demokratik, siyasal ve toplumsal bir organizasyondur. Halk toplulukları iradesini komün, ocak, meclis ve kongreler ile ortaya koyar. Aynı zamanda seçilmiş ve denetlenebilir demokratik yönetimler yolu ile kendini yönetirler. Tabandan gelişen demokratik seçeneği gerçekleştirmek esastır. Topluluk demokrasisi, toplulukların eşit ve özgür bir arada yaşaması benimsenir. Her düzeyde katılımcılığı öngörür. Burada söz, tartışma ve karar topluluklarıdır. İçte demokratik ulusu, dışta ise ulus üstünlüğü esas alır” (KCK Sözleşmesi, 2011: md.2). KCK sözleşmesine baktığımızda yasama, yürütme ve yargı erkleri çatısı altında (bir devlet gibi) toplumu yönetme amacı taşıdığını söylenebilir.

KCK yapılanması ile yeni dönemde örgütün temel stratejilerinin yol haritasını oluşturan Öcalan bu stratejiyi dört ayaklı paradigma olarak adlandırır. Dört ayaklı paradigma olarak adlandırılan bu yapı özerk bir yönetim olarak da nitelendirilebilir. Bu dört ayaklı paradigma;

- Kent meclisleri
- Demokratik siyaset akademisi
- Demokratik toplum kongresi
- Kooperatifler hareketi yapılarından meydana gelmektedir (İmıl, 2016:202).

Kent meclislerinin yapısını şöyle açıklayabiliriz; kent meclisleri ile örgüte yardımcı olacak kitlelerin kazanılması amaçlanmaktadır. Oluşan bu kitlelerin ise örgütün amaçları doğrultusunda eylemlere yönlendirilmesi hedeflenmektedir. Böylece belirtilen kitle ile devlet arasındaki bağın kopması sağlanacaktır. Demokratik siyaset akademileri ise yeni dönem stratejinin en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Bu akademiler Kürtlerin ulus bilincinin oluşmasını sağlayacak olan kadroların yetişmesini amaçlayan bir yapıya sahiptir. Demokratik toplum kongresi ise KCK yapılanmasında yasama görevini üstlenen kısmı oluşturur. Kooperatifler de örgüte çok yönlü bir finansman sağlama hareketidir. Kürt iş adamı, esnaf kısaca Kürt sermayesinin gücünü ve mali kaynaklarını örgütün amaç ve stratejileri doğrultusunda belli bir alana yöneltmeyi amaçlayan iktisadi stratejidir (Semiz, 2011: 81-82).

Öcalan PKK'nın dönemsel stratejileri hakkında dört temel dönemden bahsetmektedir. 2010 yılına kadar yaşanan üçüncü dönemin sona erdiğini 2010 yılından itibaren ise dördüncü döneme geçiş yapıldığını ifade etmektedir. Yeni dönemin demokratik özerklik eksenli

olacağını da ayrıca belirtmektedir. Bu dönemler yalnızca örgüt özelinde gerçekleşen dönüşüm ve gelişimi değil aynı zamanda uluslararası gelişmeler ve Ortadoğu’da yaşanan olaylarla ilişkili olarak gelişim göstermektedir.

PKK dünyadaki diğer terör örgütleri ile kıyaslandığında ise dönemsel olarak örgütsel değişim ve dönüşümleri daha sık gerçekleştiren bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Dönemim konjonktürüne, yaşanan siyasi ve sosyal gelişmelere ve örgütün içinde bulunduğu duruma göre hem genel örgütlenme yapısında hem de buna bağlı olarak alt örgütlenme yapılarında birçok defa değişime gittiği görülmüştür. Örgüt kurulduğu dönemden itibaren en önemli dönüşüm aşamasını Türkiye’nin de değişim yaşadığı dönemde gerçekleştirmiştir. Bu açıdan KCK yapılanmasını yalnızca örgütün kendi dinamikleri açısından değerlendirilmemelidir. Yapılanmayı iyi anlayabilmek için ülkemizde atılan demokratikleşme adımlarının da doğru algılanması önemlidir.

Çözüm sürecinin sona ermesi ve Ortadoğu’daki yeniden yapılanmalar sonucunda örgüt tekrar silahlı eylemlere başlamıştır.

1.2.3.2. Diğer terör grupları

Türkiye’de faaliyet gösteren diğer terör gruplarından biri ise Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/cephesi (DHKP/C) terör örgütüdür. DHKP-C 1978 yılında Devrimci Sol (Dev Sol) adıyla kurulmuştur. Daha sonra örgüt içinde yaşanan mücadeleler sonucu Dev Sol’un içindeki farklı görüş ve yaklaşımların sonucunda örgütün ayrılıkçı bir fraksiyonu olarak 1994 yılında DHKP-C adını almıştır. Marksist Leninist bir ideolojiye sahip olan partinin amacı Türkiye’deki mevcut düzeni şiddet ve cebir aracılığı ile yıkararak Marksist- Leninist ilkelere dayalı Devrimci Halk İktidarını kurmaktır. Şehirlerde hücre evleri şeklinde örgütlenen terör örgütü silahlı, bombalı saldırı ya da intihar eylemi şeklinde yöntemler kullanmaktadır.

Maoist Komünist Parti (MKP) Türkiye’de faaliyet gösteren diğer terör örgütlerindedir. Amacı Türkiye’de Maoist ilkelere bağlı sosyalist bir devrim gerçekleştirmektir. Bu amaçla silahlı eylemler yürütmektedir. Marksist Leninist Komünist Parti (MLKP) 1994 yılında kurulan örgüt aktif faaliyet göstermektedir. Yukarıda sayılan üç örgüt Türkiye’de faaliyet gösteren yasadışı sol örgütlerdir.

Kürdistan Devrim Partisi (PŞK) Marksist Leninist ilkelere dayalı bağımsız bir Kürt devleti kurmayı amaçlayan yasadışı örgüttür. Kürdistan Demokrat Partisi (PDK/Bakur) Kürtlerin bağımsızlığını savunan yasadışı bir diğer örgüttür. Sayılan bu örgütler Türkiye’de faaliyet gösteren bölücü terör örgütler arasındadır.

Hizbullah İslamcı Militarist bir diğer terör örgütüdür. 1978-1980 yıllarında oluşmaya başlayan örgüt birçok terör eylemde bulunmuştur. İslami Büyük Doğu Akıncıları Cephesi (İBDA-C) 1989 yılında kurulmuştur. Federatif bir İslam devleti kurmayı amaçlamaktadır. Tevhid Selam Ordusu (Kudüs Ordusu), İslam devleti kurmayı amaçlayan diğer terör örgütlerindedir. El-Kaide 1988 de kurulan örgüt dünya da üzerinde birçok terör eylemi gerçekleştirmiştir. Bu terör örgütleri Türkiye’de faaliyette bulunan din temelli terörist örgütleri oluşturmaktadır.

Fethullahçi terör örgütü (FETÖ) 2016 darbe girişimi sonrasında terör örgütü olarak ele alınan kuruluşu 1966 yılına kadar uzanan ve dini amaçları doğrultusunda araç olarak kullanan Türkiye’de faaliyet gösteren diğer bir terör örgütüdür. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) Türkiye dışında Irak ve özellikle Suriye’de faaliyet gösteren 2000 yılında kurulan din temelli terör örgütüdür. Ancak aşkın amaçlara sahip olması nedeniyle Türkiye’ye yönelik terör eylemleri olan bir örgüttür.

Sayılan terör örgütleri emniyet genel müdürlüğünce yapılan araştırmada Türkiye’de faaliyette bulunan terör örgütleri listesinde yer almıştır.

2. BÖLÜM

2. AK PARTİ'NİN SİYASAL KİMLİĞİ

2.1. Türkiye'de 1980-2002 Arası Ekonomik Yapı

AK Parti'nin iktidara gelmesinde etkili olan unsur, Türkiye ekonomisinin içinden geçtiği durumla yakından ilişkilidir. 2000 ve 2001 yılında patlak veren ekonomik krizin, vatandaşlar üzerinde ağır etki yaratması ve o sırada var olan koalisyon hükümetlerine karşı oluşan kitlesel tepki AK Parti'yi iktidara taşıyan önemli bir unsurdur. 3 Kasım 2002 seçimlerinde köklü siyasal geleneğin temsilcisi olan Doğru Yol Partisi (DYP), Anavatan Partisi (ANAP) gibi partilerin meclis dışında kalması bu durumu destekleyen bir durumdur. AK Parti'yi tam olarak anlayabilmek için, 1997 yılındaki dolaylı askeri müdahale ve 2001 yılında ekonominin krize sürüklenmesine neden olan siyasal ve ekonomik açmazları incelemek gerekmektedir. Bu nedenle önce ülkenin 2001 ekonomik krizine sürüklenmesine neden olan 2001 yılı öncesi ekonomik durumun kısa bir tasviri yapılmıştır.

Türkiye ekonomisi, 1970'lerde iki büyük petrol fiyatı şokunun ve uygulanan tutarsız para ve maliye politikalarının etkisiyle girdiği derin ödemeler dengesi krizi ve bunun sonucunda yaşanan ciddi üretim gerilemeleri ve giderek hızlanan bir enflasyon olgusuyla karşı karşıya kalmıştır (Ertuğrul ve Selçuk, 2002). Hızlanan enflasyon geniş halk kitlelerinin, temel tüketim mallarında etkisi sınırlı kalan fiyat kontrolleri, karaborsa ve kuyruklar gibi birbirleriyle ilişkili durumlarla yüzleşmesine neden olmuştur. Giderek etkisini arttıran ekonomik kriz ortamı siyasi ortamın da bozulmasına neden olmuştur. 1979 yılı sonuna doğru istifa eden Ecevit, hükümeti Demirel'e devretmiştir. Demirel hükümetiyle 1980'lerde 24 Ocak kararları ile başlayan sermayenin karşı saldırısı, emekçi kitlenin zayıflamasına karşın sermayedarların güçlenmesine neden olmuş ve Türkiye için Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi kuruluşlarla uluslararası sisteme eklemlenme ve dönüşüm süreci başlamıştır.

1980'li yıllarda başlayan iktisat politikası değişimleri, ileriki yıllara da damgasını vurmuştur. Bu yıllarda temeli atılan iktisat politikası yönelişleri iki ögenin etkisi altında kalmıştır. Bunlardan ilki askeri rejimin getirdiği yasal ve kuramsal çerçevenin politika

üzerindeki vesayetidir. Siyasi vesayetın nispeten kalkmasıyla siyasal yasaklar son bulmuş ve 1980 öncesinin köklü partileri siyasete “tam gaz” geri dönmüşlerdir. İkinci öge ise 1989 yıllarında sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaların kalkmasıdır. Ekonomideki bu liberal dönüşümün son durağı ise Avrupa Birliğı ile Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesi olmuştur (Boratav, 2010: 171).

Serbestleşme, kısıtlayıcı kuralların kaldırılması gibi sloganlarla ve Dünya Bankası ve IMF destekleriyle yürüyen bu gelişmeler finansal sisteme çok ciddi istikrarsızlık ögeleri getirmiştir (Tanör vd., 2005: 226). Bu sisteme ilk uyarı 1982 de meydana gelen bankerlerin ve birkaç küçük bankanın batması sonucunu veren finansal çöküntü ile gelmiştir. Sermaye hareketlerinin serbestleşmesi finansal krizleri sıklaştırmış, 1994’te üç banka ile birkaç finansal kuruluşun batması, 1998 ve 1999 da hafif atlatılan bir kriz ve 2001 de meydana gelen büyük bankacılık krizi birbirini izlemiştir.

Dünyada yaşanan ekonomik krizler (1997 Asya ve 1998 Rusya krizleri) Türkiye ekonomisini kriz ortamına sürüklenmesinde etkili olmuştur. Bu ülkelerde krizlerin ardından yaşanan devalüasyon ülkelerin Türkiye karşısındaki rekabet gücünü arttırmıştır. Dolayısı ile 1998 yılında Rusya ve Asya ülkelerine olan ihracat azalmış, kişi başı Gayrisafi Milli Hasıla büyüme hızı düşmüştür. Kriz sonrasında ortaya çıkan ekonomik belirsizlik tüketim harcamalarının daha da kısılarak ekonomik büyümenin gerilemesine sebep olmuştur. Türkiye’de 1999 yılında enflasyon %53,2 olarak gerçekleşirken büyüme %-7,3 oranında gerçekleşmiştir. Aralık 1999’da IMF ile bir stand-by anlaşması imzalanmıştır. 2000 yılında ise faiz dışı bütçe dengesinin fazla vermesi, döviz kuru ve para politikalarının yeniden belirlenmesi, sosyal güvenlik, özelleştirme, vergi ve tarım konularında yapısal reformların gerçekleştirilmesini içeren enflasyonla mücadele programını yürürlüğe koymuştur (Sancar, 2010: 17).

IMF programına ve döviz kuru uygulamasına duyulan güven yabancı sermayenin 2000 yılında yoğun bir biçimde Türkiye’ye akmasına neden olmuştur. Ancak 2000 yılında uluslararası piyasalarda meydana gelen bozulma Türkiye’yi olumsuz etkilemiş, Türkiye’ye yatırım yapan yabancı sermayenin geri çekilmesi sonucu meydana gelen likidite daralması iç piyasayı krize sürüklemiştir. 20 Kasım krizine yol açan nedenler arasında 780 milyon dolarlık Dünya Bankası kredisinin askıya alınması, hedeflenen özelleştirmelerin yapılmaması, Halk Bankası ve Ziraat Bankası’nın görev zararlarının 2000 yılına kadar 21 milyar dolara yükselmesi ve 1999 yılında yaşanan iki büyük depremin devlete maliyeti sayılabilir.

19 Şubat 2001’de Başbakan ile Cumhurbaşkanı arasında yaşanan siyasi sürtüşmenin kamuya yansımaları bir krizi tetiklemiştir. Kasım 2000’de yaşanan kriz, enflasyonu düşürme programından uzaklaşılmasının sonucunun ekonomi üzerinde ne kadar olumsuz etki yarattığını göstermiştir. IMF’den sağlanan ek rezerv kolaylığı ve kısa vadeli sermaye girişleri ile birlikte faiz oranlarında düşüş sağlanmış ve piyasalardaki tedirginlik kısa süre de olsa azalmıştır. 21 Şubat krizinin kaynağını da Kasım 2000 krizi yaratmıştır. 21 Şubat krizinde Cumhurbaşkanı ile Başbakanın tartışması uygulanan programa olan güvenin sarsılmasına neden olmuştur. Şubat 2001 krizi siyasi olarak da piyasalara güvensizlik olarak yansımıştır. IMF destekli programda sabit kur, finansal serbestleşme uygulaması, şirket ve banka bilançolarındaki bozulmalara, dışarıdan borçlanmaya neden olmuş ve bu durum 2001 Şubat krizinde önemli bir etken olmuştur (Fırat, 2009: 512).

Kasım 2000 krizinde ek önlemler alınmış olmasına karşın şubat krizi ekonomiyi kötü etkilemiş piyasalar alt üst olmuştur. Döviz talebinin artması, faizlerdeki yükselme, döviz kuru çıpasının terk edilmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda 22 Şubat 2001 yılında dalgalı kura geçilmiştir. 2000 yılında enflasyonu düşürmeyi ve ekonominin istikrara geçmesini amaçlayan enflasyonu düşürme programı Kasım 2001 krizinde büyük oranda sarsılmış, 2001 krizi ile de tamamen çkmştr. Dolayısı ile yeni istikrar programı arayışlarına gidilmiştir.

İktisat politikalarında yaşanan değişimlerin ve dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelerin etkisi ile ekonominin gelişimine çalkantılı bir büyüme süreci etkili olmuştur. Türkiye ekonomisi giderek artan boyutlarda sermaye hareketlerindeki dalgalanmaların etkisi ve sık sık tekrarlanan finansal kargaşa ve krizlerin tehdidi altına girmiştir (Boratav, 2010). Bu yaşanan krizlerin sonucu olarak da Türkiye ekonomisi yavaş yavaş uluslararası finans kurumlarının denetimine girmiştir.

IMF ile yapılan anlaşma ve düzenlemeler 1961 stand-by anlaşması ile başlamış, 2005 yılında yapılan son stand-by anlaşması ile son bulmuştur. Bu dönemler özellikle 1999’dan sonraki anlaşmalarla Türkiye ekonomisinin güdümü IMF programları ile ilerlemiştir. 2001 krizinin yönetimi Dünya Bankası eski yöneticilerinden Kemal Derviş’e bırakılması ekonomi yönetiminde uluslararası kuruluşlara teslimiyetin göstergesidir. Bu süreçle sadece ekonominin değil, toplumsal yapının dahi IMF ve Dünya Bankası talepleri doğrultusunda biçimlendirilmesi gündeme gelmiştir. Bunun sonucunda bölüşüm ilişkilerini, finansal sistemi, sosyal güvenlik mekanizmalarını, ekonomik altyapı ile kamu kesiminin yönetimini yeniden biçimlendiren yasalar Türkiye Büyük Millet Meclisinden (TBMM) hızla geçmiş ve Türkiye

yapısal bir dönüşüme girmiştir. Sermaye lehine yaşanan bu dönüşüm süreci, yaşanan krizler ve müdahale ve koruma mekanizmaları ile yaratılan ayrıcalıklı katmanlara krizlerin de etkisi ile intikal eden rantlar sermaye sınıfının büyümesi sonucunu doğururken, diğer sınıfların küçülmesine neden olmuştur.

Yaşanan ekonomik krizler ve ekonomi alanında dönüşüm, Türk siyasetini de etkilemiştir. Öyle ki 1980 askeri darbesiyle geçen dönem hariç, 1970'lerin başından itibaren Türkiye siyaseti, liderler etrafında odaklanmış, ideolojisi daralmış, genel olarak parçalanmış bir parti sistemi ve istikrarsız koalisyon hükümetleri etrafında şekillenmekteydi. Bizi 2001'e getiren süreçte, büyük çaplı iç göçler, devletin özelleştirme yoluyla ekonomik ve sosyal alandan sıyrılmaya başlaması ve dini uyanışın geniş kitleleri etkileyecek farklı biçimlerde gerçekleşmesi, İslam'ın farklı yorumlarının yaygın hale gelmesi gibi nedenlerden dolayı siyasal ve ekonomik ittifaklar yeniden tanımlanmıştır. Bunun sonucunda laik merkezle geleneksel çevre arasındaki ekonomik ve siyasal ilişki yeniden oluşmuştur. Geleneksel kitleler kendini daha etkin siyasal bir güce dönüştürmüş, İslam'ın siyasal rolü daha önce merkezden dışlanan kendilerini merkezi çevreyle ilişkilendiren aktörlerin aktif katılımı değişmeye başlamıştır. Yaşanan bu değişim yılları Refah Partisinin yükselişe geçtiği ve Türkiye siyasetinde etkin bir rol olarak ortaya çıktığı döneme denk gelmektedir. Refah Partisi ile gelen bu değişimle birlikte, İslami aktörler kendi içinde çoğulcu, rekabetçi, mevcut ekonomik güce karşı duran yeni aktörler ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu gruplar arasında, Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği (MÜSİAD) ve MÜSİAD gibi kendini laik rakiplerinden farklılaştıran ekonomik gruplar, iç göçlerin sonucu olarak şehirlerde ortaya çıkan yeni orta sınıf ve Türkiye siyasetinde belirleyici olmaya başlayan İslami hayat tarzını sayabiliriz. Dolayısıyla Milli Görüş hareketinin temsilcisi olan Refah Partisi bu dönüşümle AK Parti'nin siyasi yükselişini ateşleyen bir unsur olmuştur.

Refah Partisi, 24 Aralık 1995 yılında yapılan genel seçimlerle %21'lik bir oy oranıyla 158 milletvekiliyle mecliste temsil imkânı elde etmiştir. Bu oran açıkça dini bir söyleme sahip olan bir parti tarafından kazanılan en yüksek oy oranıydı. 1995 seçimleri ile meclise giren ve birbirleri ile mücadele halinde olan sağ partiler koalisyon hükümeti kurmakta başarısız olunca Refah Partisi koalisyon ortağı olmuş ve Refah-Yol hükümeti kurulmuştur. Bu hükümetin kurulmasıyla Türkiye'nin ilk defa İslamcı bir başbakanı olmuştur. Refah-Yol hükümet deneyimi boyunca yaşanan gelişmeler 28 Şubata giden süreci hazırlamıştır. Refah Partisi destekleyicileri ile muhalefet arasında gerginlikler baş göstermiş Refah Partili bir belediye

tarafından verilen Kudüs Gecesi olarak adlandırılan Filistin’le dayanışma gecesi sonrası muhalefet tepkileri iyice artmıştır. Kudüs Gecesi Sonrası toplanan Milli Güvenlik Kurulunda İslamcılar bir tehdit olarak sunulmuştur. Milli Güvenlik Kurulu toplantısında bu tehdidi bertaraf etmek için bir dizi teklif önerilmiştir. Bu teklifler, eğitimin beş yıldan sekiz yıla çıkarılmasından devletin Kuran kursları üzerindeki denetiminin artmasına kadar bir sürü tavsiyeyi içermiştir. Kendi politikaları ile çelişmesine rağmen Refah Partisi bu İslam’ın siyasal rolünü marjinalize etmeyi hedefleyen bu politikaları benimsemiştir. 28 Şubat süreci olarak bilinen silahlı güçlerin bu müdahalesi İslamcı güçlerin etkisizleştirilmesi ve Refah Partisi’nin iktidarını bu yönde kullanmayı tercih etmesi Türkiye siyasetine yeni bir terimin katmıştır: “Postmodern” ya da “yumuşak askeri” müdahale (Tepe, 2010: 147-150). Ancak Refah Partisi verdiği tavizlere rağmen kapatılmasını engelleyememiş ve Anayasa Mahkemesi tarafından 18 Ocak 1998 yılında kapatılmıştır. Refah Partisi’nin kapatılmasından sonra Demokratik Sol Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi’nin oluşturduğu yeni bir koalisyon hükümetinin kurulmasına neden olmuştur. Devam eden ekonomik istikrarsızlığa son vermek için yeni gelen bu koalisyon hükümeti IMF destekli bir yapısal uyum programını desteklemiştir. Hükümet partilerinin IMF destekli uyum programının önerdiği reformlara söylemdeki bağlılıklara rağmen uygulama aşamasında ciddi ertelemeler olmuştur. Reformların uygulanmasına ilişkin kamuoyundaki bilgisizlik, yaşanan bu gecikme ve son olarak Cumhurbaşkanının hükümetin reformları yerine getirme yeteneğini sorgulaması büyük bir ekonomik krizi doğurmuştur. Bu yaşananlar kişi başı düşen milli hasılanın gerilemesine işsizlik oranlarında ise hızla bir artışa neden olmuştur.

Kısacası AK Parti, mevcut partilerin ekonomik siyasal krizleri önleyemediği, bu nedenle halk gözünde bir itibar kaybının yaşandığı, siyasal alanda görevini yerine getiremeyen pasif muhalefetlerin olduğu, etkili olmayan koalisyon hükümetlerinin bulunduğu, siyasetin işleyişine yönelik ve mevcut sorunlara çözüm üretme kapasitesi hakkındaki güvensizliğin arttığı, ekonomik istikrar oluşturmak ve sürdürme yönünde toplumsal bir talebin oluştuğu ve tutarlı yeni bir İslami parti arayışlarının olduğu bir siyasal ortamın içinden doğmuştur. Ekonomik krizle, siyasal yapının istikrarsızlığı ve birçok etken, yeni kurulan Ak Parti’nin seçimlerde %34’lük bir oyla birinci parti olarak çıkmasına neden olmuştur.

2.2. AK Partinin Kuruluşu ve Temel Tezleri

Adalet ve Kalkınma Partisi 14 Ağustos 2001 yılında, aralarında Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül ve Bülent Arınç'ın da içinde bulunduğu 74 kişi tarafından kurulmuştur. Kurucu kadrosunda iş hayatı ile yakından ilişkili mühendis ve hukukçuların yanı sıra çeşitli meslek temsilcileri ve 13 kadın üye bulunmaktaydı (Timur, 2015: 24).

AK Parti kuruluşundan bu yana Türk siyasal hayatının en önemli aktörü olmuştur. Parti kurulduğu ve iktidara geldiği dönem itibari ile ele alındığında, 2001 ekonomik krizi, merkez sağ ve merkez sol partilerinin girdiği siyasal kriz ortamı, Orta Doğuda yükselen batı karşıtlığı, Irak savaşı gibi etmenler partinin siyasi olarak önemini arttırarak onu bu önemli gelişmelerin kavşağına yerleştirmiştir (Uzgel ve Duru, 2013: 11).

Ak Parti kurucuları Milli Görüş içinde yetişmiş kişilerden oluşmaktadır. Bu açıdan AK Parti'yi daha iyi anlamak için Refah Partisi'ne kısaca değinmek gerekmektedir. Refah Partisi'nin iktidarda bulunduğu ve bu iktidar sürecinde yaşadıkları parti içinde yenilikçi bir kanadın doğmasına neden olmuştur. Bu yenilikçi kanat daha sonra Ak Parti'yi oluşturacak kısmı temsil etmektedir.

24 Aralık 1995 seçimlerinde %21 oy alarak birinci parti olan Refah Partisi, Doğru Yol Partisi'yle Refahyol olarak isimlendirilen koalisyonu kurarak iktidara gelmiştir. Refah Partisi genel başkanı olan Erbakan'ın başbakanlığı, Türkiye'de ilk kez bir İslamcı hareketin başkanının başbakanlığa gelmesi Türk siyasal tarihinde bir kırılma noktasını temsil etmektedir.

1990'larda yükselme eğilimine giren İslami hareket adil bir düzen kurma sloganını ve fikrini içinde barındırmaktaydı. Böylece dışlanmış ve büyük kentlere göç eden ve büyük kentlerin sağladığı olanaklardan yararlanamayan kitlelere cazip gelen bir söylem belirlenirken, İslamcı hareket için de siyasal, toplumsal ve ekonomik hayata daha fazla etki ve katılım dile getirmekteydi (Uzgel ve Duru, 2013:14). Aynı zamanda Anadolu'da yeni oluşmaya başlayan sermaye sınıfı içinde bir önem arz etmekteydi. Çünkü Milli Görüş, Türkiye'de sanayileşme zorunluluğunu vurgulayarak ağır sanayi hamlesi sloganıyla Anadolu sermayesinin dikkatlerini üzerinde toplamıştır. Milli Görüş'e göre sanayileşme Türkiye için her şeyden önce yok olma-var olma meselesi kadar önemli bir olgudur. Çünkü sanayi bakımından az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelere muhtaç ülkelerdir. Milli Görüş açısından

kalkınma hususuna bakıldığında ise, diğer memleketlerde uygulanan liberalizm ve sosyalizm gibi örnekler olumsuz örneklerdir. Çünkü her iki sistemde yalnızca iktisadi alan içinde kalmayıp kişisel alana da sirayet etmektedir. Milli Görüş İslam dinine uygun bir sanayileşme modelini ileri sürmektedir. Milli Görüşe göre faizin kaldırıldığı, israfın önlendiği vergi sisteminin adaletli olduğu bir ekonomik sistem kurulmalıdır (Sarıbay, 1985: 122-126). Dolayısıyla milli görüş Batı kaynaklı olan NATO ve AB üyeliklerine sıcak bakmayarak bu gibi oluşumları eleştirmiştir. Bunlar yerine İslami Birleşmiş Milletler, İslami Ortak Pazarı gibi fikirleri savunmuştur.

Tüm bunlar dikkate alındığında Refahyol hükümeti ile Erbakan'ın başbakan olması, hem laik modernist elitler hem de Türk siyasal hayatında etkin bir rolü olan silahlı kuvvetlerin dikkatini üzerine çekmişti. Dolayısı ile Erbakan'ın iç ve dış politikada nasıl bir tutum izleyeceği merakla beklenmekteydi. Erbakan, dış politikasını partinin geleneksel yapısına uygun bir şekilde izledi ve ziyaretlerini İslam ülkelerine gerçekleştirdi ve Gelişmekte olan 8 ülke (D-8) projesini başlattı.³ İç politikada ise tarikat ve cemaatlerle yaşanan yakın ilişki 28 Şubat sürecine giden yolun açılmasına neden oldu.

28 Şubat sürecinde Refah Partisi'ne karşı hem orduda hem laik halk kesiminde hem medyada hem de bürokrasi içinde büyük tepkiler gösterilmeye başlanmıştır. 21 Mayıs 1977'de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı tarafından Refah Partisi hakkında, Laik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemler güttüğü gerekçesiyle Anayasa Mahkemesine kapatılma davası açılmıştır. Kapatma davası devam ederken Erbakan istifa etmiş yerine Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hükümeti kurma görevini ANAP genel başkanı Mesut Yılmaz'a vermiştir. Refah Partisi 16 Ocak 1998 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmış, Erbakan ve başka Refah Parti yöneticileri beş yıl boyunca siyaseten yasaklı konuma gelmişlerdir. Dava devam ederken Milli Görüşçüler Fazilet Partisi'ni kurduklarını duyurmuş, Refah Partisi'nin kapatılmasından sonra bu parti çatısı altında toplanmışlardır.

Yeni kurulan Fazilet partisi arasında “yenilikçi” kesimle “gelenekselciler” arasında iktidar çekişmesi yaşanmıştır. Gelenekselcilerin temsilcisi olan Recai Kutan 633 oy alarak, yenilikçilerin temsilcisi olan Abdullah Gül'ü (521 oy) yenerek parti başkanlığını almıştır. Fazilet Partisi de laikliğe aykırı eylemler gereği kapatılınca, parti ikiye bölünmüş, yenilikçiler

³Erbakan tarafından İslam birliği gözeterek kurulan çoğunluğunu Müslüman ülkelerin oluşturduğu ekonomik kuruluş. Üyeleri Türkiye, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya, Mısır ve Nijerya'dan oluşmaktadır.

Erdoğan yasaklı olduğu için Abdullah Gül başkanlığında AK Parti'yi, gelenekselciler ise Recai Kutan başkanlığında Saadet Partisini kurmuşlardır.

Ak Parti ise içinde yetiştiği parti geleneğinden ayrılarak farklı bir yol izlemeyi tercih etmiştir. Milli Görüşün aksine yenilikçi kuşak devletçi, kalkınmacı, Batı karşıtı siyasetten uzaklaşarak görüş içindeki ayrılmayı keskinleştirmişlerdir. Yenilikçiler 2001 seçimlerinde birinci parti olarak iktidara çıkarken gelenekselci kesim %2,5 oy alarak marjinalleşmiştir.

Ak Parti'nin iktidara geliş süreci yalnızca siyasal bir yarılmanın sonucu olmamış, bunun ötesinde sınıfsal, bölgesel ve uluslararası dinamiklerinde yer aldığı kapsamlı bir gelişme olmuştur. Ak Parti'nin kurulduğu ve iktidara geldiği dönemler aynı zamanda Türkiye siyasetinde merkez sağın derin bir krize girdiği dönemlerdir. Ak Parti'nin aldığı %34'lük oy oranına baktığımızda, önceki dönem %21 oy alan Refah Partisinden fazla olduğu görülmektedir. Milli Görüş içindeki çatırdama dikkate alındığında Ak Parti'nin, merkez sağ oylarını da aldığını söyleyebiliriz.

Ak Parti kendi kimliğini tanımlarken içinden çıktığı Milli Görüş partileriyle arasına mesafe koymuş, onların aksine sistemle barışık bir yönelim göstererek genel seçmen tercihlerine de hitap etmiş böylece seçmen tabanını genişletmiştir (Doğanay, 2007: 68). Partinin tabanını muhafazakâr, İslami yönelimli orta sınıflar ve aynı yönelime sahip Anadolu sermayesi oluşturmaktadır. Kendisini muhafazakâr demokrat bir parti olan tanımlayan Ak Parti, Parti genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Milli Görüş gömleğini çıkardık" ifadesiyle bir kere daha salt geleneksel İslamcı çizgiden kendini ayırdığını belirtmiştir (Özdağ, 2011: 104).

Muhafazakârlık ve demokrasiyi aynı çatı altında birleştiren Ak Parti siyaset biliminde bu güne kadar kullanılmayan bu kavramı icat ederek kendisini tanımlamaya çalışmıştır. Ak Parti bu konuda muhafazakârlığın dünya genelinde çok farklı türlerinin olduğunu ve bu nedenle muhafazakârlığın sınırlarının çok net çizilemediğini bunun Ak Parti için bir avantaj olarak görülmesi gerektiğini belirtmektedir. Ak Parti'nin din merkezli kimlik tanımından uzaklaşarak kendini muhafazakâr bir parti olarak tanımlaması İslamcı siyasal hareketin sistem içinde meşru ve mümkün olan bir dil arayışının sonucudur. Aynı zamanda muhafazakârlığın seçmen açısından dine yaptığı çağrışım İslamcı parti tabanının oylarını güvence altına almaktadır (Doğanay, 2007: 69).

Ak Parti kendini muhafazakâr demokrat parti olarak tanımlamasına rağmen, partinin politik kimliğinin çift taraflı bir yapıya sahip olduğu ileri sürebilir. Parti bir taraftan yeni toplumsal uzlaşma etrafında Türkiye’deki liberal ve muhafazakâr eğilimler arasında bir sentez oluşturmaya çalışmakta, bu bağlamda kendini Terakki Perver Cumhuriyet Fırkası, Demokrat Parti, Adalet Partisi ve ANAP’tan gelen siyasi gelenek çizgisine yerleştirmektedir. Diğer yandan Osmanlı’nın son döneminden bu yana Türkiye’de İslamcılığın merkezinde olan İslam medeniyeti söylemini de devam ettirmektedir (Duran, 2010: 337). Dolayısı ile Ak Parti demokratik ve muhafazakâr söylemleri yeni bir sentez oluşturmak için bir araya getirmektedir. Bu sentezi iki şekilde açabiliriz, ilki korunması gereken İslami değerler iken, ikincisi modernleşme ve batılı değerlerdir.

Ak Parti, Refah Partisi’nin aksine Türkiye toplumunun çoğulcu yapısını gözetenek uzlaşmacı bir politik tarzı benimsemeyi tercih etmiştir. Ülke siyasetinin kurumsal yapısını vurgulayarak bürokratik devletçi yapıları sorgulamaktadır. Ak Parti, muhafazakârlığı İslamcılık ile modernite arasındaki çatışmaya verilen cevap olarak nitelendirirken, açık olarak belirtilmese de ülke içindeki gerilimleri, küresel-yerel, seküler-İslami, Kürt-Türk,- çözeceği düşünülmektedir (Duran, 2010: 338). Bu bağlamda Ak Parti’ye göre siyaset problem üretme aracı değil, problemlere çözüm bulma aracı olarak işlev görmelidir.

AK Parti’nin çatışmacı olmayan çözüm arayıcı yaklaşımı kendini dış politikada da göstermiştir. Milli görüşün aksine Ak Parti Batı yanlısı politikalara sadık olduğunu ve dış politikasının batıyla çatışma değil, İslam medeniyeti ile batı arasında bir uyum- köprü sağlama inancına dayanmaktadır. Refah Partisi’nin uluslararası politika vizyonu bazı alanlarda Batı ile çatışma üzerine temellenmiştir. Necmettin Erbakan farklı vesilelerle yaptığı çeşitli açıklamalarda “Batı’yı kolonyal, saldırgan, adaletsiz ve Hristiyan olduğu” algılaması üzerine oturmuştu. Erbakan başbakan olduktan hemen sonra Müslüman ülkelere ziyaret gerçekleştirmişken, Erdoğan ise ilk yurtdışı ziyaretini Yunanistan’a gerçekleştirmiştir. Müslüman ülkelerle D-8’i kuran Necmettin Erbakan’ın aksine Erdoğan İslami bir ekonomik blok oluşturma fikrine karşı olduğunu belirtmiştir. Bu farklı perspektif, Ak Parti’nin İslam Konferansı Örgütü (İKO) gibi mevcut kurumları Batı ile Müslüman dünya arasındaki ilişkileri geliştirmek amacıyla kullanmasını sağlamıştır (Duran, 2010: 340).

AK Parti’nin dış politikası ABD ile iyi ilişkiler geliştirme, AB’ye katılma isteği ve bölgesel işbirliği alanlarını arttırma ekseninde şekillenmektedir. Bu açıdan Türkiye’nin ABD ile stratejik ortaklığı ve AB üyeliği birbirini tamamlayan iki unsurdur. AK Parti Batı ile olan

ilişkilerini AB uyum politikaları çerçevesinde gelişen demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile pazar ekonomisi üzerine oturtmuştur. AK Parti İslam ile demokrasi arasındaki uzlaşmanın Müslüman ülkeler ile Batı arasındaki gerilimi azaltacağını düşünmektedir. Örneğin bu amaçla Ortadoğu’da ortaya çıkan ve Suriye’ye sığınan “Arap Baharı” olarak adlandırılan halk ayaklanmalarında Esad’a demokratik adımlar atması gerektiği söyleyerek, muhaliflerden yana tavır sergilediği görülmektedir.

Milli görüşülerin önemsemediği kavramlar olan, insan hakları, demokratikleşme gibi kavramlar, Ak Parti’nin 28 Şubat sürecinde edindiği deneyimler ve kendilerine muhalefet olan Kemalist grupların eleştirilerine cevap vermek açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla Ak Parti, siyasi meşruiyetini kanıtlamak için demokrasiye, insan haklarına ve hukukun üstünlüğü üzerine bir söylem benimsemiştir. Bu söylem partinin, içeride ve dışarıda liberal demokrat gruplarla koalisyonlar kurmasına olanak sağlamıştır. Demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının savunulması üzerine kurulan siyaset Ak Parti’ye insan hakları ve demokrasiyi kendi meşruiyetlerini riske atma ihtimali olmayan muhalifler üzerinde bir söylem üstünlüğü sağlarken aynı zamanda bu duruma muhalefet edenleri modernleşmeye yönelik yapılan değişikliklere karşı gelmek gibi kötü bir ithamla karşı karşıya bırakmıştır. Ak Parti’nin bu evrensel değerlere vurgu yapması liberal-laik kesimlerin desteğini almasını sağlamıştır. Dolayısıyla bu her iki bakış açısı Ak Parti’nin Türkiye siyasetinde meşru bir aktör olarak konumlanmasına olanak sağlamış hem seçim sandığı yoluyla hem siyasi modernlikle meşruiyetini sağlamlaştırmasında önemli bir rol oynamıştır.

2.3. Türk Siyasal Hayatında Ak Parti’nin Yeri

Ak Parti Türk siyasal hayatında çok partili dönemden bu yana en uzun süre iktidarda kalan ve bunu devam ettirme eğiliminde olan, Türk siyasal hayatının önemli partilerinden biridir. Tezin yazıldığı 2019 tarihi itibarıyla AK Parti 3 Kasım 2002’den bu yana 17 yıldır iktidardadır. AK Parti iktidarı süresince geçirdiğimiz ve içinde bulunduğumuz yıllar dikkate alındığında bu süreç Türkiye için bir değişim ve dönüşüm süreci olarak değerlendirilebilir. Türkiye’deki siyasal hayata baktığımızda Ak Parti, Demokrat Parti, Ecevit başkanlığındaki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), ANAP ile kendi özel siyasal çözümleri içinde barındırması açılardan benzerlik gösterebilir.

Ak Parti dönemi Türkiye siyasetinde, ekonomisinde ve toplum yapısında bir dönüşüm ve kırılma noktasını ifade etmektedir. Ak Parti’nin iktidarı öncesi ülkenin içinde bulunduğu

ekonomik ve siyasi durum onun iktidara gelişinde etkili olduğunu belirtmiştik. 2002 yılında iktidara gelen Ak Parti iktidarının ilk yılları ekonomik bir kalkınma dönemini ifade etmektedir. Bu yıllar sermayenin hâkimiyetinin arttığı ve uluslararası sisteme eklemleme sürecinin hız kazandığı yıllar olmuştur. IMF'nin ve Dünya Bankasının etkisi altında ilerleyen ekonomi politikalarının yanında AB'ye üyelik için gerekli olan uyum paketleri ile sosyal ve hukuksal alanda da bir değişim süreci başlamıştır.

İktidarının ilk yıllarındaki söylemlerine baktığımızda; ülke üzerindeki askeri vesayet kaldırılması, Kürt özgürleşmesi, AB ile yakın ilişkiler kurma ve eğitim alanındaki yenilikler dikkat çekmektedir. Bunları birkaç örnekle sıralayacak olursak, AB'ye uyum çerçevesinde yapılan demokratikleşme paketiyle, Milli Güvenlik Kurulundaki (MGK) sivil üyelerin sayısının arttırılması, Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun askeri üyelerinin çıkarılması gibi örnekler askeri vesayet sınırlandırılmasına verilebilir. Ak Parti'nin bununla Türk siyasal hayatında baskın bir otoriteye sahip olan askeriyenin gücünü sınırlandırma ve sivil yönetimi güçlendirme amacıyla olduğu söylenebilir. İmam hatip lisesi mezunlarının üniversiteye girebilmelerine yönelik adımların atılması, başörtüsü konusu bu konulara örnek olarak verilebilir.

Ak Parti Koçal'ın ifadesi ile “gerek muhafazakâr ideolojisi ile gerekse Weber'in sınıflandırması içinde otorite ve meşruiyet kaynakları bakımından, ekonomik ve siyasal sistemin merkezindeki Batıcı seçkin egemenliğinin karşısına, çevrenin geleneksel değerlerinin temsilcisi olarak çıkmıştır. Türk siyasal hayatında sağ partiler 1950'lerden beri daha fazla ön plana çıkmıştır. Muhafazakâr sağ söylem, modernleşmedeki resmi ideolojinin, siyasal bir parçası olmuştur. Siyasal söylem zamanla rejim alternatifleri ve siyasal sisteme hâkim olan rejimin değişimi üzerinde değil, rejim içerisinde cereyan etmeye başlamıştır. Ak Parti muhafazakâr sağ içinden gelen ve muhafazakâr demokrat bir parti olduğunu dile getiren bir partidir. Merkez sağ içinden gelen Ak Parti'nin iktidara gelişi ve iktidar tırmanışı yükselme eğilimine sahiptir. İktidara geldiği ilk yıllarda AB üyeliği üzerindeki destekleyici ve istekli tavrı onu diğer muhafazakârlardan ayırmaktadır. Ayrıca izlediği neoliberal politikalar onu diğerlerinden ayrı bir konuma sokmaktadır. AK Parti'nin ülkenin çoğulcu yapısını gözeterik politikalarını izlemesi, Türk siyasal hayatı için kilit noktaları ifade eden kavramlara yönelmesinde etkili olmuştur. AK Parti'nin başörtüsü meselesi, Kürt sorunu ve yeni anayasaya söylemlerin, söylemle kalmayıp faaliyet alınana dökmesi, kendinden önceki

sağ partilerin dile getirmediği bazı demokratik ve yapısal reformları gerçekleştirdiğinin göstergesidir. Böylece AK Parti'nin kendini, kendinden önceki sağ partilerden ayırmıştır.

Ak Parti döneminde yaşanan dönüşümün bir diğer noktası sosyal devletten “hayırsever devlete” geçişte yaşandığı söylenebilir. Devletin ekonomik fonksiyonlarının azalması, üretim araçları üzerindeki hâkimiyetinin azalması, devletin yeniden dağıtımcı fonksiyonlarının üretimden kısmen ya da tamamen çekilmesi ekonomik değişimin belirleyici unsurlarını oluşturur. Bu durum neoliberalizm karşısında devletin yeniden konumlanması açısından önem arz etmektedir. Neoliberalizm devletin piyasaya müdahalesini reddeder. Dolayısı ile sağlık ve sosyal güvenlik konuları devletin dışına taşınmış olur. Devletin bu konudaki sorumlulukları sınırlandırılır, bu alan sermaye birikiminin alanı haline gelir. Aynı zamanda bu alan sermayeye devredilirken devletin sermayeye meşru bir kaynak aktarımı sağlanmış olur. Ülkemizdeki sağlık ve eğitim sektöründeki eğilime baktığımızda bu açıkça görülmektedir. Bu durumun ahlaki boyutu ise kendini sosyal güvenlik anlayışından sosyal yardım anlayışına geçerek meydana gelir. Ak Parti iktidarı döneminde artan sosyal yardım harcamaları bu anlamda oldukça önemlidir. Özel okulların teşvik edilmesi, özel okulda okuması için devletçe verilen destekler bunlara örnek oluşturur. Neoliberal devletin bir ürünü olan bu durumda yoksul kesim üzerindeki egemenlik artmaktadır. Bunun ülkemizde birçok örneği mevcuttur.

Tüm bu söylenenler dikkate alındığında Ak Parti dönemi kuşkusuz Türkiye’de değişim ve dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Bu dönüşüm ekonomik ve toplumsal alanda her şekilde kendini göstermektedir.

2.4. İslamcılık ve Kürt Sorunu

AK Parti'nin Kürt soruna bakış açısını değerlendirmek için içinden çıktığı Milli Görüş geleneğinin ve İslamcı düşünürlerin konuya nasıl baktıklarını incelemek gerekmektedir. Necip Fazıl Türkiye’de muhafazakâr siyasal alanda önemli kişilerden biri olması ve Türkiye siyasetinde farklı kesimlere kaynaklık etmesi açısından önemli biridir. Aynı zamanda Milli Görüş Partilerinin ilki olan Milli Nizam Partisi'nin kuruluş beyannamesini hazırlamıştır. Milli görüş geleneğinden gelen AK Parti'yi daha iyi anlamak açısından Necip Fazıl'ın milliyetçilik üzerine düşüncelerine kısaca değinilecektir.

Necip Fazıl'ın milliyetçilik, siyaset ve devlet ile ilgili düşünceleri İdeolocya Örgüsü'nde görülmektedir. Kitapta milliyet kavramını Kısakürek (2014, 307); İslâm inkılâbında milliyet görüşü Türkü fırlak kemikler çekik gözler, dar alınlar ve kirpi saçlar kadrosunda, yani hor ve kaba madde plânında aramaz. İslâm inkılâbında milliyet görüşü, her şeyi ana; ruh vahidine bağladıktan sonra, o ruh vahidini en iyi aksettiren yahut en iyi aksettirmeye memur olan zarf, kalıp ve madde ölçüsü olarak da kendi ırkını mecnuncasma sever, olarak ifade etmektedir. Görüldüğü gibi Necip Fazıl'ın milliyetçiliği Müslümanlık anlayışı ile birleşmektedir. O milliyetçilik ile İslam arasında bir bağ kurmaktadır. Necip Fazıl'a göre Türk, Müslüman olduğu için Türk'tür. (Akın, 2014: 40).

İslamcı kimliği ile öne çıkan Milli Görüş Partilerinin⁴ ve Erbakan'ın konuya ilişkin olarak bakış açıları ele alınacaktır. Erbakan'a göre birlikte yaşamak zorunda olan insanlar barış ve uzlaşma içerisinde yaşamalıdır. Milli görüş, bütün memleket evladının kardeş bilinmesi ve vatanın milletin bölünmez bütünlüğü esasına dayanır. Dolayısı ile yurdumuzda her şeyin başı önce kardeşliğin birliğin ve dayanışmanın yerleşmesidir. Aynı milletin çocukları arasında fikir ve görüş farklılıkları olabilir, ancak bu bölücülüğün ve ithamcılığın nedeni olmamalıdır. Erbakan'a göre Türkiye'de tırmanan terör sorunlarının nedeni olarak uygulanan yanlış politikalar, ülkeyi bölmek isteyen dış güçler tarafından planlı olarak bölgenin tahrik edilmesi ve terör örgütünün desteklenmesi yatmaktadır. Erbakan'ın (1993:33-34) dördüncü büyük kongre açılış konuşmasında söylediği bu sözler konuya bakışını anlamak açısından büyük önem arz etmektedir:

Bakın 1071'de Alparslan Bizans'a karşı savaş açarken Kürt Kardeşlerimiz ona on bin asker verdi. Çünkü onlar Anadolu'nun müslümanlaşmasını istiyordu. O zaman ne Türklerin Türkçülük ne de Kürtlerin Kürtçülük iddiası vardı. Bu asrın başlarında Musul'da toplanan Kürt aşiretleri Osmanlı halifesinin yanında savaşmaya karar verdiler. Ve Sevr anlaşmasını yırttılar. Öyle ki Kürtlerin Osmanlıya karşı savaşması için görüşmeye gelen İngiliz valisine Kürt lideri Şeyh Mahmut El-Berzenci elini uzatmadı ve "Müslümanların halifesine savaş açan bir valinin eli necistir." dedi.

Erbakan (1991) VII Demirel hükümeti hükümet programı eleştirilerinde terör sorununa yönelik olarak söyledikleri konuya bakışını anlamak açısından önem arz etmektedir:

⁴ Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi, Refah Partisi, Fazilet Partisi ve son olarak Saadet Partisi sırasıyla Mili Görüş Partileridir. İlk dört parti çeşitli gerekçeler ile Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Milli Görüş düşüncesi şuan Saadet Partisi ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Önce, asıl birleştirici unsura önem veriniz. Bu da, manevî bağlarımızdır. Buradaki din görevlilerimize elinizi uzatınız. Buralarda birçok özel öğretim yapmış din görevlilerimiz var, bunlara diploma verin, kadro verin, millî birlik ve beraberliğimiz için bu insanlar hizmet etsinler.

Sonra, devlet millet kaynaşmasını temin ediniz. Bu, bayram nutuklarıyla olmaz. Vatandaş kendi kendine düşünürken, “Benim ne güzel devletim var” demelidir. Bunu diyebilmesi için de, tatbikatın ona göre yapılması lazımdır. Üniversitede lüzumsuz başörtüsü zulmü devam ediyor ya, bu, güneydoğuda inancına bağlı insanlarımızı rahatsız ediyor. Siz burada “Askerî bölgede namaz kılınmaz” diye kararname çıkarıyorsunuz, bu, oradaki insanları rahatsız ediyor.

Erbakan’ın bu sözleri konuya eğilimin yanlış olduğu sorunun birleştirici unsurunun aslında İslam olduğu bu payda ile konuya eğilerek çözüm üretilmesi gerektiği belirtiliyor. Ayrıca Erbakan sorunun tek değil, üç olduğunu ve buna göre hareket edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Erbakan’a (1993) göre sorun Terör Meselesi, Kürt Meselesi ve Güneydoğu Meselesi olarak üçe ayrılmaktadır ve her biri için farklı çözüm şekilleri vardır. Kürt meselesine yönelik çözüm önerisinde çözümün bölgenin tarihi ve sosyal gerçeklerine uygun olması gerektiğini belirtmekte ve Kürtlerin de içinde yaşadığı coğrafyamızın tarihte büyük devletler ve imparatorluklar tarafından idare edildiğini, Kürtlerin bu bölgenin, İslam coğrafyası ve dünyasının şerefli bir kavmi ve parçası olduğunu söylemektedir. Ve şöyle ifade etmektedir:

Elitlerin bir bölümü Avrupa, Amerika veya başka bir güce eğilim gösterebilir bile Kürt halkının kalbi İslam coğrafyasında atar. Bundan hareketle çözüm İslam faktörü göz önüne alınmadan tasarlanamaz ve yaşama şansı bulamaz... Ebette kendi dilleri ile konuşmaları, medyayı kullanmaları, eğitim yapmaları onların tabii hakkıdır. Ve zaten tarih boyunca bunu kullanmışlardır. Ancak son 70 yılda izlenen milliyetçi, materyalist ve ırkçı politikalar problemi ağırlaştırmıştır. Şüphesiz çözüm, yeni milli devletler kurmak, yeni parçalar ihdas etmek değil, parçaları birleştirmek, ırkçılığa dayanmayan büyük bir bütüne doğru yol almaktır (Erbakan, 1993:37-38).

Güneydoğu meselesinin çözümü içinse geniş kapsamlı bir kalkınma planının hazırlanıp uygulamaya konulması gerektiğini belirtmektedir. Büyük çoğunluğu doğu bölgelerinde yapılan 1974-1978 yılları arasında başlatılan “Ağır Sanayi Hamlesinin” devam ettirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Terör Meselesinin çözümü için ise dış kaynaklı olan terör örgütünün tüm finansal ve araçsal kaynaklarının engelleme adımları atılmalıdır. Terörle mücadelenin sadece askeri bir hareket olarak düşünülmemesi gerektiği bu nedenle terörü ortadan kaldırmak için çok unsurlu ve kapsamlı bir bütün olarak ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Bu kanunun ana unsuru

olarak da Adil Düzeni⁵ göstererek, Adil düzenin ezen ve ezilen düzeni ortadan kaldıran, ülkedeki herkesin ve bu arada Müslümanların dini inançları ve inancına uygun yaşama haklarını ortaya çıkaracağını vurgulamaktadır. Aynı zamanda adil düzenin Müslümanlığın manevi bağını teşvik edeceği adil düzen kurulduktan sonra herkesin dilediği dilde konuşması, dilediği dilde yayın yapması ve dilediği dilde eğitim almasının en tabii hakkı olduğunu vurgulamaktadır.

Genel olarak Erbakan sorunların çözümünde İslam dinini belirleyici bir unsur olarak ele almaktadır. Dolayısı ile sorunlar çözülmek isteniyorsa İslam dini dikkate alınarak çözümlenmelidir. İslam dini dikkate alınmadan etnik temelli sorunların kalıcı olarak bir çözüme kavuşması mümkün değildir. Aynı zamanda sosyokültürel ve ekonomik alanlarda da politikalar yapılması gerektiğini belirtmekte ayrışmayı önlemek için Adil Düzen olarak adlandırdığı düzeni çözüm sağlayıcı olarak önermektedir. Erbakan'a göre toplumsal barışın ve etnik temelli sorunların çözümü iktisadi, idari ve siyasi alanlarda uygulanacak politikalarla ilintilidir.

1970'lerin popüler İslam yazarlarından Selahattin Eş Çakırgıl millet kavramı "İslam Milleti" milliyetçiliği İslam Milliyetçiliği olarak ele alırken, İslamcı yazar Ertuğrul Düzdağ kendisine sorulan bir sorunun yanıtı olarak şu cevabı vermiştir. "Türkiye'de diğer halklar yoktur. Müslüman bir millet vardır. Memlekete 'Türkiye' ve millete 'Türkler' denmesinin sebebi, bu kavmin çok uzun zamandan beri, Anadolu'daki tüm Müslüman kavimleri temsil etmiş olmasıdır. Böyle denmesinin de bir mahzuru yoktur. Çünkü 'Türk' artık bir ırkın adı değildir. Çeşitli ırklara karışmış, kendine has bir şekil almış, İslam ahlak ve adetleriyle yoğrulmuş Anadolu halkına verilen isimdir. Bu hali ile herhangi bir başka ırkın adından da daha çok İslami'dir." (Çalmuk, 2001: 17-18).

⁵ Yeni bir dünya düzenini ifade etmektedir. Dünya da var olan sistemin başarısız olduğu noktaları dikkate alarak kurulan yeni bir dünya düzenidir. Adil Düzenin koyu faizci, kapitalist sömürü düzeni değildir. Hakkı üstün tutan bir devlet düzenidir.

3. BÖLÜM

3. AK PARTİNİN ORTADOĞU POLİTİKASI

3.1. AK Parti'nin Ortadoğu Politikası

Soğuk Savaşın sona ermesi sonucu iki kutuplu sistemin çökmesi güvenlik algılarını değişmesine ve tüm devletlerin stratejik hesaplarında değişikliğe neden olmuştur. 11 Eylül terör saldırısı da dünyada güvenlik algısının değişiminde rol oynayan diğer bir unsuru oluşturmaktadır. Türkiye'de değişen bu sistemde yeni güvenlik politikaları arayışlarına girmiştir. 2002 yılında iktidara gelen AK Parti Hükümetlerinin Dış Politikasında etkili olan Ahmet Davutoğlu, Soğuk Savaş sonrası dönemden sonra ABD'nin amacının Uluslararası düzeni şekillendirmek olduğuna dikkat çekerek, Türkiye'nin bu aşamada yeni düzeninin esasları belirlenirken etkili olabileceğini iddia etmiştir. Davutoğlu'na göre Türkiye'nin yeni dünya düzeninin kurulmaya başladığı bu süreçten karlı çıkması dış politikada dinamik ve etkin bir amaç benimsemesine ve potansiyelini etkin kullanarak gücünü harekete geçirmesine bağlıdır. Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki tarihi ve kültürel bağları bölgede istikrar ve barış için aktif bir politika izlemesini kolaylaştıracaktır. Davutoğlu Türkiye'nin bu tarihsel mirasının ve coğrafi konumunun etkin bir şekilde kullanılması gerektiğini belirtmiştir.

Davutoğlu Türkiye'yi Soğuk Savaş döneminde iki kutup arasında etkili bir noktada yer alan, Soğuk Savaş sonrası dönemde ise Batı ile Doğu arasında köprü kuran bir ülke olarak tanımlamış, Türkiye'nin coğrafi konumunun ve tarihi mirasının etkisi ile farklı bölgesel kimliklerin ortasında merkez ülke olduğunu savunmuştur. Bu nedenle Türkiye güvenlik kaygılarının ötesine geçen, tarihi mirasını iyi kullanan aktif bir dış politikayı benimsemeliydi. Bu tarz bir dış politika Türkiye'yi küresel bir güce taşıyacaktı. Dolayısı ile bu tarz bir politika algısı klasik politika anlayışlarının ötesine geçerek, Türkiye'nin düzen kurucu bir politika anlayışı ile yer değiştirmeliydi. Düzen kurucu politika anlayışı kriz yönetimi ve vizyon yönetimi arasında sağlıklı bir denge kurulması gerekmektedir. Davutoğlu (2012: 4) Türkiye'nin bu politika ile hem küresel hem bölgesel düzeyde barışçıl, refah ve demokratik düzenlerin oluşmasında katkı yapması gerektiğini belirtmiş, bu vizyonun küresel ve bölgesel olarak iki ayağının olduğunu söylemiştir. Küresel ayağı, uluslararası topluluklarında dâhil olduğu katılımcı tarzda yeni bir uluslararası düzen oluşturmak olarak tanımlamaktadır. Bu düzenin, diyaloga dayalı siyasi temele, çok taraflı, adalet ve eşitlik temelinde ekonomik temele ve

kapsayıcılığa dayanan kültürel temeller üzerine kurulması gerektiğini belirtmektedir. Bölgesel ayağı ise ekonomik kalkınma ve demokratikleşme temelinde, bölge ülkelerle ekonomik refaha ve demokratikleşmeye dayanan bir düzenin inşası anlamına gelmektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye'nin çevresinde (Ortadoğu havzasında) bir güvenlik boşluğu ortaya çıkmıştı. Türkiye bu boşluğu kontrol altına almalı ve refah ve barış içinde bir bölgesel düzen kurmalıydı. Türkiye bunun için yalnızca kendi güvenliğini değil, komşu ülkelerin de güvenliğini düşünmeliydi. Davutoğlu'na göre Türkiye sorun kaynağı olmayan tam tersi sorunların çözümüne yardımcı olan, barışa yardımcı olan bir ülke olmalıydı. Türkiye bu amaçları gerçekleştirebilmek için zengin kültürel ve tarihi mirasının avantajlarını kullanmalıdır. Kısaca Türkiye geçmişte Osmanlı'nın yaptığı gibi bölgede barışı sağlamalıydı.

AK Parti hükümetlerinin Ortadoğu politikası da bu düzen kurucu anlayış çerçevesinde ilerlemiştir. AK Parti, kendinden önceki Türk dış politikası Batı yanlısı olduğunu, Ortadoğu'yu yani İslam ülkelerini ihmal ettiği savıyla hareket etmiştir. Bu amaçla AK Parti, tüm İslam ülkeleriyle iyi ilişkiler geliştirip, sosyoekonomik, siyasi ve ticari alanlarda ilişkilerin gelişmesini yönünde hareket etmiştir. Bu dönem AK Parti ilişkileri komşularla "sıfır sorun" prensibine dayalı olarak ilerlemiştir. Böylece Türkiye bu politika aracılığı ile bölgesel barışı sağlayarak, bölgedeki demokratik reformların gerçekleşmesine katkıda bulunacağını farz etmiştir. AK Parti bölgeye yönelik ilişkilerini Batı ile ilişkilerini güçlendiren bir unsur olarak görmüştü. Bir başka ifade ile Ortadoğu'da etkinliğin artması Batı karşısında stratejik önemini güçlendiren bir unsurdur.

AK Parti Ortadoğu politikasını yumşak güç unsuruna dayalı olarak yürütmüş, İslam ağırlıklı söylemlere başvurmuştur. Bu amaca uygun olarak Filistin davasını sahiplenmiş ve İsrail'e karşı sert söylemlerde bulunmuştur. Aynı zamanda Müslüman Kardeşlerin Filistin kolu olan Hamas ile diplomatik ve siyasi ilişkiler geliştirmiş, 2006'da genel seçimleri kazanan Hamas'ı meşru yönetim olarak nitelendiren Türkiye, kendi topraklarında temsilcilik açmasına izin vermiştir.(Efegil, 2016: 52).

Türkiye Mısır'da Genelkurmay Başkanı Sisi tarafından gerçekleştirilen darbeye karşı çıkmış, Mısırda Müslüman Kardeşlerle açık destek vermiştir. Libya'da ise yine Müslüman Kardeşlere bağlı olan muhalif grubu desteklemiştir. Irak'ta Maliki yönetimi politikalarını

mezhep temelli olmakla ithaf etmiş, Irakta Sünni gruplara destek vermiş Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ile ilişkilerini geliştirmiştir. Suriye’de ise muhalifler yanında yer almıştır.

AK Parti hükümetlerinin Ortadoğu politikaları etkileyen unsurlardan biri de ABD’nin etkisidir. Soğuk Savaş ve 11 Eylül terör saldırıları sonrasında ABD’nin bölgenin yeniden dizaynına yönelik girişimleri Türkiye’yi yakından etkilemiştir. ABD Ortadoğu’da terörizmin kaynağının kurutulmasını neden olarak göstererek Ortadoğu’da ekonomik, sosyal, siyasi güvenlik, hukuk vb. alanlardaki sorunları çözerek ve reformlar yaparak bölgede demokrasinin geliştirilmesine yönelik GOKAK olarak da bilinen “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi”ni başlatmıştır (Erhan, 2005: 160-163). ABD’nin bu yeniden dizayn projesinde Türkiye’yi Müslüman bir devletin de demokrasiyi benimseyebileceğinin örneği olarak göstermiştir. ABD’nin bu tasarımla bölgede hegemonyasını inşaa ederken Türkiye’de onunla eklenerek genişleyebileceği varsayımını yapmıştır.

Daha sonraki süreçte Türk Amerikan ilişkilerinde iki devletin çıkarları çatışmıştır. AK Parti hükümeti’nin İran ve Rusya ile iyi ilişkiler içine girmesi, Rusya ile Karadeniz’de ortak tatbikat yapması, ABD’nin Suriye iç savaşında IŞİD ile mücadelede PYD’yi müttefik olarak alması iki ülke çıkarlarının çatıştığı alanlar olmuştur.

AK Parti’nin dış politikada etkin olma ve merkez olma misyonu “komşularla sıfır sorun” politikası Ortadoğu politikasında etkili olan unsurlar olmuş, bunun etkisi ile Irak, Suriye ve İran ile kurduğu iyi ilişkilerle terör sorununa çözüm bulmak için açılım sürecini başlatmıştır. AK Parti bu politikayla bölgede ABD başta olmak üzere komşu ülkelerle yapacağı işbirliğinin PKK’nın tasfiyesini kolaylaştıracağını varsaymıştır. Ancak ABD’nin bölgedeki amaçları Türkiye için bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Suriye iç savaşı, bölgedeki Kürtlerin birleşerek bir koridor oluşturma olasılığını, terör örgütünün Suriye üzerinden meşruiyet sağlamasını Türkiye için bir güvenlik tehdidi yaratmaktaydı. Ekşi (2016: 72) bunu ABD, Suriyeli Kürtlerin Irak’takilerle birleşmesini öngörürken AK Parti yönetici kadrosu ise ABD’nin bu stratejisini Türkiye’nin Ortadoğu’ya açılımını kapatacağı düşüncesinde olduğunu ileri sürmektedir.

3.2. Suriye İlişkileri

Türkiye jeopolitik konumu gereği sorunların ve iç karışıklıkların her zaman vuku bulduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Sürekli bir istikrarsızlık ve savaş ortamının bölgede

mevcut olması nedeniyle terörist gruplar kendilerine kolayca alan yaratabilmekte ve hızlıca gelişim gösterebilmektedirler. Dolayısıyla istikrarsızlık, savaş ortamı ve coğrafyadaki terör örgütleri, bölgedeki devletler ile ilişkilerde AK Parti hükümetlerinin terör ve güvenlik politikalarını etkileyen unsurlar olmuşlardır. Bu nedenle özellikle Türkiye için kritik öneme sahip olan komşu ülkeler ile ilişkiler, terör ve güvenlik politikalarını anlamak açısından incelenmesi gereken bir konuyu oluşturmaktadır. Bu bölümde Suriye, Irak ve İran ile ilişkiler üzerinden AK Partinin bölgeye yönelik politikaları incelenecektir.

Ak Partinin iktidara gelmesiyle Türkiye'nin Orta Doğu'ya yönelik politikalarında bir değişim yaşanmıştır. Bunun nedeni Ak Partinin benimsediği yeni dış politika stratejisidir. Bu politika Türkiye'nin tarihsel ve coğrafi nedenlerle Orta Doğu bölgesinde daha etkin olmasını gerektirdiğini savunmaktadır. Bu politika komşularla sorunların sifira indirilmesi ve bölgesel sorunların en hızlı şekilde çözülmesi için çok kulvarlı bir diplomasi anlayışıyla hareket edilmesini ve sorunun tüm taraflarıyla sürekli bir iletişim halinde olunması gerektirdiğini savunmaktadır (Oran, 2017: 404). Ancak Türkiye'nin Suriye politikaları bölgenin dinamik ve çok aktörlü bir yapıya sahip olmasından dolayı istikrarlı bir seyre sahip olmamıştır. 2002 sonrası dönemde politikada belirleyici unsurlar daha çok iki ülkenin bölgede ve bölge ülkeleriyle aralarında meydana gelen sorunlar çerçevesinde şekillenmiştir. Çalışma açısından bölgeye yönelik politikalar terör ve güvenlik ekseninde ele alınacaktır.

11 Eylül terör saldırısı sonrası ABD'nin bölgeye yönelik saldırgan politikaları (Afganistan ve Irak'ın işgal edilmesi) ve bölgedeki diğer devletler üzerindeki baskıları Ak Parti iktidarının politikalarında belirleyici aktör olmuştur. Irak'ın işgali ve işgalden sonra bölgenin etnik ve mezhepsel temelde parçalanma olasılığı bölgede çok etnikli ve çok mezhepli bir yapıya sahip olan Suriye için de bir tehdit arz etmekteydi. Benzer sorunlarla yüz yüze olan Türkiye açısından bu durum Suriye ile bir işbirliği alanını meydana getirmiştir. Irak'taki gelişmeleri kontrol altında tutmak için gerçekleştirilen, Irak'a komşu ülkeler toplantıları ve bu çerçevede Kuzey Irak'taki Kürt bölgesinin bağımsızlık kazanması olasılığına karşı oluşan Türkiye –İran –Suriye Bloğu bu iş birliğinin bir göstergesidir (Oran, 2017: 415).

Irak'ın işgal edilmesi aynı zamanda iki ülke için de bir problem olan Kürt sorununun önemini daha da arttırmıştır. Terörle mücadele kapsamında Suriye ile imzalanan Adana Mutabakatı uyarınca Suriye, PKK'ya olan desteğini çekmiş olmasına rağmen, ülkesindeki Kürtlerle sorun çıkmasını istemediği için ülke içinde PKK ile açıkça mücadele etmemiştir.

Ancak Kamışlı Ayaklanması bu durumun değişmesine neden olmuştur. Suriye bu olaydan sonra Kürt meselesi ve Kuzey Iraktaki gelişmeler konusunda daha duyarlı bir tavır sergilemiştir. Bundan sonraki süreçte Türkiye ile terörle mücadele konusunda ortak bir çerçeve geliştirilmiştir. Bölgede meydana gelen diğer gelişmelerde iki ülke arası ilişkilerin gelişmesini sağlamıştır.

Gelişen bu ilişkiler 2010 yılında Tunus'la başlayan Arap Baharının Suriye'ye sıçraması ve bundan sonra yaşanan gelişmeler nedeniyle tersine dönmüştür. Türkiye Arap Baharının diğer ülkelerdeki seyri dolayısıyla hesaplarını Esad rejiminin gideceği doğrultusunda geliştirmiştir. Esad rejiminin gitmesinin ardından ortaya çıkacak otorite boşluğunun iki ülkedeki Kürtler üzerindeki etkisinden endişe duyan Türkiye ilk olarak Esad'a halkın sesini dinlemesi yönünde çağrılarda bulunmuştur. Ancak Esad'ın bu konuda istekli olmaması, ülkede artan şiddet olayları sonrası ülkeden kaçan ve Türkiye'ye sığınan sivil sayısındaki artış iki ülke arasındaki gerginliğin artmasına neden olmuştur.

Suriye'de durum ciddileşerek bir iç savaş halini almıştır. Yaşanan bu durum sınır güvenliğimizin yanında, Türkiye'nin Kürt ve Alevi nüfusu ile ilgili sorunlarını da belirgin hale getirmiştir. Esad, bölgedeki Kürtlerin muhalif gruplar arasında yer almalarını engellemek amacıyla onları kullanarak örgüte silah ve mühimmat desteği sağlamaktadır. Orta Doğu'da dört parçalı konfederal bağımsız bir Kürdistan hedefleyen terör örgütü, Suriye'nin kuzeyinde kendi güdümünde özerk bir yönetim tesis etmek amacındadır (Sandıklı ve Semir, 2012: 210). Bu açıdan önemli bir nokta şudur ki; olası bir bağımsız Kürt devleti kurulması halinde Akdeniz'e çıkışı olan bir devlet ihtimalidir. Tüm bu nedenlerle Türkiye'nin terörle mücadele ve sınır güvenliği açısından terör örgütünün Suriye'deki faaliyetleri ve amaçları Türkiye'nin toprak bütünlüğüne karşı bir tehdit oluşturmaktadır. Suriye'de Türkiye'nin toprak bütünlüğüne karşı tehdit unsuru oluşturan yalnızca PKK terör örgütü ve bunun uzantıları değildir. Ülkede iktidar boşluğundan doğan çeşitli radikal gruplar ve bu grupların saldırıları da ülkemiz açısından bir güvenlik tehdidi yaratmaktadır. Sınır güvenliğinin sağlanması ve bölgede güvenli bir koridor oluşturulabilmesi için Türkiye sınır ötesi operasyonlar gerçekleştirmiştir. PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD ve PYD'nin silahlı kanadı Halk Savunma Birlikleri (YPG) ile mücadele için sınır ötesi operasyonlar yapmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen Zeytin Dalı Harekâtı ile Afrin, YPG güçlerinden temizlenmiştir. Bölgeyi terör unsurlarından temizlemek amacıyla yapılan sınır ötesi operasyonlarla Fırat Kalkanı ve İdlib arasında coğrafi bağlantı sağlanmış ve İdlib'in batı ve güney kırsalından

başlayarak Afrin, Azez, el-Bab ve Cerablus yerleşimlerini içine alan ve Fırat Nehri'ne kadar uzanan alanda Suriyeli muhaliflerin kontrolünde Türkiye'nin nüfuz alanı ortaya çıkmıştır (Orhan, 2019). Ancak Suriye'de Türkiye gibi Esad rejimin gitmesine yönelik politika geliştiren ABD'nin bu süreçte desteğini (İŞİD tehdidinden kurtulmak amacıyla) Türkiye'nin aksine YPG yönünde kullanması iki ülke arası ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. İŞİD tehdidi üzerinden YPG'ye sağlanan destek bölgede PKK ve Suriye uzantıları ile mücadele eden Türkiye için sorun teşkil etmektedir.

Diğer yandan Türkiye'de bulunan sığınmacıların ülke ekonomisi üzerindeki yükü her geçen gün artmaktadır. Türkiye açısından sınırın güvence altına alınarak terör unsurlarından temizlenmesi, hem ülke içindeki terörle mücadelede aşama kaydedilmesine olanak sağlamakta hem de güvenli ve çatışmadan arınmış bir bölge ile daha fazla sivilin ülkeye sığınmacı olarak gelmesini engelleyecektir. Ayrıca ülke içindeki sığınmacıların ülkelerine geri dönmeleri ihtimalini de ortaya çıkarmaktadır.

3.3. Irakla İlişkiler

Irak'ın ABD tarafından işgali Orta Doğuda dengeleri değiştiren en önemli gelişmedir. Türkiye ve diğer Arap ülkeleri, Irak'ın işgalinden önceki yıllarda işgalin önlenmesi açısından benzer çıkar ve kaygılara sahip olduğu için ortak bir paydada buluşmuşlardır. Bu ortak amacı paylaşan Türkiye ve diğer devletler Irak'a Komşu Ülkeler Toplantıları altında birçok toplantı gerçekleştirmiştir. Bu toplantılarda öne çıkan ana konular Irak'ın işgalini önlemek ve Irak'ın işgali durumunda, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve ülkede istikrarın sağlanmasına katkı sağlamaktır. Çünkü Irak'ın parçalanması ve istikrarsızlıklar yaşaması, bölgede çok etnikli veya mezhepli devletler için bir tehlike anlamına gelmektedir. Ancak engellenemeyen işgal, neticede bölge devletlerinin ikinci unsur etrafında yoğunlaşmalarına neden olmuştur.

Irak'ın işgali sonrasında Türkiye'nin Irak'a yönelik politikalarının birbirini etkileyen iki unsuru olduğu söylenebilir. Birincisini Kuzey Irak odaklı güvenlik politikaları oluştururken ikincisi ise, ülkenin politik ve siyasi alanda yeniden imarına yönelik politikalaradır.

Irak'ın işgali sonrasında ülkede mezhepsel ve etnik olarak çok parçalı bir yapı oluşmuştur. İşgal sonrasında ortaya çıkan dinamikler Kürtleri, Arap ve Şiiler arasında dengeleyici konuma getirmiştir. Aynı zamanda işgal gücünün de en önemli müttefiki

yapmıştır. Tüm bunların etkisi Kuzey Irak'ın bölgede en istikrarlı konuma gelmesini sağlamıştır.

İşgalin ardından bölgede uzun yıllardır çatışma halinde olan Talabani liderliğindeki Kürdistan Yurt Severler Birliği (KYB) ve Barzani liderliğindeki Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) iş birliğine girmişlerdir. Ülke genel seçimlerinde Sünni Arapların boykotları sonucu Irak parlamentosunda Kürdistan İttifakı adı altında ülke genelindeki oyların yüzde yirmi altısını alarak (75 sandalye) temsil imkânı elde etmişlerdir. Ardından yaşanan gelişmelerle ise, Talabani'nin 2005 yılında Irak Cumhurbaşkanı olması ve ardından Barzani'nin Kürt Bölgesel Yönetimi başkanı ilan edilmesi Kürtlerin Irak'taki konumlarının güçlenmesini sağlamıştır (Uzgel, 2017: 227). Kürtlerin Kuzey Irak'ta özerkliği ve konumu güçlenirken, Türkiye'nin bölgedeki siyasal ve askeri bağları ve nüfuzu azalmaya başlamıştır. Kuzey Irak tezkeresinin mecliste reddi sonrası yaşanan "çuval olayı" sonrasında Türkiye'nin bölgedeki askeri varlığının azaltılması ve irtibat bürolarının kaldırılması bu durumun örneklerini oluşturur. Kürtlerin Kuzey Irak'ta güçlenmesinin Türkiye üzerine etkisi PKK'nın faaliyetlerinin artmasıyla kendini göstermiştir.

Türkiye'nin Irak güvenlik politikası, Irak'ta belirleyici ve yönlendirici unsur olan ABD'nin konumu ile yakından ilişkilidir. Irak'ta istikrarın bir türlü sağlanamıyor olması ABD'nin Kürtlere yönelik olan desteğinin azalmasında etkili olmuştur. Bölgede artan istikrarsızlık Şii gruplarla Sünni gruplar arasında artan çatışma ortamı ve bunun sonucunda Amerikan askerleri kayıplarının yaşanması Amerika'nın Kürtlere dayalı politikasının bir sonucudur. Bunların etkisi, Irak'ta Kürtlere dayanan Amerika'nın bundan sonra Şii ve Sünnileri de dikkate alan bir siyasete yönelmesini sağlamıştır (Uzgel, 2017:228). Amerikan'ın siyasetindeki bu dönüşümün Türkiye'deki Kürt sorununa kadar uzanan etkileri olmuştur. Bölgede yavaş yavaş istikrarın sağlanmaya başlaması ve Amerika'da değişen yönetiminin 2011'de Irak'tan çekileceğini açıklaması, Türkiye'nin Irak'a yönelik ilgisini arttırmıştır. Aynı zamanda Erbil yönetimi ile gelişen ekonomik ilişkiler (enerji eksenli), Türkiye'yi Bölgesel Kürt yönetimine yakınlaştırmıştır (Özgür, Baykal ve Balcı, 2014:45). Bölgesel Kürt yönetiminin, Amerika'nın Irak'tan çekilmesinden sonra ekonomik işbirliği yapabileceği ve dünya pazarına açılabilmesi tek ülke olarak Türkiye'yi görmesi, Bölgesel Kürt yönetimini Türkiye ile ilişkileri geliştirmeye ve işbirliği yapmaya iten unsurdur. ABD açısından olaya baktığımızda ise Türkiye'nin Irak'ın istikrarı için yapacağı katkı hafife alınacak nitelikte değildir. Çünkü Türkiye hem Irak'ın Akdeniz ve Avrupa pazarlarına

açılmasını sağlayan bir kapı hem de Avrupa ile kara bağlantısına aynı zamanda Akdeniz'e kıyısı olan tek komşudur. Bu üç ülke arasında mecburi durumdan doğan bu yapay bağ, Türkiye açısından hem PKK ile mücadele hem de enerji tedarik çeşitliliğini arttırması ve bu konuda İran ve Rusya'ya olan bağımlılığını azaltması gibi nedenlerle önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu oluşan durum Irak'la hem ekonomik işbirliğin gelişmesini hem de terörle mücadelede aşama kaydedilmesine katkı sağlamıştır.

2012 yılına gelindiğinde ise PKK'nın Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı'na düzenlediği saldırı Türkiye ile kısa süre önce 20 Mayıs'ta çeşitli enerji antlaşmaları imzalayan Bölgesel Kürt Yönetimi açısından da sorun oluşturmuştur. Çünkü yapılan bu saldırı Bölgesel Kürt yönetiminin enerji bağımsızlığı konusunda geliştirdiği yeni strateji göz önüne alındığında, PKK'nın önemli bir istikrarsızlık unsuru olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda Suriye'de yaşanan iç savaşta PKK'ya yakınlığı ile bilinen PYD'nin Suriye'nin kuzeyinde kontrolü ele geçirmesi Türkiye ve Bölgesel Kürt yönetiminin PKK konusundaki rahatsızlığına bir boyut daha eklemiştir. Dolayısıyla Suriye'deki PYD'nin varlığı Türkiye ve Bölgesel Kürt yönetimini PKK konusunda bir başka ortak noktada buluşturan bir etki yapmıştır (Özgür, Baykal ve Balcı, 2014:53).

2012 yılı boyunca Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) Kuzey Irak'a yaptığı hava operasyonlarına ses çıkarmayan Erbil, PKK'nın bölgedeki etkinliğinin ortadan kaldırılması noktasında Türkiye ile ortaklaşa bazı adımlar atmaya başlamıştır. Bu politika Kürdistan Bölgesel Yönetimi Başkanı Neçirvan Barzani ve PKK'nın üst düzey yöneticilerinden olan Duran Kalkan'ın dolaylı tartışmasında kendisini net bir şekilde göstermiştir. Barzani Türkiye'den Kürdistan bölgesi için umut kapısı olarak söz ederken Kalkan, Barzani'yi açıklamalarından ve Ankara ile olan yakınlaşmalarından ötürü sert bir şekilde eleştirmiş ve Kürdistan Bölgesi'nin değil Türkiye'nin Kürdistan Bölgesi'ne muhtaç olduğunu ifade etmiştir.

3.4. İran'la İlişkiler

AK Parti'nin İran politikası Ortadoğu'da merkez ülke olma söylemleri üzerinden gelişmektedir. Merkez ülke misyonu ile AK Parti Ortadoğu'da olayları etkileyici, yönetici ve yönlendirici bir rol yüklenmiştir. Bölgede ABD tarafında "İlmli İslam" anlayışına model olarak sunulan Türkiye Bölgede Şii yayılcılığı yapan İran ile rakip konuma gelmiştir.

Bölgede Şii bir yapılanma amacıyla olan İran ile Sünni unsurlar üzerinden merkez güç olma amacı güden Türkiye ile bölgede rakip halini almıştır.

Türkiye İran ilişkileri, iktidar partilerinin yaklaşımı, bölgenin jeopolitik ve siyasi gelişmeleri ile yakından ilişkilidir. Ak Parti iktidarı döneminde Türkiye İran ilişkileri bölgesel dinamiklerin etkisinde şekillenmiştir. Zaman zaman istikrarlı seyir gösteren ilişkiler zaman zaman ise tam tersi seyretmiştir. Bu açıdan özellikle 2011 sonrası dönemde Suriye iç savaşı ekseninde iki ülkenin de farklı politikalar izlemesi iki ülkenin bazı noktalarda karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Bu açıdan İran Türkiye ilişkileri Suriye iç savaşı öncesi ve sonrası durum bağlamında güvenlik perspektifinde incelenecektir.

2000'den önceki yıllarda İran'ın, Türkiye'de faaliyet gösteren terör örgütlerine doğrudan para ve teçhizat yardımı yapması ya da topraklarından yararlanmasına göz yumması, iki ülke arası ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Ancak 2000-2011 arası dönem değişen koşulların da etkisi ile ikili ilişkilerde değişiklik olmuş, işbirliği alanları ortaya çıkmıştır. İran'ın 2002 yılında PKK'ya yönelik tutumunu değiştirmesi, Türkiye-İran sınırında PKK ile çatışması ve teröristleri Türkiye'ye teslim etmesi, ayrıca PKK'yı Türkiye'de Halkın Mücahitleri Terör Örgütü olarak kabul etmesi bunun örneklerini oluşturmaktadır. İran'ın tavrındaki bu değişikliği iki açıdan açıklayabilir; ilki Öcalan'ın yakalanmasından sonra çok başlılık gösteren örgütün artık İran için bir güvenlik tehdidi haline gelmesi iken, ikincisi 11 Eylül sonrası Amerika'nın bölgede izlediği saldırgan politikalarının hedeflerinden biri olmasıdır. Dolayısıyla Irak'ın işgalinden önce PKK ile çatışmaya başlaması ve olası Irak işgali gibi nedenler iki ülkeyi daha da birbirine yakınlaştırmıştır. İşgalden sonra bölgede bağımsız bir Kürt devleti oluşması olasılığı her iki ülke için de tehdit oluşturduğu için iki ülkenin bu konuda birbirine daha da yaklaşmasında etkili olmuştur. Yapılan Irak'a Komşu Ülkeler Toplantıları iki ülkenin Irak konusundaki işbirliğini daha da artmasını sağlamıştır. Uzun sürmese de terör örgütüne karşı mücadelede ortak harekâtlar düzenlenmiştir. 2008 yılında iki ülkenin Kandil dağına eş güdümlü olarak bombalaması, 2009 yılında Türkiye-İran-İrak sınırında eş güdümlü operasyon düzenlemeleri, terör konusunda işbirliği yapıldığının göstergesidir. Ancak Arap Baharı ve NATO füze kalkanı olayı çerçevesinde iki ülke arası ilişkilerde gerginlik yaşanmıştır.

Her ne kadar iki ülke arasında iş birliği alanları doğmuş olsa da işbirliğinin tüm alanlara sirayet ettiğini söylemek mümkün değildir. Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlar yaparak, Kuzey Irak Bölgesel Kürt yönetimi ile yaklaşması ve bölgede enerji transferi ve enerji

politikalarında söz sahibi olması iki ülke arasındaki dengelerde değişmeye neden olacağı için İran açısından bir tehdit unsuru taşımaktadır. İran'ın ise Irak işgali sonrasında ülkede çoğunluğu oluşturan Şii gruplara destek vermesi ve böylece yönetimde etkili olmak istemesi de Türkiye açısından bir tehdit oluşturmaktadır. Sonuç olarak ortak tehditlere karşı birlikte yürütülen işbirliği İran ve Türkiye'nin Irak ve Suriye'ye yönelik politikaları nedeniyle diğer alanlara taşınmamıştır.

Suriye'ye 2011 yılında sıçrayan Arap Baharının ve sonrasında yaşanan gelişmelerin Türkiye ve İran arası ilişkileri de etkilemiştir. İki ülke Suriye üzerinde farklı politikalar izlemiştir. Suriye krizinin başından beri Esad'a sınırsız destekte bulunacağını gösteren İran, günümüzde de tutumunu değiştirmemiştir. Türkiye ise hesaplamalarını Esad rejiminin gitmesinden yana yapmış ve muhalifleri desteklemiştir. Dolayısıyla Suriye krizi örneğinde iki ülkenin zıt kutuplarda saf tutması, İran'ın rejimi destekleyerek krize karşı sert girmesi ve büyük askeri hamlelerde bulunması, Türkiye'nin ise Esad rejimi karşısında sert bir tutum sergileyerek muhaliflerin yanında yer alması iki ülkenin yakınlaşmasını ve ortak politikalar üretmesini engellemiştir.

Suriye krizi süresinde İran bölgede etkisinin arttırarak, güvenliğini sınırlarının ötesindeki tehlikelere karşı koruyabilmek için, Suriye'yi stratejik bir nüfuz alanına dönüştürmeye çalışmış, Türkiye ise sınır güvenliği ve iç güvenlik kaygıları nedeniyle Suriye'de konuşlanmış olan PYD ve IŞİD gibi terör örgütlerine karşı güvenli bir sınır hattı oluşturmak istemiştir. Moskova görüşmelerine kadar iki ülke arasındaki bu çatışma ortamı devam etmiştir (Sayın, 2017: 9).

Moskova görüşmeleriyle Suriye krizinin askeri yolla çözülemeyeceği bu yüzden krizin siyasi yollardan çözümü için Rusya-Türkiye-İran birlikte çalışma konusunda girişim başlatmışlardır. Bunun ardından Suriye'de ateşkes ilan edilmiştir ve Suriye krizinin tarafları Astana'da bir araya gelmiştir. Suriye krizinin çözümü için gerçekleştirilen bu görüşmeler İran ve Türkiye arasındaki ilişkilere de yansımış, iki ülke arası ilişkilerde bir yumuşa olmuştur. Daha sonra Irak Bölgesel Kürt yönetiminin bağımsızlık referandumuna iki ülkenin de karşı çıkması iki ülkenin ortak tehdide karşı birlikte hareket etmesini sağlamıştır. Bu ayrılıkçı etnik hareket kendi içinde PKK'nın bir kolu olan PJAK ile mücadele eden İran açısından ve PKK ile mücadele eden Türkiye açısından bir güvenlik tehdidi yaratmaktadır. Dolayısıyla Suriye ve Irak hattı boyunca PKK ve türevlerinin varlığı iki ülke arasındaki çatışmaların varlığına rağmen, iki ülkeyi ortak tehditlere karşı iş birliğinde birleştirmiştir.

4. BÖLÜM

4. TÜRKİYEDE SOSYAL BÜTÜNLEŞME VE TERÖR SORUNU

4.1. Türk Modernleşmesi

Türkiye'nin modernleşme sürecinde dinin toplumsal yapı içindeki rolü de değişiklik göstermiştir. Erken Cumhuriyetin yönetici kadrosu siyaseti dinden ayırmak ve toplumu sekülerleştirmek istemekteydiler. Toplumda esnaf ve zanaatkarlar tarikatlarla ilişkili olmayı sürdürmüştür. Cumhuriyet ideolojisinin köylere kadar uzanabileceği olanakların sınırlı olduğu düşünüldüğünde, köylüler eskisi gibi muhafazakâr kalmış ve tarikat ilişkileri buralarda etkisini devam ettirmiştir. Türk siyasal hayatında çok partili dönemle birlikte gelişen süreç dini hassasiyetlerin hükümetler tarafından dikkate alınması zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Başka bir açıdan bakıldığında ise kırdan kente göçlerin yaşanmasıyla kentsel alanda dinsel bir canlanma yaşanmıştır. Dolayısıyla Türkiye toplumunda zaman içinde daha etkin hale gelen ve AK Parti'nin Kürt sorunun nedeni olarak Türkiye modernleşmesi sorumlu tutması nedeniyle modernleşmeye değinmek gerekmektedir.

Modernleşme tarihsel olarak on yedinci yüzyıldan on dokuzuncu yüzyıla kadar Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'daki toplumsal, ekonomik ve politik sistemlerde meydana gelen değişimin bir ürünü olarak gelişen ve sonra diğer Avrupa ülkelerine yayılan bir süreçtir (Eisenstadt, 2007: 10). Modern ya da modernleşmekte olan toplumlar büyük çeşitlilik ve farklılık gösteren geleneksel ya da modernite öncesi toplumlardan türemiştir. Batıda bu süreç, geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçiş, idari, iktisadi ve siyasi merkezileşme ile sosyal yapıda meydana gelen farklılaşma olguları çerçevesinde gelişmiştir (Sarıbay, 1985: 34). Bu koşullar Batıda burjuvazinin gelişmesine ve güçlenmesine paralel olarak meydana gelmiştir. Gelişen burjuvazi beraberinde sanayileşme ve siyasi hakların nüfusun daha büyük kesimlerine yayılması gibi unsurları ortaya çıkarmıştır. Bu gelişme esnasında toplumun bazı unsurları merkezde toplanırken, yeni gruplar doğmuş, toplumun fonksiyonları birbirinden ayrılmıştır. Bunların birer sonucu olarak da yeni yapılar gelişmiştir. Vatandaşlık kavramı, milli kültür gibi yapılar merkezin ve yeni ortaya çıkmış olan sosyal ve iktisadi yapı parçalarının birbirine bağlanmasını sağlamıştır. Osmanlı toplumu ise bu süreçte tam tersini yaşamıştır. Osmanlı İmparatorluğu modernleşmenin özellikle bu aşamasında tümü ortaya çıkaran bağlayıcı yapılar kurma noktasında sıkıntı çekmiştir (Mardin, 2001:26).

Osmanlı toplumu iktisadi, idari ve siyasi merkezileşmekten uzaklaşmış ve sosyal yapısında bu sürecin tersi değişiklikler göstermiştir.

Osmanlıda modernleşme/batılılaşma, geleneksel düzeni değiştirmeden, bu düzen içinde kalarak Batı gibi olabilecek yapıların yerleştirilmesi ile mümkün olacağı düşünülmüştür. Osmanlıda modernleşmeye yönelik ilk girişimler III. Selim döneminde askeri üstünlüğün kabul edilmesiyle askeri alanda gerçekleştirilmiştir. Batıda modernleşme itici gücünü endüstrileşmeden alırken Osmanlı modernleşmesinde modernleşmenin itici gücünü askeri ve sivil bürokraside meydana gelen değişikliklerden almıştır. Osmanlıda askeriye'nin merkezi bir güç olması nedeniyle modernleşme hareketleri buradan başlamıştır.

II. Mahmut dönemine gelindiğinde modernleşme girişimleri askeri alandan idari alana kaydırılmıştır. Bunu İttihat ve Terakki dönemiyle de hukuki, siyasi, idari ve kültürel bir dizi yenilik takip etmiştir. Bu dönem batılılaşma/modernleşme devleti eski haline getirmede tek kurtuluş yolu olarak görülmüştür. Buna göre bozulan bu düzeni onarmanın tek yolu Batı gibi olmaktan geçmektedir. Bu dönemde yapılan Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı ve I. Meşrutiyet hareketlerinin altında bu neden yatmaktadır. Ancak yapılan tüm bu reform hareketleri beklenen sonucu yaratmamıştır. Yapılan reformlar Osmanlı sistemini ve ekonomisini Batı çıkarlarına açık hale getirmiştir. Dolayısıyla bozulan ve Batı çıkarlarına hizmet eden bu düzen devletin çöküşünü hızlandırmıştır.

Cumhuriyet dönemi modernleşmesini Osmanlı modernleşmesinden ayıran husus Kemalist bürokrat-elit kadronun ulus-devlet modeli ile ilgili radikal tutumudur. Osmanlı reformcularının aksine Kemalistler, modernleşme sürecinde geleneksel düzeni restore etmek yerine söz konusu düzeni bütün öğeleriyle yadsıyıp, yepyeni bir devlet, toplum düzeni kurmaya yönelmişlerdir (Sarıbay, 1995: 59). Cumhuriyet dönemi modernleşmesinin Osmanlı modernleşmesinden farklarından biri, dine ve hanedana dayalı bir meşrutiyetten arınmış bir sistem yapılanması üzerine kurulmasıdır. Bir diğer farkı ise Cumhuriyet dönemi modernleşmesi, gelenekle örtüşme niyetinde olmadan Türk toplumunun topyekûn modernleşirmeyi amaçlamasıdır (Köker, 1998).

Cumhuriyet dönemi modernleşmesinde sekülerizasyonla güdülen ilk amaç, İslam dini temsilcilerinin toplumsal ve kültürel alanda sahip oldukları yetkilerini ve güçlerini ortadan kaldırmak, bunu yalnızca ibadet ve inanç alanıyla sınırlamak olmuştur. Bununla İslami, Batılı bir ulus devletteki dinin rolüne indirgemek amaçlanmıştır. Osmanlı devleti, farklı dinleri bir

arada tutarak toplumsal birliği sağlayıp Osmanlı hanedanlığına tabiiyeti sağlamaktadır. Osmanlıdan Cumhuriyet dönemine miras kalan toplum yapısında gizli sözleşme gibi toplumsal birlikteliği sağlayan dinin yerine milliyetçi ideoloji hâkim kılınarak, bireylerin kendilerini milliyetçi ideoloji altında yurt ve ulus bağlarıyla özdeşleştirmesi sağlanarak yeni bir sosyal kimlik yaratılmak istenmiştir. Mardin'in değişiyle laiklik ilkesini ortaya çıkaran Kemalistler, dinin insanları bir amaç etrafında toplayıcı fonksiyonunu bildikleri için, dinin yerine bir milliyetçilik ideolojisi getirilmesi gerektiğini biliyorlardı. Dolayısıyla tarikatların bu süreçte tasfiye edilmesinin dinin sosyal alandaki etkisini kırmayı amaçlayan bir girişim olarak değerlendirilmektedir. Bununla milliyetçi ideolojiye rakip olan İslamcı ideolojinin toplumsal tabandan kopartılması amaçlanmıştır (Sarıbay, 1985). Ancak belirtmek gerekir ki Kemalist kadro kurumsal İslam'a yani resmi dine karşıdır. Çünkü demokrasi, ulusun egemenliğe sahip olması ve bunu devam ettirmesidir. Monarşilerde egemenlik Tanrı tarafından hükümdara verilmiş kabul edildiğinden hükümdar, Tanrıya karşı sorumludur. Dolayısıyla güç ve egemenliğin sınırı yalnızca dini kitaplardadır. Kemalist kadronun resmi dine karşı olması ile amaçlanan ulus egemenliğinin pekiştirilmesini sağlamaktır. Bu nedenle İslam'ın kültürel ve toplumsal hayattaki rolünü asgariye indirmek amaçlanmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilenleri birkaç örnekle söyle sıralayabiliriz. İslam'a ilişkin sembollerin yerini ulusal kültüre ve sosyal hayata ilişkin sembollerin alması, , dinsel ve yönetsel kurumların işlevsel belirliliğindeki değişimler, halifeliğin, kaldırılması (böylece devlet yönetsel düzeyde dini özelliğinden sıyrılması sağlanmış), toplumun hukuki yapısında değişmelere gidilerek batı kökenli yasaların alınması; İsviçre Medeni Kanunu'nun kabul edilmesi (yeni bir adalet anlayışı ve beraberinde kadın ve erkeğin eşit sayıldığı vatandaşlığa dayalı yeni bir toplum modeli geliştirilmesi), Türk alfabesinin kabulü, İslamiyet'in devletin resmi dini olmaktan çıkarılması ve ardı sıra bir dizi reform yoluyla-takvim-saat-kılık kıyafet vb.. Aynı zamanda tüm bu yenilik hareketleri ile Batı ile senkronizasyon tamamlanmıştır (Kaya, 2015: 552).

Cumhuriyet döneminde gerçekleşen bu köklü değişimler; kişilerin otoritesi üzerine kurulu bir onur anlayışından kurallar ve yasalar üstüne kurulu bir onur anlayışına, evren düzenini anlamada dinden pozitif bilim anlayışına, avam-havas ayrımı üzerine kurulu bir topluluktan demokratik topluma geçiş ve bir ümmet toplumundan ulusal devlete geçiştir. Yaşanan bu gelişmeler birçok noktada birbiri ile kesişen ve bazı temel öğelere dayanan Türk modernleşmesinin ana hatları olarak sayılabilir (Mardin, 2006: 205).

4.1.1. Cumhuriyetin Uluslaşma Modeli

AK Parti'nin, özellikle PKK terör sorununu çözmek için yürüttüğü politikalara baktığımızda terör sorunun hala daha çözülememiş olmasının nedeni olarak uluslaşma sürecini sorumlu tuttuğunu görmekteyiz. Sorunun çözümü içinse AK Parti hükümetlerinin yaklaşımı İslam ortak paydasına dayanmak olmuştur. Bu nedenle AK Parti hükümetlerinin teröre yönelik politikalarını anlayabilmek Cumhuriyetin uluslaşma modelini incelememiz gerekmektedir.

Cumhuriyetin uluslaşma modelini incelemeden önce, etnisite, ulus, ulus-devlet kavramları ele alınmalıdır. Çünkü Osmanlı devletinden çok uluslu bir miras alan Cumhuriyet kadrosunun uluslaşma modelini anlamak için ulus kavramını anlamak gerekmektedir. Etnisite, Yunanca ethos kelimesinden gelen, ortak tarihi, dini, kültürü paylaşan sosyal kategorilere denir. Kavram objektif ve sübjektif olarak ayrılmaktadır. Konuşulan dil, alışkanlıklar, dini inanç sistemi, yeme içme ve kuşam gibi itiyatlar, değerler düzeneği etnisitenin objektif yönünü, aidiyet hissi, öteki anlayışı ve tarih bilinci ise sübjektif yönünü verir (Aslan, 2004). Dolayısıyla kültürel gruba ait her türlü özellik bize etnisiteyi vermektedir. Ulus ise tarihsel bir insanın ürünüdür ve insanların iradi gayretlerinin sonucunda oluşmuştur (Kılıçbay, 1996). Bir başka ifadeyle ulus, ortak köken, ortak tarih ve ortak kültür ile şekillenmiş siyasal bir topluluktur. Genel olarak ulus kavramını şöyle bir tanımda birleştirecek, aynı tarihsel kökene sahip, kültür ve gelenek ortaklığı gösteren, çoğunlukla aynı topraklarda ve ekonomik alanda yaşayan ve aynı dili konuşan insan topluluğu. Ulus-devlet kurumsallaşmış siyasi iktidarın belli bir tarihsel süreç içinde geçirdiği yapısal formdur. Ulus buradaki yapılaşmanın meşruiyet kaynağı olarak görülen kurgudur (Ersal, 2012: 49). Ulus devletin bir başka tanımı ise, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak geleneklerle köken mitlerini canlandırarak birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan modern bir olgudur (Guibernau, 1997: 93)

Batı toplumlarındaki gerçekleşen uluslaşma biçimiyle, Doğu toplumlarında özellikle de Türk toplumundaki gerçekleşme biçimi şüphesiz derin farklılıklara sahip iki ayrı modernleşme biçimi olarak değerlendirilmelidir (Kaçıroğlu, 2010). Yani klasik burjuva demokratik devrimlerinin iç ivmeleriyle olgunlaşan uluslaşma modelleri (Batı ülkeleri bunun örneğini oluşturur; Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya) ve bağımsızlık hareketinden doğan uluslaşma modelleri (ABD, Latin Amerika, Doğu Avrupa ve Asya ülkeleri) olarak uluslaşma

sürecini nitelik açısından iki ayrı kategoride inceleyebiliriz (Tanör, 1997). Bunlardan hareketle Türkiye modernleşmesine bakacak olursak, onu ulusçuluk ve uluslaşma sürecinin fikri temellerini oluşturan Osmanlı Devletinden ayrı düşünemeyiz. Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devletinin Fransız devriminin yaymış olduğu Doğu Avrupa'ya sığırayan milliyetçilik akımının etkisiyle parçalanmalar yaşamıştır. Devleti bu parçalanmalardan kurtarmak için ortaya atılan fikir akımları uluslaşma fikrinin temelleri olarak düşünülmektedir. Doğu Avrupa ülkelerindeki bağımsızlık hareketiyle mücadele eden dönemin asker aydınları burada ulusçu düşünürlerle tanışmıştır. Bu dönemde yaşanan toprak kayıpları ve kaybedilen toprakların çoğunluğunun farklı uluslardan olması Türk milleti temelindeki uluslaşmanın ve ulusal düşüncenin maddi zeminini oluşturmuştur.

Birinci Dünya Savaşının kaybedilmesi ve sonucunda imzalanan Sevr Anlaşması devlet için kötü bir tablo çizmekteydi. Arap topraklarının kaybedilmesi ve devletin doğal sınırlara ulaşmasıyla, çok uluslu bir imparatorluğu sürdürmenin yükümlülüğü ortadan kalkmıştı. O dönemin imparatorluğu kurtarmak için ortaya atılan fikir akımları olan Osmanlıcılık, İslamcılık ve Turancılık ideolojileri bunun sonucunda çökmüştü. Böylece ulusal toplum, ulusal vatan kavramları kendini göstermeye başladı.

Kurtuluş savaşı önderleri ve aynı zamanda yeni devletin kurucuları din birliği duygusunun sağladığı kaynaşma yerine dinsel olmayan dünyasal ve ulusal kavramlarla Cumhuriyeti kurmayı seçtiler. Bu açıdan Cumhuriyet dönemi uluslaşma ve modern bir ulus devlet kuruluş sürecinin başlangıcını oluşturur. Tanör (1997: 80) “yeni kurulan devletin ulusçuluk anlayışları ve uluslaştırıcı siyaset söylemlerini şöyle ifade eder; monarşist değillerdi, Osmanlıcılıktan kopmuş, monarşiyi devirmişlerdi, dinci değillerdi, İslamcılıktan uzak ve bununla hesaplaşmaya hazırdılar, kültüralist değillerdi; dünya Türklüğünün birliği anlamındaki Türkçülükle ilgileri yoktu, Türkiye coğrafyası içindeydiler, ırkçı değillerdi; Panturanizm ve Pantürkizm'e şiddetle karşıydılar, yabancı düşmanı değillerdi; antiemperyalist tavırlarını batı düşmanlığına çevirmeyi reddediyorlardı ve son olarak sınıf bilinci ve mücadelesi yanlısı değillerdi; ulusu sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir kitle sayıyorlardı.” Kısaca ulusçuluk ve uluslaştırma anlayışları Türkiye toprakları üzerinde evrenselliğe de açık bir ulusal kimlik yaratma amacı güdüyordu. Ulusal bir kimlik yaratma, Cumhuriyetin uluslaşma modelinin saptanması en zor ana hedefini oluşturmaktadır. Bu süreç Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı kimliği ile Türk kimliği arasında yaşanan git gellere neden olmuştur.

Türkiye uluslaşması laik ve milliyetçi temeller üzerine oturmuştur. Osmanlıdan miras kalan İslamcı ideolojinin toplumu bütünleştirici çatısı karşısında milliyetçi ideoloji temel seçildiği için uluslaşma süreci Osmanlı'dan tamamıyla bir kopuşu ifade etmektedir. Bu açıdan uluslaştırma süreci uzun, bir birbiri ile bağlantılı birçok uygulamayı beraberinde getirmiştir. Bu uygulamaların başlıcaları laik, kültürel ve eğitim alanındakiler olarak sıralanabilir.

Laiklik milli egemenliğin en önemli ideolojik desteğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu kavram dine dayalı egemenlikten, ümmetçi millete dayalı anlayıştan sıyrılarak ulus egemenliğine ve ulusal kimliğe geçişte kilit bir role sahip olmuştur. Tekke ve zaviyelerin kapatılması tarikatların yasaklanması ümmet toplumundan sıyrılmanın aşamalarını oluşturur. Bununla toplumda hâkim olan feodal cemaat yapılarının gücü kırılmak istenmiştir. Aynı zamanda toplumsal yapıda yaşanan bir takım değişikliklerle de bu amaç desteklenmek istenmiştir. Dinsel giyimlerin kamudan uzaklaştırılması, ibadet dilinin Türkçeleştirilmesi, soyadı kanunu ile ağa, bey, hoca, hafız gibi unvanların kaldırılarak toplumsal hayattaki dinsel ve feodal simgeler silinmek istenmesi uluslaşmanın basamakları olarak değerlendirilebilir.

Kültürel alan, uluslaşmanın bir diğer basamağını oluşturmaktadır. Mustafa Kemal'in "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" sözleri ulus devleti bir ulusal kültür üzerine oturtma istediğinin bir yansımasıdır (Çeçen, 2009). Bu açıdan zorunlu bir girişim olan kültür politikası Doğu, Batı ve Güneyden gelen kültür öğelerinden kurtulma amacına yöneliktir (Tanör, 1997 :85). Dolayısıyla Türkçe 'ye uygun olan Latin harflerinin kabulü ulusal bir dilin gelişmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Toplumda yaygın olan Arapça Farsça kökenli kelimeler yerine Türkçe kökenli kelimeler tercih edilmesi, derleme ve söz türetme çalışmaları bu politikaların bir parçasını oluşturur. Aynı zamanda açılan millet mektepleri ve halk evleriyle bu yapılanlar tabana yayılmak istenmiştir.

Son olarak eğitim ve öğretim alanındaki uygulamalarla basamaklar tamamlanmaya çalışılmıştır. Eğitim ve öğretimin tek bir çatı altında toplanması, dini eğitime son verilerek bunun aileye bırakılması, yabancı okullardan dinsel eğitimin ve simgelerin kaldırılması gibi uygulamalar ulusal bir eğitim sistemine geçişi sağlamıştır.

Tüm bu süreç birlikte düşünüldüğünde Cumhuriyet dönemi inkılaplarının uluslaşma amacına hizmet ettiği söylenebilir. Türkiye modernleşmesi olarak bir üst başlıkta baktığımız

bu süreç aynı zamanda uluslaşma sürecini de kapsamaktadır. Dolayısıyla modernleşme ile iç içe geçen bu süreç birbirinden ayrı olarak düşünülemez.

Türk Modernleşmesi kaçınılmaz olarak bir ulus inşası ile birlikte yürütülmüştür. Türk uluslaşması etnik ayrımcılık- ırkçılık gibi pratiklere dayanmamıştır. Kürtler ve diğer etnik gruplar Türk uluslaşması içinde ortak değer sistemine dâhil olarak değerlendirilmiş, yurttaşlık bağına atıf yapma anlamında Türk olarak değerlendirilmiştir.

Türk milleti içinde en kitlesel ve en homojen etnik grup olan Kürtler aynı zamanda Anadolu coğrafyasının ekonomik Pazar- piyasa ilişkilerine görece en uzak bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bu durum Kürtler içinde İslamı değerler temelinde feodal kurum ve ilişkilerin görece daha canlı halde yaşatılıyor olmasına imkan tanımıştır.

4.2. Etnik Sorun ve Etnik Sorunun Nedenleri/ Uluslaşma ve Etnik Sorun

Türkiye terörle uzun yıllardır mücadele eden bir ülkedir. Özellikle PKK terörü ile hala daha mücadelesini sürdürmektedir. PKK kendisini Kürt etnisitesinin hakları temelinde meşrulaştıran bir örgüt olduğundan, Türk uluslaşma sürecine "asimilasyon" suçlaması yöneltmektedir. Terörün dayandığı etnik milliyetçi temelleri anlamak bakımından etnik sorun ve etnik sorunun nedenlerini anlamak önem taşımaktadır.

Etnik sorun, grupların kendilerini ve ötekilerini köken, dil, din, ırk ve diğer kültürel unsurlar gibi etnik niteliklerle tanımlayan gruplar arasındaki uzun zamandan beri süre gelen sosyo-politik anlaşmazlık ve cepheleşmedir (Kurubaş, 2008). Bu anlaşmazlık ve cepheleşmeler ulusal kimlik oluşturulurken ulusal kimliğin, yalnızca baskın etnik grubun soyuna ya da kültürüne dayandırılmasından değil, etnik grubun kendi fiziksel varlığını koruma, kültürel kimliğini muhafaza ve ifade etme isteğinden ya da özerk bir yönetim kurma taleplerinden de kaynaklanabilir. Kısaca etnik sorunlar, etnik kimliğin tanınması, bu kimliğe yönelik hakların tanınması, sosyo-ekonomik şartlarının düzeltilmesi taleplerinden meydana gelir.

Etnik sorunların nedenleri açıklanmaya çalışılırken siyasal ve sosyoekonomik nedenlerden bahsedilse de daha çok bu nedenlerden beslenen etnik sorunların özü, varoluşsal nedenlere dayanmaktadır. Etnik sorunların nedenleri daha çok etnik grup-devlet arası ilişkiler perspektifinde ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla etnik grupların kimlik bilinçlerine ulaşmasının sonucunda siyasal bir eyleme girişmesi ve bu eylemin ulus devlet karşıtı bir yapı

alması, ulus devletin de tüm bunlar karşısında kendini etnik gruplara karşı konumlandırması etnik sorunun çıkış noktasını oluşturur. Bir başka ifadeyle etnik sorun, siyasallaşan etnik grupların ulus devlete karşı konum almasının, ulus devletin de kendini öteki etnik gruplara karşıt bir formda yapılandırmasının sonucudur (Kurubaş, 2009).

Etnik sorunlar aynı zamanda ulus devlet bağlamı bir nedene de dayanmaktadır. Ulus devletin, belli bir coğrafi sınırlara dayanması ve bu sınırların ulusun sınırlarıyla örtüştüğü varsayımı, ulusu oluşturan bireylerin kültür ve değerler bakımından türdeş olmasının, bireylerin sadakat ve aidiyetlerinin tüm ulusu oluşturan ulus kimliğine dayandırılması istemi etnik sorunların zeminini hazırladığı söylenebilir. Ulus devlet bağımsız tek bir siyasal birlik istemekle birlikte bu siyasal birliğin içinde ortak türdeş bir kültürel kimlik de istemektedir. Tüm bunların birlikteliğiyle ulus devlet tam bir siyasal bütünleşme ve toplumsal dayanışma olarak gerçekleşecektir. Bu birlikteliğin devletin güvenliğini sağladığı söylenebilir. Dolayısıyla ulus devletler tüm bu birlikteliği sağlamak için ulus inşasına başlamaktadırlar. Ulus inşası nüfusun bağlılığının küçük birimlerden (kabile gibi) daha büyük merkezleşmiş siyasal bir yapıya aktardığı süreci oluşturur (Kirişçi ve Winrow, 2010). Bu süreç ulusal bütünleşmeyi ve ulusal kimlik duygusunu geliştirmeyi sağlarken aynı zamanda toplumdaki etnokültürel farklılıkları da azaltmayı amaçlar. Dolayısıyla toplum içindeki diğer kimliklerin ulus kimliği potasında eriyerek, ulus kimliğiyle kaynaşması istenir. Bu süreç sonunda adetler, diller gibi yerel kültürlere ait her şeyin ulusal kimlik çatısı altında eritilir ya da aileye ve folklorla havale edilerek meşruiyetleri en aza indirgenir (Kurubaş, 2008: 26). Tüm bunlara rağmen bazen alt kimlikler bu sürece katılmak istememektedirler. Ulus devletin bu isteksizlik karşısında ısrarcı olması ve ulus inşasına yönelik politikalara devam etmesi bu noktada etnik çatışmalara “neden” sağlar. Dolayısıyla bu süreç etnik gruplar tarafından kimliklerine yönelik bir tehdit olarak algılamalarına neden olmakta ve bu grupların kimlik bilinçlerinin güçlenmesini ve siyasallaşmalarını sağlamaktadır. Bunun sonucunda da devletle etnik grup arasında bir güvenlik çıkmazı oluşturur. Kendi kimliğini savunmak isteyen grubun çabaları devlet tarafından otoriteye ve ulusal bütünlüğe karşı bir tehdit olarak vuku bulur.

Ulus-devlet inşasında birleştirici unsur olarak işlev gören milliyetçilik aynı zamanda etnik gruplar içinde ayrılıkçı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Milliyetçiliğin bu iki farklı yansıması onun kurulmak istenen ulusun etnik veya yurттаş temelli iki farklı tasarımıdan kaynaklanmaktadır. Ortaya çıkan birçok etnik çatışma ulusun bu iki farklı tasarımının bir sonucudur. Milliyetçiliğin birleştirici, ayrılıkçı, popülist olarak farklı biçimleri

vardır. Türk milliyetçiliği ise etnisist ırkçı ve ayrılıkçı bir milliyetçilik değil sözleşmeye dayalı birleştirici bir milliyetçiliktir.

4.2.1. Türk Uluslaşması ve Kürt Sorunu

Kürt sorunu, Türkiye'nin kimliklerin komünal bir düzeyde dinsel olarak belirlendiği geleneksel bir toplumdaki, amacın birey kimliğinin devlet düzeyinde tanımlamak olduğu modern bir topluma dönüşmesiyle bağlantılıdır (Kirişçi ve Winrow, 2011: 104). Modernleşme süreci, imparatorluktan ulus devlete geçiş, bu süreçte yaşanan merkezileşme ve sekülerleşme ile Kürt sorunu arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Türkiye'nin ulus devleti kurma süreci, aynı zamanda geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçişi ifade ettiğini ve bu süreçte geleneksel toplumdaki dinin bütünleştirici fonksiyonunun modern toplumda milliyetçilikle yer değiştirdiğini belirtmiştik. Bu açıdan baktığımızda Türkiye'de uluslaşma, modernleşmenin diğer unsurları olan merkezileşme ve sekülerleşme süreçlerini içine alarak Kürt sorunun oluşmasında etkili olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'de uluslaşma ilk olarak aynı toprakta yaşayan yurttaşların sosyal sözleşme ile devlete sadakat ve aidiyetlerini içeren bir ulus inşası gibi görünse de uygulamadaki çeşitli nedenlerden dolayı etnik gruptan gelen insanların doğal birlikteliği şekline dönüşmüştür. Bu durumun doğal bir sonucu da etnik milliyetçiliğin diğer etnik farklılıkları uyararak siyasallaşmasıdır (Kurubaş, 2008: 23).

Literatürde İsmail Beşikçi, Hakan Yavuz, Martin van Bruinessen, Ayla Kılıç, Kemal Kirişçi gibi birçok kişi Kürt sorununa Türk uluslaşma sürecinin neden olduğunu söylemektedir. Bu nedenle Türk uluslaşma sürecine baktığımız gerekmektedir. Yeni kurulan Cumhuriyet yeni bir kimlik oluşturmak zorundaydı. Atatürk ve Cumhuriyetin diğer kurucuları Osmanlı'dan miras alınan dini topluluğu laik bir ulusa döndürmeyi amaçlamışlardı. Bu amacı Osmanlı'da ulusu bir arada tutan dini bağın yerine Türk milliyetçiliğini getirerek gerçekleştirmek istemişlerdir. Atatürk'ün milliyetçiliğine göre ulus, aynı etnik geçmişe ve dini inanca sahip bireylerin uzun yıllar birbirleriyle çok yakın ilişkiler yaşaması sonucu gelişen ortak bir kültürün ürünüdür. Atatürk ülkenin çeşitli unsurları arasındaki uzun tarihsel birlikteliğin bir ulusun ortaya çıkmasına yol açacağını düşünmüştür. Cumhuriyet Halk Partisinin 1931 programında ise ulus, ortak bir dil, kültür ve amaçla birleştirilmiş vatandaşların oluşturduğu sosyal ve siyasal bir bütün olarak tanımlanmıştır. Buradaki tanımlamanın esas itibari ile etnik herhangi bir unsur içermediği görülmektedir. Bu tanımlama

hem Osmanlı'da dinin oynamış olduğu rolü üstelenmeyi amaçlamış hem de çok kültürlü ve çok etnisiteli bir toplum olan Osmanlı toplumunun mirası ile birlikte tek bir ulusu oluşturabilecek teorik bir ulus tanımında toplanmayı amaçlamıştır. Böylece Osmanlı'dan miras kalan toplumsal yapıyı yukarıda bahsi geçen ülkeleri, değerleri ve tutumları daha da zenginleştirerek mümkün olduğunca ulusun bütün bireylerine aşılıyarak daha bütüncül bir yapıya dönüştürmek istenmiştir. Burada sağlanmak istenen nihai amaç tüm unsurları ile bütünleşmiş ve ayakta kalabilecek bir ulus inşa etmektir. Bu tanımlama Kürtler gibi Türk etniği dışında olan diğer unsurları zorla asimile etmek olarak anlaşılmamalıdır.

Ulus oluşturucu birleştirici milliyetçiliğin önemli bir unsuru da ortak soy ve köken birliğidir. Ancak burada bahsedilen ortak soy, Türk ulusunu bir araya getiren bireylerin ortak atadan geldikleri fikri değil, Türkiye'de yaşayan insanların alt kimliklerini korurken uzun süre birbirlerine çok yakın yaşamış atalardan gelmiş olmalarıdır. Bir diğer unsur ise ortak dildir. Eti ve Sümer Uygarlıkları Atatürk'ün ortak kökeni Anadolu uygarlıkları üzerinden temellendirmeye çalıştığını gösterir. Atatürk Türkçeye etnik herhangi bir anlam yüklememiştir. Atatürk'e Türkçeyi etnik Türkler arasında bir bağ olarak değil, çoğunluğun ortak kültürlerini, ülkelerini, değerlerini ve tutumlarını, Cumhuriyet'in bütün vatandaşlarına benimsetme aracı olarak kullanmak istemiştir. Dolayısıyla Cumhuriyet'in bütün vatandaşlarının dinlerine ve etnik kimliklerine bakılmaksızın birinci kimlik olarak Türkiye kimliğini tercih edecekleri düşünülmüş bu nedenle vatandaşlığa dayalı bir milliyetçilik anlayışı güdülmüştür. Bu tür milliyetçilikte devlete açıkça bağlılığın ifade edilmesi kişinin o devletin vatandaşı olarak görülmesi için yeterlidir (Heper, 2008, 135-160). Uluslaşma sürecinde doğal olarak Kürtlerin zorla asimilasyonuna gidilmemiştir. Çünkü Cumhuriyet'in kurucuları, Türkiye'de Kürtlerin ve Türklerin uzun yıllar aynı coğrafyada birlikte yaşamalarının sonucu olarak farkında olmadan karşılıklı kültürel bir etkileşimden geçtiğini düşünmüşlerdir. Bu nedenle Türkler ile Kürtler arasında kültürel farklılığın kalmadığını düşünmüşlerdir. Dolayısıyla Kürt kaynaklı bir isyan çıktığında devlet bunun etnik bir nedene dayandırmamıştır.

Kürt sorununun Türk uluslaşma sürecini bir ürünü olarak çıkmadığı görülmektedir. Kürtlerin yüzyıllardır yaşadığı gelenek ve bölgenin coğrafi durumu gereği izole bir biçimde yaşamış olmaları, merkezi devlet örgütlenmesi ile çatışmaları sonucunu doğurmuştur. İlk zamanlarda çıkan Kürt isyanlarının özellikle yerel şeyhler ve aşiret ağaları tarafından yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda bölgenin sosyoekonomik durumu ve ulusal

bütünleşme düzeyi de sorunun diğer bir unsuru olarak sayılabilir. Ülkenin mevcut durumu itibari ile az gelişmiş yapısı, bölgenin aşiret düzeyindeki ekonomik yapılanması, halkın toprağa olan bağlılığı ve coğrafi faktörlerin etkisi bölgeye hizmet götürülmesinde beklenen düzeyin sağlanamamasına ya da sağlanan hizmetlerin bölge insanının asimilasyonunun sağlanması ve bölgenin denetim altında tutulmak istenmesine yönelik girişimler olarak algılanması bölgede devlete yönelik olumsuz bir bakışın doğmasına neden olmuştur. Belirtmek gerek ki bölgeye yönelik sosyoekonomik politikalarda kasıtlı bir ayrımcılık olmamıştır. Ülkenin mevcut fiziki ve ekonomik yapısının bir sonucu olarak istihdam götürme ve hizmet yaratma gibi konularda istenen başarı sağlanamamıştır. Bu da bölgede etnik kültürel milliyetçiliğin gerekçelenmesine zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda bölgede mevcut aşiret yapısının değiştirilememesi, bunun sonucunda hâkim tarım toplumu yapısının kırılmaması sonucu kentleşmenin istenen düzeye ulaşmaması bölgenin ulusal bütünleşmenin dışında kalmasına neden olmuştur.

Bunlara ek olarak, günümüzde Kürt sorunu ulusal yapıyı aşan bir nitelik taşımaktadır. Yani Türkiye sınırlarını aşan, birçok ulusu ilgilendiren bir yapıya sahiptir. Sorunun ulusal yapıyı aşan nitelikte olmasını sağlayan unsurlar ise şöyle sıralanabilir. İlk olarak Birinci Dünya Savaşından sonra Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı coğrafyadaki devletlerin sayısı artmıştır. Kürtler; Türkiye, Suriye, Irak ve İran olmak üzere dört parçada yaşamaktadırlar. Bu durum sorunun ulusal yapıyı aşan niteliğini kuvvetlendiren bir unsurunu oluşturmaktadır. İkinci olarak Türkiye'nin sorun yaşadığı ve komşusu olan devletler PKK ve militanlarına çeşitli destek sunmuşlardır. Üçüncü olarak Türkiye'nin AB, ABD ve Türkiye'nin komşusu olduğu ülkelerle olan ilişkilerinde PKK her zaman öncelikli bir konu olarak gündemde olmuştur. Dördüncü unsur ise, ABD'nin Irak'ı işgal etmesinin ardından bölgede oluşan Bölgesel Kürt Yönetiminin resmi bir nitelik kazanması ve bölgede bu durumla birlikte ortaya çıkan Türkiye açısından bağımsız bir Kürt devleti tehdididir. Son olarak ise Suriye iç savaşı bölgede bir otorite boşluğuna neden olmuştur. Bu otorite boşluğundan yararlanarak geniş kazanımlar elde eden IŞİD ile mücadele amacıyla ABD ve müttefik devletler, PKK'nın Suriye yapılanması olan Demokratik Birlik Partisini (PYD) yerel müttefik olarak kabul etmişlerdir. Bu durum PYD'nin meşruiyet kazanmasını ve uluslararası aktörler tarafından çıkarlarına ulaşmak için kullanılabilir bir araç olmasına olanak sağlamıştır. Sayılan tüm bu nedenler sorunun bölgesel ve uluslararası niteliğinin en temel bileşenlerini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, Kürt sorununun temelinde temel ve esas etken olarak Türk uluslaşmasının olduğunu söylemek, bu bölgede uluslaşmamış feodal beylikler ve özerk bölgeler halinde örgütlenmiş siyasal yapıların yaşayabileceğini veya yaşaması gerektiğini iddia etmeyi de gerektirir. Oysa milliyetçilik çağında, bütün toplumların milletler biçiminde örgütlendiği bir çağda, Osmanlılık veya Ümmetçilik nesnel olarak yaşatılamazdı ve yaşatılamamıştır.

Kürt sorununun ortaya çıkmasında değil ama büyüüp gelişmesinde uluslaşma sürecinin uygulanmasında devlet tarafından somut pratiklere dönüşme biçimlerinde yapılan hataların payı olduğu söylenebilir. Kürtlerin etnik bir grup olarak ayrı dillerinin, farklılıklarının vb. olduğunun kabulü maalesef 1990'ların başlarını bulmuş 2000 yılında kültürel demokratik haklara ilişkin bazı somut adımlar atılabilmiştir. Bu yıllara geçinceye kadar ise yer yer inkârcılık ve salt şiddet odaklı tedbirlerle etnik sorun “çözölmeye” çalışılmıştır.

4.2.2. Kürt Ayaklanmaları

Modernleşme, merkezileşme ve sekülerleşmeye verilen önem yönetici seçkinlere karşı çıkışın önemli bir kaynağı haline gelen Kürt etnik bilincinin yayılmasına katkı sağlamıştır. Bu dönemlerde Türkiye’de dinin rolünü zayıflatmaya yönelik politikalar, cumhuriyet dönemi Kürt ayaklanmalarını teşvik eden başat unsuru oluşturur. Osmanlı imparatorluğunda İslam merkezli olan sosyo-politik yapı farklı etnik grupların bir arada olmasını sağlamıştır. Ancak modernleşme ve sekülerleşmeye yönelik adımlar, uluslaşma sürecindeki ulus modelinin gereken ihtiyaçlara karşılık verememesi geleneksel İslami toplumun egemen değerlerini tehdit etmiştir. Dolayısıyla yaşanan tüm bu gelişmelere muhalefet ortaya çıkmıştır ve 1920 ve 1930’larda birçok isyanla kendini göstermiştir. Bu isyanların büyük bir kısmını ise Kürtler oluşturmaktadır. Bu dönemde gerçekleşen isyanları kronolojik olarak sıralayacak olursak, 1924 yılında Hakkari’de çıkan Nasturi isyanı, 1926’da Siirt’te yaşanan Jilyan isyanı, 1925 yılında Bingöl, Muş ve Diyarbakır illerini kapsayan Şeyh Said isyanı, Şemdinli’de Seit Taha ve Seit Abdullah isyanı, Diyarbakır’da çıkan Reskotan ve Reman isyanı, 1926 yılında Pervani’de çıkan Eruh’lu Yakup Ağa ve oğulları isyanı, Güyan isyanı, Haco isyanı, Koçuşağı isyanı, Hakkari-Beytüşşebab isyanı, 1927’de Bitlis’te çıkan Mutki isyanı, II. Ağrı isyanı, Silvan’daki Biçar isyanı, 1929 yılında ki Eruh’da çıkan Zılanlı Resul Ağa isyanı, 1930’da Van’da Zeylan isyanı, Tutaklı Ali Can isyanı, III. Ağrı hareketi, 1934’te Bitlis’te Buban aşireti isyanı, 1935’te Siirt’te Abdulkuddüs isyanı, , Siirt’te Sason isyanı, 1937’de Tunceli isyanı ve son olarak 1984 PKK terörü.

En önemli Kürt İslam ayaklanması olan Şeyh Said isyanı olarak adlandırılan isyana değinecek olursak, 13 Şubat 1925'te Şeyh Said'in önderliğinde başlamıştır. İsyana, 15 Nisan 1925 yılında isyanın elebaşları ele geçirilince bastırılabilmiştir. İsyan içinde Kürt milliyetçiliği unsurlarını barındırır da daha çok dini yanı ağır basan bir nitelik taşımaktadır. Şeyh Said isyanının dönem hükümetinin merkezî politikalarına karşı gösterilen bir tepki olarak da bakmak mümkündür.

İsyanın dine yaptığı vurgu, Alevi Kürtlerinden destek alamamasını açıklayabilir. Kirişçi (2011: 125) kitabında bu konuyu, isyanın Zaza'ca konuşan Sünni Kürtler tarafından çok büyük ölçüde desteklendiğini ve Kürt milliyetçiliğinin yaygın olduğu bölgelerde yaşayan Alevi Kürtlerinin genel olarak isyanı desteklemediğini ve birçok aşiret reisinin isyanı bastırmak için hükümete yardım etmeye hazır olduklarını belirtmektedir.

İsyanın meydana geldiği sırada Kürtler arasında ulusal bilincin henüz yaygın olmaması içinde milliyetçi unsurları barındırmasına rağmen isyanın Kürt siyasallaşmasının bir sonucu olarak değerlendirilmesini engellemektedir.

Şeyh Said isyanının şiddetle bastırılmasının ardından Kürt sorununu anlamak açısından Ağrı ayaklanmaları önemli bir yer teşkil etmektedir. Ayaklanmalarda Hoybun cemiyetinin etkisi görülmektedir. Dört yıl gibi uzun bir zaman dilimine yayılan ve isyanda etkili olan cemiyetin amacına bakıldığında Kürtlerin milliyetçi nedenlerle ayaklandığını söyleyebiliriz. Ağrı isyanlarının bastırılması diğer isyanların ortaya çıkmasını engellemiştir. Ancak dönemin ayaklanmaları ve şiddet patlamaları eşgüdüksüz bir seyre sahiptir. Bu dönem boyunca Kürtler arasındaki aşiretsel, dinsel ve bölgesel ayrılıkların hala varlık göstermesi Kürtler arasında etnik ve ulusal bir Kürt kimliğinin oluşmasını engellemiştir.

Cumhuriyetin kurulmasından sonraki Kürt ayaklanmaları bağımsız bir Kürdistan devletinin kurulmasına yönelik etnik- otonom- milliyetçi eylemler olmaktan çok İslami kaygıları olan ya da üniter devlet prensibine karşı özerk feodal aşiret yapılarını koruma kaygısı ile ortaya çıkmıştır.

5. BÖLÜM

5. AK PARTİ'NİN TERÖR VE GÜVENLİK POLİTİKASI

Bu bölüm AK Parti hükümetlerinin PKK ile mücadelede yürüttüğü politikalara değinerek AK Parti'nin nasıl bir güvenlik politikası izlediği anlatılmaya çalışılmıştır.

5.1. AK Parti Öncesi PKK Terörü İle Mücadele

2002 seçimleriyle iktidara gelen AK Parti'nin Kürt sorununa yaklaşımı diğer partilerden farklılık taşımaktadır. Parti kendini Milli Görüş hareketinden ayırdığını belirtse de Kürt sorununa yaklaşımında Milli Görüş izlerini taşıdığını görmekteyiz. AK Parti'nin bakış açısına genel olarak baktığımızda, sorunun hala çözümlenememiş olmasının nedeni olarak uluslaşma sürecini (Kemalist milliyetçiliği) sorumlu tuttuğunu görmekteyiz. Parti sorunun çözümü için ise İslâm ortak paydasında dayanmak olarak bakmaktadır. Bunu özellikle Güneydoğu bölgesindeki muhafazakâr ortamın sağladığı olanaklarla tarikat ve cemaat bağlarını devreye sokarak çözüm için yeni bir yol ortaya koymaya çalışmaktadır.

Aynı zamanda Ak Parti'nin kendinden önceki gelenekten farklı olarak insan hakları ve demokratikleşme konusundaki söylem ve eylemleriyle ayrıldığını görüyoruz. Özellikle iktidarının ilk yıllarında Avrupa Birliğine üyelik sürecinin hız kazanması ve buna bağlı olarak yapılan uyum çalışmaları reformlar ve geniş çaplı dönüşümlerin Kürt sorununa etkileri olmuştur. Bu uyum yasaları askerinin siyasetteki rolünü azaltmış, Kürtlere kültürel haklar tanımaya yönelik girişimler olmuştur (Pusane, 2017:50). Bu dönüşümlerle Kürtçe üzerindeki baskıyı hafifletilme, Kürtçe yayın yapılmaya başlanması, Türkiye vatandaşlığı konusu, Güneydoğuda uygulanan olağanüstü halin kaldırılması örneklerini verebiliriz.

Türkiye'de aktif olarak faaliyet gösteren birçok terör örgütü olmasına rağmen, gerek terör örgütlerinin yapısı gerek büyüklüğü gerekse toplumsal tabanda buldukları destekler dikkate alındığında ülke politikaları üzerinde etkili olan faktör PKK terör örgütüdür. Örgütün kuruluşundan bu yana aktif olarak eylemlerde bulunması, Kürt siyasal hareketinin muhatabı olarak görülmesi, ülke içinden örgüte katılmaların olması, hükümetlerin politikalarında, siyasi aktörlerin seçim programlarında ve söylemlerinde yer tutması ve karşılık bulması gibi nedenler bu duruma etkili olan faktörlerdir.

PKK kuruluşundan bu yana zaman içinde değişiklik gösteren siyasi amaçlara sahiptir. Bağımsız bir Kürt devleti kurma amacıyla yola çıkan, daha sonra demokratik çözüm süreçlerine doğru evrilen son olarak da dört parçalı konfederal bir yapılanma amacıyla olan örgüt bu amaçlar doğrultusunda çeşitli örgüt içi yapılanmalardan geçmiştir. Son olarak KCK yapılanması ile devlet içinde devlet görünümüne kavuşan örgüt, giderek artan bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir.

Kürt etnik temelli olan örgüt, uzun yıllardır ülke gündemini meşgul eden “Kürt Sorununun” çözüm sürecinin muhataplarından biri olarak algılanmıştır. Bu açıdan sorunun çözümü ve terörün bitirilmesi adına AK Parti hükümetleri kendinden önceki hükümetlerden farklı olarak konuya salt güvenlik ekseninde değil, aynı zamanda sosyokültürel, ekonomik ve siyasal katılım eksenlerini de içine alan çok boyutlu bir yaklaşımla eğilmiştir. Bir başka bakış açısından baktığımızda ise, AK Parti’nin kendinden önce miras olarak aldığı, Kürt sorunu ile iç içe geçmiş olan terör sorununa yönelik politikalar o döneme kadar dönemde dâhil üç farklı evreden geçtiğini söyleyebiliriz. Birinci evre, terörün salt askeri ve güvenlik mücadelesi olarak algılandığı (terör örgütü ile silahlı mücadele yani devletle mücadele eden tüm teröristlerin öldürülmesini amaçlayan bir yaklaşımla) evredir. Böyle bir mücadele yalnızca öldürülen teröristle sınırlı kaldığından kalıcı çözüm üretmede yetersiz kalmıştır. İkinci evre, terörle mücadelede salt askeri bakış açısının kısmen terk edilmeye başlandığı ve politikalarda zihinsel dönüşümün başladığı evredir. Bu dönemde esas olan terör örgütü eylemlerinin önlenmesi ve bu süreçte güvenlik birimlerinin teröristler tarafından propaganda malzemesi olarak kullanılacak hatalar yapmamasına yönelik bilincin oluşturulmasıdır (Bal, 2009). Ak Parti iktidarı ile başlayan üçüncü evre ise politikaların birçok boyutta ele alınmaya başlandığı evreyi ifade etmektedir.

1984 yılında eylemlerine başlayan terör örgütüne yönelik mücadeleler hükümet programlarına şöyle yansımıştır. İlk olarak, birinci Özal hükümeti (1983-1987) programında terör ile mücadelede güvenlik kuvvetlerinin etkin bir şekilde kullanımı vurgulanırken güvenlik kuvvetlerinin modern araç ve imkânlarla donatılacağından bahsetmiştir. İkinci Özal Hükümeti (1987-1989) ise bu yaklaşımına ek olarak Pişmanlık Kanunu ile terörizmin önlenmesine yönelik ileri bir adım atmıştır. Akbulut hükümeti (1989-1991) ise askeri önlemlerin arttırıldığı bir hükümet dönemini ifade etmektedir. Bu dönemde terörle mücadelede güvenlik kuvvetlerinin etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Hükümet programına da güvenlik kuvvetlerinin sayısının arttırılarak sosyal imkânlarının uygun bir

seviyeye çıkartıldığı vurgulanmıştır. Aynı zamanda bu dönem terörle mücadele Olağanüstü Hal Bölge Valiliği uygulamasının başladığı dönemdir. Hükümet programında “Olağanüstü Hal Bölge Valiliği tesis edilerek, emniyet ve güvenlik kuvvetlerinin ahenk ve uyum içerisinde çalışmaları temin edilmiştir” ifadeleriyle askeri tedbirlerin pekiştirildiği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Birinci Yılmaz Hükümeti (1991) de terörle mücadelede güvenlik güçlerini etkin olarak kullanmayı hedefleyerek terörle mücadeleyi salt askeri ve güvenlik mücadelesi temelinde ele almaktadır. Yedinci Demirel hükümeti (1991-1993) de önceki hükümet döneminde oluşturulan Olağanüstü Hal Valiliğinde düzenlenmesi ve koruculuk sistemini gözden geçirilmesi başta olmak üzere güvenlik güçlerine yönelik mücadele yöntemi benimsemiştir. Birinci Çiller hükümeti (1993-1995), bu dönem artık politikalarda ikinci evreye geçildiği dönemdir. Hükümet programında yer alan bu sözler zihinsel dönüşümün göstergesidir: “Türkiye’nin üniter yapısı içinde çeşitli etnik, kültürel, dil ve inanç ilişkili kimlik özellikleri özgürce ifade edilebilecek, özenle korunabilecek ve rahatça geliştirilebilecektir. Hükümetimiz bunları toplumumuz için bir zenginlik saymaktadır. Bölgenin kalkınması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, bozulan dengelerin düzeltilmesi, haksızlıkların önlenmesi, istihdamın artırılması Güneydoğu politikalarının vazgeçilmez temelini oluşturacaktır.” İkinci Çiller Hükümeti (1995); güvenlik ve askeri tedbirlerin devam ettiği bu hükümet döneminde bir önceki hükümet döneminde başlatılan teröristle mücadelenin başarı sağladığına vurgu yapılmaktadır. Terörden arınan bölgeler için Güneydoğu ve doğu illerinde hayvancılığın geliştirilmesi için Onarım Projesi olarak adlandırılan bir proje başlatılmıştır. Aynı zamanda bölgedeki alt yapı yatırımlarının da artırıldığı görülmektedir. Aynı zamanda bölgeye götürülen büyük sulama projeleri ile bölgenin ekonomik olarak kalkınması amaçlanmıştır ancak hükümet programından anlaşıldığı üzere bu projeler terörden zarar gören vatandaşlar için yapılmıştır. Tüm bunların dışında bu dönem terörizmle mücadelede terörün finans kaynaklarını ve yurtdışı örgütlenmelerini de içine alan geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Üçüncü Çiller hükümeti (1995-1996) ise bir önceki hükümet ile aynı politikaları benimsemiştir. İkinci Yılmaz hükümeti (1996) ilk defa terör örgütüne dış kaynak⁶ vurgusu yapılmıştır. Terörle mücadelenin hem içte hem dışta sürdürüleceği vurgulanmıştır. Zihinsel dönüşümün devam ettiği bu dönemde de ekonomik ve sosyal tedbirlerin alınacağı vurgulanmıştır. Erbakan hükümeti (1996-1997) terörle içte ve dışta mücadele edileceği, Güneydoğu Anadolu Projesinin hız kazanacağı ve yöreye yatırımların devreye sokulacağı belirtilmiş aynı zamanda Türk silahlı kuvvetlerinin modernizasyonuna yönelik çalışmaların

⁶ Dış kaynak örgütün diğer ülkeler tarafından desteklenmesi ve yaşam alanı oluşturmasıdır.

hızlanarak devam ettirilmesini amaçlamıştır. Üçüncü Yılmaz hükümeti (1997-1999) hükümet programında terör sorununun etnik nedenden değil coğrafi, ekonomik ve sosyal nedenlerden, bölgenin feodal yapısından ve dış tertip ve tahriklerden kaynaklandığını belirtmiştir. Terörle mücadele için de terörizme destek veren ülkelerle ilgili politikaların değerlendirileceği, terörün dış desteğinin gerek ülke gerek örgüt bazında kesilmeye çalışılacağı belirtilmiştir. Bunlara ek olarak güvenlik güçlerinin de terörle mücadelede etkili bir şekilde kullanılacağı belirtilmiştir. Dördüncü Ecevit hükümeti (1999), terörle mücadeleye yönelik olarak güvenlik güçlerinin çalışmalarının kesin sonuç alınıncaya kadar devam edeceği belirtilmiştir. Aynı zamanda teröre iç ve dış kaynaklarının kurutulacağı, ekonomik, sosyal, siyasal, tanıtım ve eğitimle ilgili çok yönlü tedbirler alınacağı belirtilmiştir. Beşinci Ecevit Hükümeti (1999-2002) bir önceki hükümete ek olarak terörün ekonomik ve sosyal kaynaklarının kurutulacağına değinilmiştir.

2002 yılında Gül hükümeti ile başlayan AK Parti iktidarları terörle mücadelede salt askeri bakış açısı terk edilerek zihinsel dönüşümün çok yönlü politikalarla desteklendiği yılları ifade etmektedir. Artık salt güvenliğe dayalı politikalar, ekonomik, sosyal ve siyasi politikalarla desteklenir hale gelmiştir. Bu açıdan konuya yönelik politikalar incelenirken ilk olarak ekonomik ve sosyokültürel temelli politikalar ardından güvenlik ve siyasal katılım temelli politikalara değinilecektir.

Tablo 5.1.: Hükümet Programlarında PKK Terörüne Yaklaşımın Evrimi

Hükümetin Adı	Programın İlan Edildiği Tarih	Mücadele vaatleri
I. Özal hükümeti	13.12.1983	Güvenlik güçlerinin etkin kullanımı ve güvenlik güçlerinin modern imkan ve araçlarla donatılması
II. Özal Hükümeti	21.12.1987	Pişmanlık kanunu çıkartılmış
Akbulut Hükümeti	09.11.1989	Olağanüstü Hal Bölge Valiliği uygulaması
Birinci Yılmaz Hükümeti	23.06.1991	Güvenlik güçlerinin etkin kullanılması
Yedinci Demirel hükümeti	20.11.1991	Olağanüstü Hal Valiliğinde düzenlenmesi ve koruculuk sistemini gözden geçirilmesi
Birinci Çiller hükümeti	25.06.1993	Bölgesel kalkınmasının sağlanması yaşam koşullarının iyileştirilmesi
İkinci Çiller Hükümeti	05.10.1995	Askeri tedbirlerin geliştirilmesi, bölgesel kalkınmanın sürdürülmesi ve terörün finansal kaynaklarının kesilmesi
Üçüncü Çiller hükümeti	30.10.1995	Bir önceki hükümet ile aynı politikalar benimsenmiş
İkinci Yılmaz hükümeti	06.03.1996	Terörle mücadelenin içte ve dışta devam edeceği ve ekonomik ve sosyal tedbirlerin alınacağı

Erbakan hükümeti	28.06.1996	Güneydoğu Anadolu Projesinin hız kazanacağı Türk silahlı kuvvetlerinin modernizasyonun sağlanması
Üçüncü Yılmaz hükümeti	30.06.1997	Terörle mücadele için de terörizme destek veren ülkelerle ilgili politikalar oluşturulması, terörün dış desteğinin kesilmesinin sağlanması ve güvenlik güçlerinin de terörle mücadelede etkili bir şekilde kullanılması
Dördüncü Ecevit hükümeti	11.01.1999	güvenlik güçlerinin çalışmalarının devam edeceği ve teröre iç ve dış kaynaklarının kurutulacağı, ekonomik, sosyal, siyasal, tanıtım ve eğitimle ilgili çok yönlü tedbirler alınacağı belirtilmiştir.
Beşinci Ecevit Hükümeti	25.05.1999	Bir önceki hükümete ek olarak terörün ekonomik ve sosyal kaynaklarının kurutulacağı

5.2. Ekonomik ve Sosyokültürel Politika İhtiyacı

Ayrılkçı etnik terör olan terör örgütü PKK ile mücadele için yürütülen politikaların ön önemli unsuru terörün sosyokültürel ve ekonomik unsurlarını en aza indirmektir. Terörün eylem alanını kısıtlamak ve tabansal desteğini azaltmak için bu tarz politikalar önem taşımaktadır. Ekonomik politikalar ayrılkçı terörün yoğunlaştığı, Doğu ve Güneydoğu bölgelerine ağırlıklı olarak uygulanırken, sosyokültürel politikalar ülke genelinde uygulanmaktadır.

Uzun yıllar terör örgütünün ve onun propagandasını yapan kesimlerin tezleri, bölgenin kasti olarak geri bırakıldığı, yatırım yapılmadığı, etnik ayrımcılık yapıldığıdır. Bu tezden hareketle yarattıkları mağduriyet, örgüte hem insan kaynağı hem de ekonomik destek sağlamaktadır. Dolayısıyla yürütülen politikalar hem örgütün insan kaynağına hem de ekonomik kaynağına ket vurması açısından önem taşımaktadır.

Bölgenin sosyoekonomik durumunun ve sosyal bütünleşme düzeyinin terörün bir unsuru olduğuna değinmiştik. Dolayısıyla bölgenin aşiret düzeyindeki yapılanması, halkın toprağa bağlılığı, coğrafi faktörler sonucu bölgenin ulusal pazarın ağırlık merkezine uzakta kalması, ithal ve ithalat limanlarına uzaklığı ve yer şekillerinden dolayı yatırım maliyetlerinin fazla olması bölgenin kalkınma ve ekonomik refah bakımından diğer bölgelerin gerisinde kalmasına neden olmuştur.

AK Partiden önceki dönemlerdeki ekonomik sosyokültürel politikalar terörle mücadele amacıyla değil bölgeler arası dengeli kalkınma çabası bağlamında yürütülmüştür. Bu çabalar, Türkiye'nin ekonomik dengelerinin daha fazla izin vermemesi, bölgenin zor bir coğrafya ve düşük nüfus yoğunluğuna sahip olması ve neoliberal ekonomiyi benimseyen Özal sonrası hükümetlerin devleti küçültme ve Kamu İktisadi Teşebbüslerini özelleştirme politikaları sonucunda bölgede istenen kalkınma sağlanamamıştır.

Ak Parti hükümetlerinin ekonomi ve bölgesel kalkınmaya yönelik olarak geliştirdikleri politikalar ise iki eksen etrafında şekillenmiştir. İlki bölgenin ekonomik alt yapısını geliştirmek ve istihdam yaratmaya yönelik politikalar. İkincisi ise terörden zarar gören vatandaşların bu yüzden uğradıkları zararların tazminine yönelik politikalar (Alptekin ve Köse, 2018: 324). Ak Parti hükümetlerinden önce bölgenin ekonomik alt yapısını geliştirmeye yönelik olarak yapılan politikalardan biri olan ve 1989 yılında kurulan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), bölgenin uzun vadede gelişimine katkı sağlamıştır. İktidara geldiği 2002 yılından beri projenin yürütücüsü olan AK Parti hükümetlerinin bu on yedi yıllık süreçte bu proje kapsamındaki amaçları, hedefleri ve kazanımları terörizmle mücadele açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle bölgede geniş bir alana yayılan ve birçok alt proje ile desteklenen GAP ile hedeflenenleri şöyle sıralayabiliriz. Bölgenin ekonomik olarak kalkınmasını sağlamak ana hedef olup, gelişen ekonomik yapı ile bölgenin gelir düzeyinin yükselmesi bu sayede bu bölge ile diğer bölgeler arası gelir farklılığını azaltılması, sulamaya yönelik yatırımlar aracılığı ile kırsal alanda verimliliği ve istihdam olanaklarını arttırmak. Ana hedeflere ek olarak toplumsal yapı, tarım sektörü, istihdam, eğitim, sağlık, nüfus, turizm, yerleşim alt başlıklarında hedefler sıralanmıştır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için bölgeye yapılan kamu yatırımları zaman içinde artan bir seyir göstererek, 1990-2003 döneminde ortalama %6,6 iken, 2004-2017 döneminde %10'a yükselmiştir.⁷ Derslik başına düşen öğrenci sayısı ise 2005-2006 yılında 41 iken %39'luk bir azalma ile derslik başına düşen öğrenci sayısı 2017-2018 yılında 25 kişi olmuştur⁸. GAP bölgesi ihracat değerine baktığımızda ise 2000 yılında GAP bölgesinin Türkiye geneli ihracat değerine oranı %1.81 iken, 2017 yılında Türkiye geneli ihracat değeri oranı %5.46 olmuştur.⁹ Bu veriler dikkate alındığında GAP ile birlikte bölgesel kalkınmanın arttığı görülmektedir. Dolayısıyla bölgeye yönelik

⁷ GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığından GAP'ta Son Durum adlı metindeki Tablo 11 GAP'a Yapılan Yatırım Tahsilleri 'den yararlanılarak oluşturulmuştur.

⁸ GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı istatistik veriler kısmındaki eğitim istatistikleri bölümünden yararlanılarak oluşturulmuştur.

⁹ GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı istatistik veriler kısmındaki Sanayi istatistikleri alt başlığındaki İthalat-ihracat istatistikleri verilerinden yararlanılmıştır.

gerçekleştirilen projeler devam ederken bundan rahatsızlık duyan terör örgütü yapımı devam eden projeleri sabote etmektedir. Sabah gazetesi (2015) haberinde Dicle Nehri üzerinde yapımı devam eden barajların terör örgütü saldırıları nedeniyle tamamlanmasının gecikmesinin öngörüldüğü belirtilmektedir.

Ekonomiye yönelik diğer politikalardan bir diğeri ise 5233 sayılı Terör ve terörle mücadeleden doğan zararların karşılanması hakkındaki kanundur. Bu kanun terör eylemleri sonucunda ya da terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetlerden dolayı maddi zarara uğrayan gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerin zararlarının karşılanmasını amaçlamaktadır. Bu kanunla terör olaylarından kaynaklı olarak meydana gelen ölüm yaralanma ve sakatlanmadan kaynaklanan zararlar, taşınır ve taşınmazlarda oluşan zararlar, tarım ve hayvancılıkla ilgili zararlar ve terör nedeniyle göç etmek mecburiyetinde kalan kişilerin mal varlıklarına ulaşamamalarından kaynaklı olarak uğradıkları zararların devletçe karşılanması ön görülmüştür (Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, 2013). Bu amaçla “Zarar Tespit Komisyonları” oluşturulmuştur. İçişleri bakanlığının Uluslararası Af Örgütü Raporundaki verilere bakıldığında kanunun çıktığı 2004 yılından 2017 yılına kadar Zarar Tespit Komisyonlarına 405.453 başvuru yapılmıştır. Yapılan başvurulardan tazminat ödenmesine karar verilen 211.031 başvuru için 3.731.916.332 TL başvuru yapan kişilere ödenmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2017).

Sosyokültürel alanda yürütülen politikalara baktığımızda genellikle politikaların din ve dil unsuru etrafında şekillendiğini görmekteyiz. Farklı etnik gruba ve kültüre mensup kişiler arasında en büyük birleştirici unsur din olarak görülmektedir. Dolayısıyla sorunun ve terörün çözümü için geleneksel aile yapısının hâkim olduğu coğrafyamızda bu konuya yönelik olarak BİLGESAM tarafından Güneydoğu sorununun sosyolojik analizi için yapılan bir araştırmada farklı kültür ve etnik mensubiyeti olanlara için birleştirici faktörlerin ne olduğu sorulduğunda en büyük birleştirici unsurun din olduğu, ortak kültür tarih ve kader birliğine sahip olmayla, ortak dil kullanımı ve ortak yaşam alanına sahip olma unsurlarının daha sonra geldiği görülmektedir. Yine aynı araştırmada ortalama geleneksel dini değerlere sahip olan kesimde terör örgütü PKK ve terör örgütü lideri Öcalan’a olan sempati ve güvenin, bilgi ve pratiği daha fazla olan kitleye göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir (Sandıklı, 2011: 69). AK Parti hükümetlerinin sorunun çözümünde dini birleştirici unsur olarak kabul ettiği ve din kardeşliği vurgusu yaptığı görülmektedir. Buna rağmen Marksist-Leninist bir ideolojiye sahip olan terör örgütü çoğunluğun muhafazakâr olduğu doğu bölgelerinde kendine taraftar

bulmaktadır. AK Parti'nin Kürt siyasi partilerine doğu illerindeki tek rakip olması, terör örgütünün tavrında da değişikliklere neden olmuştur. Terör örgütü muhafazakâr Kürt seçmenlerin desteğini almak için ölen örgüt mensupları için mevlit okutmuş, örgüt lideri Öcalan'ın talepleri ile “Cuma namazı eylemleri” düzenlemiş, Kürtçe hutbe okutmuştur. Bunların dışında “Demokratik İslam Kongresi” adı altında toplantılar düzenlemiştir (Alkan, 2012: 24; Alptekin ve Köse, 2018: 322). AK Partinin din konusundaki politikalarının somut göstergesi ise yerel din adamları olan ve kanaat önderi olan işlev gören “Mele”leri¹⁰ Diyanet İşleri bünyesine alması olmuştur.

Doğu bölgelerinde kimlik bilinci kapsamında diğer önemli unsurun dil olması, bu konuda var olan bazı sınırlamalar, terör örgütünün kendine tabansal destek bulmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle ayrı bir öneme sahip olan bu konuya yönelik olarak AK Parti hükümetleri çeşitli düzenlemeler gerçekleştirmiştir. İlk olarak Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde başlayan değişiklikler daha sonra 2009 yılında Kürt Açılımı sürecinin başlamasıyla hız kazanmıştır. Bu amaçla 2002 yılında 4771 sayılı çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun ile yabancıların dil eğitimi ve öğretimi ile Türk vatandaşlarının farklı dil ve lehçelerinin öğrenilmesi hakkında kanun da iki numaralı maddede değişikliğe gidilerek “Eğitim ve öğretim kurumlarında, Türk vatandaşlarına Türkçeden başka hiçbir dil, ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Ancak, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için, Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine tâbi olmak üzere özel kurslar açılabilir; bu kurslarda ve diğer dil kurslarında aynı maksatla dil dersleri oluşturulabilir... Ayrıca, Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine tabi olmak üzere, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerle eğitim ve öğretim yapmak amacıyla, özel okul açılabilir...” değişikliği yapılmıştır. Bu kanunda yapılan yasal düzenleme ile Kürtçe kurslar açılmasına olanak tanınmıştır. Daha sonra Üniversitelerde farklı dillerde ana bilim dalı açılması ve buna paralel olarak enstitü ve bölüm açma ve seçmeli ders konulması için olanaklar sağlanmıştır. Örneğin Mardin Artuklu üniversitesinde Yaşayan Diller Enstitüsü kurulmuş ve bu enstitü içinde Kürt Dili ve Kültürü Ana Bilim Dalı oluşturulmuştur. Özel Kürtçe kurslarına eleman yetiştirmek amacıyla Mardin Artuklu üniversitesinde 2009 yılından itibaren “Kürtçe okutman yetiştirme kursu” açılmıştır. Cezaevlerinde açık görüşler esnasında Kürtçe konuşma yasağı kaldırılmıştır. TRT kanunda da değişikliğe gidilmiş ve kamu televizyonunun Kürtçe yayın yapması önündeki engel kaldırılmıştır. TRT 6 (TRT Şeş) kanalı

¹⁰Mele: Sivil sünni kanaat önderi molla

açılmış ve yirmi dört saat Kürtçe yayın yapmaya başlamıştır. 2011 yılında “6112 sayılı Radyo ve televizyon Yayın hizmetleri hakkında kanun” madde beş ile Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde yayın yapılabilir hükmü getirilerek özel radyo ve televizyonların farklı dil ve lehçelerde yayın yapmasının önü açılmıştır. Hükümet 2010 yılında Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’da değişikliğe gitmiştir. Bu değişiklikle kanunun 58. Maddesinde bulunan radyo ve televizyonda yapılacak propaganda yayınlarıyla diğer seçim propagandalarında Türkçe’den başka dil ve yazı kullanılması yasaktır hükmü siyasi partiler ve adayların yapacakları propagandalarda Türkçe kullanılması esastır hükmü getirilerek mevcut cezayı kaldıran bir düzenlemeye gidilmiştir (Sancar ve Akgönül, 2016: 744-745). Kültür ve turizm bakanlığı tarafından Kürtçe eserler yayımlanmıştır.¹¹ Ayrıca Kürtçe bilmeyenlerin kamu hizmetlerinden yararlanmaları için Kürtçe tercüman istihdamına başlanmış ve çeşitli valiliklerde Kürtçe bilmeyenler için kamu kurumlarında iletişim sağlanması amacıyla çağrı merkezlerinde Kürtçe personel görevlendirmelerine başlanmıştır.

5.3. AK Parti Hükümetleri Döneminde Kürt Sorununa Yaklaşım

Terörün kavramı üzerinde ortak bir tanımlamada birleşilememesine rağmen korku, yıldırma, şiddet ve güç kullanma çoğu tanımın ortak noktasını oluşturmaktadır. Terörizm ise terör yöntemlerinin belirli bir siyasi amaca yönelik olarak örgütlü, sistemli ve sürekli olarak kullanılmasını durumudur. Kavramlardan da anlaşılacağı üzere terör örgütü tarafından bir yöntem olarak kabul edilen şiddet, aynı zamanda terör örgütünün meşruiyet kazanmak ve amacını gerçekleştirmek için başvurduğu bir araçtır. Bu aracın süreklilik göstermesi terörle mücadele için yürütülen politikalarda güvenlik politikalarının önemini daha da arttırmaktadır. Terörün ve terörizmin yok edilmesi için salt güvenlik temelli politikalar yeterli olmasa da diğer politikalarla beslenerek yürütülen bir güvenlik politikası uzun vadede çözüm sağlayacaktır.

Uzun yıllar terörizmle mücadelede tercih edilen asıl politika unsurunun güvenlik olduğu görülmektedir. Türkiye’de PKK’nın ilk terör eylemlerini gerçekleştirdiği 1984 yılından 1990 yıllara kadar terör örgütü ile mücadele Türkiye için bir terörle mücadeleden çok teröristle mücadele yıllarını içermektedir. Bu dönemde başvurulan unsur aşırı güç kullanımındır. Bu yıllar terör örgütüne de yardım ve yataklık eden kişi sayısının fazla olduğu ve yanlış, yetersiz

¹¹ 2010 yılında Ahmed-i Hani’nin “Mem-u Zin”, 2012de Ahmed-i Ceziri’nin “Divan”, 2015 te Molla Hüseyin Bateyi’nin “Mewluda Nebi” gibi eserleri yayımlanmıştır. (TRT Haber, 2018).

istihbaratların olduğu yıllardır. 1990'lı yıllar ise terör örgütünün gerilla aşamasına geçtiği yılları ifade etmektedir. Gerilla aşamasından önce uzun süreli bir halk savaşı stratejisiyle silahlı propaganda yolunu tercih etmiştir. Küçük gruplar halindeki silahlı ekiplerle halkı örgütleyerek silahlandırmayı, halkın desteğini kazanmayı ve uzun sürecek gerilla aşaması ile amacını gerçekleştirmeyi planlamıştır. Bu dönem Türkiye'nin terörle mücadele stratejisi, terörle mücadelenin taktiksel olarak öğrenilmeye başlaması üzerinedir. Strateji genel olarak teröristleri bulmaya, onları etkisiz hale getirmeye ve operasyon alanlarını sınırlandırmaya yönelik olmuştur. Bu yıllarda da politikaların güvenlik ekseninde şekillendiği açıktır. Terör örgütü lideri Öcalan'ın yakalanmasına kadar olan dönem ise, terör örgütünün eylemlerini şehir merkezlerine kaydırması, batı illerinde de eylem düzenlemeye başladığı yılları içermektedir. Bu dönemde güvenlik merkezli önemler artırılmakla birlikte terörle mücadelede taktiksel başarıları da sağlanmıştır (Bal, 2009: 123-126). Terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasına kadar olan dönem terör ve mücadele politikaları yalnızca güvenlik odaklı görülmekte ve güvenlik politikalarına yönelik olarak gelişimin ve iyileştirmenin sağlandığı yılları ifade etmektedir. Teröristle mücadele ekseninde şekillenen bir yaklaşım göze çarpmaktadır. Terörün nedenleri ve boyutları göz ardı edilmiştir. Her ne kadar güvenliğe dayalı bir yaklaşım sergilense de PKK'nın silahlı varlığını sone erdirilmesi açısından bir sonuç alınamamıştır. Öcalan'ın yakalanmasından sonraki süreç terörle mücadelede güvenlik politikalarının diğer politikalarla desteklenmeye başladığı yılları ifade etmektedir. Terör örgütünün en sık kullandığı yöntem olan gerilla taktikleri 2002 yılı AK Parti iktidarı sonrasında da devam etmiştir. Örgüt her ne kadar eylemlerini, suikast, şehirlerde bombalama gibi eylemlerle çeşitlendirse de gerilla taktikleri örgütün başvurduğu ana yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Örgütün 2002 öncesinde eylemlerinin doğrudan devlete yönelik olduğu gibi, devlet dışı aktörlere de yöneldiği görülmektedir. Örgüt, terör örgütü lideri Öcalan'ın yakalanmasından sonra kısa süreli bir eylemsizlik gösterse de eylemlerine 2003 yılından itibaren tekrar başlamıştır. Özellikle Irak'ın işgali sonrası bölgenin otoritesizliğinden istifade eden terör örgütü bölgeye yerleşmiş ve kendine yeni alanlar edinmiştir. Dolayısıyla bu dönemden sonra politikalar yalnızca Türkiye'nin belirleyici ve uygulayıcı olduğu yapıdan sıyrılarak, diğer uluslararası aktörlerinde dâhil olduğu yapıya taşınmak zorunda kalmıştır.

AK Parti'nin bu süreçte yürüttüğü güvenlik politikalarına baktığımızda ise, terör örgütünün ülke içindeki varlığını, eylem alanını sonlandırmak ve terör örgütünün ülke sınırları dışındaki konumunu sınırlamak üzere kurulduğu söylenebilir. Örgütün Türkiye

içindeki eylemlerini sona erdirmek için, örgütün şehir yapılanmalarına operasyonlar yapılmaktadır. Bu amaçla ilki 14 Nisan 2009 olan KCK operasyonları yapılmaya başlanmıştır. Terör örgütünün şehirdeki yapılanmasını sonlandırmayı hedef alan bu operasyonlara ülke genelinde birçok ilde hala daha devam edilmektedir. Bir diğer operasyon ise terör örgütünün barikat ve hendekler kurduğu şehirlere yönelik olarak yapılan ve medyada “Hendek operasyonları” olarak geçen operasyonlardır. Hendek operasyonları kapsamında Diyarbakır’ın Sur ilçesi, Mardin’in Derik ve Nusaybin ilçeleri, Şırnak’ın Cizre, İdil ve Silopi İlçeleri ile Batman, Mardin, Şırnak sınırında bulunan Dargeçit bölgelerinde asker ve polis işbirliğinde operasyonlar düzenlenmiştir. Yapılan operasyonlar ile yukarıda sayılan yerler terör örgütü varlığından temizlenmiş, hendekler kapatılmış, barikatlar kaldırılmıştır. Daha sonra örgüte lojistik destek sağladığı tespit edilen belediyelere kayyım ataması yapılarak, terör örgütünün şehir içi kaynakları kesilmiştir. Tüm bunlara paralel olarak yapılan operasyonlara gelişmiş teknolojik araçlarda dâhil edilerek çok yönlü bir güvenlik çalışması yürütülmüştür. Terör örgütünün Ortadoğu’daki otorite boşluğundan yararlanarak kendine alan yarattığını daha önce söylemiştik. Sınır dışında farklı yapılanma ve uzantılarla faaliyet gösteren terör örgütü mensuplarının sınır dışından ülkeye gelmelerini önlemek adına sınıra duvar örülmeye başlanmıştır.

5.4. PKK’ın Uluslararasılaşması Terör Örgütüne Dönüşmesi

Terör yalnızca Türkiye içinde vuku bulmamakta, İran, Irak ve Suriye’de de aktif olarak yer almaktadır. PKK 1970’de Türkiye içinde 1980 ve 1990’larda Suriye ve Kuzey Irak’ta 2000’lerde ise her iki bölgede özerk bir güce dönüşmek üzere faaliyet göstermiştir. Özellikle Irak ve Suriye’de kendine bir “yaşam alanı” oluşturmuştur. Bunların dışında birçok ülkede örgütlenmeye sahiptir. Tüm bunlar göze alındığında terör örgütüne yönelik olarak yalnızca ülke içine yönelik yapılan operasyonlar sorunun çözümü açısından tek başına yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle sınır dışına yönelik operasyonların yanında örgüte destek sağlayan diğer unsurlar olan dış destekler, uyuşturucu ticareti, sahtecilik, kaçakçılık vb. gibi yasa dışı finans kaynaklarına yönelik operasyonlar ve çalışmalar da yürütülmektedir.

PKK’nın Suriye ve Irak’taki bölgesel gelişmelerin etkisiyle kendisine üs edinme, eğitim, insan kaynağı toplama, finansal destek sağlama gibi alanlarda bu bölgede önemli bir kazanım elde ettiği görülmektedir. Hatta Suriye özelinde uluslararası alanda meşruiyet kazanmaya çalıştığı da söylenebilir. Bu nedenlerle Türkiye’nin sınır ötesi operasyonları çok boyutlu güvenlik sorunları nedeniyle bir zaruret haline gelişmiştir. AK Parti hükümetlerinden

önce birçok sınır ötesi operasyon gerçekleştirilmiştir. AK Parti hükümetleri döneminde ilk sınır ötesi operasyon 1 Aralık 2007 yılında Irak sınırları içerisinde örgüt mensuplarına yönelik yapılan müdahaledir. Daha sonra bunu takip eden birçok sınır ötesi operasyon yapılmıştır. Bu konuda önemli bir harekât 21 Şubat 2008 tarihinde gerçekleştirilen Güneş Harekâtı olmuştur. Kuzey Irak'a yönelik başlatılan harekât hava saldırılarıyla desteklenmiştir. 2011 Temmuz ve Ağustos aylarında PKK'nın Türkiye'ye yönelik saldırılarının artması üzerine Kandil ve Kato Dağı çevresindeki PKK kamplarını hedef alan sınır ötesi operasyonlar yapılmıştır. Mart 2016 tarihinde yapılan Irak operasyonları ile Kuzey Irak'ta PKK'ya yönelik bir sınır ötesi operasyon gerçekleşmiştir. Bu gerçekleşen operasyonlar etki-tepki ekseninde şekillenmiş uzun vadeli bir amaca sahip olmamıştır. Operasyonları terör örgütünün bölgedeki mevcut yapısına karşı yapılan kısa çaplı darbeler olarak nitelendirilebilir. 24 Ağustos 2016 tarihinde başlatılan Fırat Kalkanı Operasyonu ise birçok hedefi içinde barındırması açısından daha önce yapılan sınır ötesi operasyonlardan ayrılmaktadır. Suriye'de yaşanan iç savaşın aktörleri olan IŞİD ve PYD/YPG bölgede nüfuz kazanmış ve Türkiye'ye yakın yerlerde etkinlik kurmuştur. Türkiye sınırına yakın yerde konuşlanmış olan bu terör grupları ülke güvenliği açısından tehdit oluşturmaktadır. Fırat Kalkanı operasyonu ile sınır güvenliği tehdidi bertaraf edilmek istenmiştir. Operasyonun ana hedefi IŞİD güçlerini bölgeden temizleyerek Türkiye için tehdit olmaktan çıkarmak iken daha sonra YPG'nin Fırat'ın doğusuna atılması da eklenmiştir. Bu nedenle Fırat Kalkanı operasyonu IŞİD temelli politikalar kapsamında ayrıntılı olarak değinilecektir. Terör örgütlerine yönelik yapılan önemli diğer operasyon ise 20 Ocak 2018 tarihinde Afrin'e yapılan Zeytin Dalı operasyonudur. Türk silahlı kuvvetleri yapılan operasyonun amacını Afrin Bölgesinde bulunan PKK, onun Suriye uzantısı PYD, PYD'nin silahlı kuvveti olan YPG ve bölgedeki IŞİD terör örgütlerine mensup teröristleri etkisiz hale getirmek olarak açıklamıştır. Bu amaçla Özgür Suriye Ordusu ile birlikte bu operasyon yürütülmüştür. Türkiye gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı operasyonu ile PYD denetiminde bulunan Menbiç ile Afrin arasında bir engel koymuştur. Ancak ABD'nin IŞİD ile mücadelede yerel ortağı olan PYD'nin Afrin'den Akdeniz'e uzanma¹² ihtimalini sonlandıramamıştır. Zeytin Dalı operasyonu yalnızca terörist gruplara yönelik yapılan bir operasyon niteliği taşımamaktadır. Bu nedenle daha önce gerçekleştirilen operasyonlardan ayrılmaktadır. Bu operasyonun sebepleri Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (2018) tarafından şöyle sıralanmıştır:

- “10 bin kilometrelik bir alanın Özgür Suriye Ordusu nüfuzuna geçmesini sağlamak

¹² Türkiye'yi İslam dünyasından ayıracak olan ve Türkiye'yi by-pass ederek Akdenize uzanan bir enerji koridorunu ifade etmektedir.

- Doğu Akdeniz'e ulaşmayı amaçlayan PKK kuşağını tamamen engellemek
- Türkiye'nin Arap dünyası ile coğrafi itibarının kesilme ihtimalini ortadan kaldırmak
- Suriye sınırının güvenliğini sağlamak
- Fırat Kalkanı'nın güvenliğini ve devamını sağlamak
- Tel Rıfat bölgesinin kontrolünü ele geçirerek sivillerin evlerine geri dönmesini sağlamak
- Amerika Birleşik Devletlerinin terör örgütüne desteğini engellemek

Türkiye'nin sınır güvenliğinin sağlanmasında ve Fırat Kalkanı'nın korunmasında Afrin kritik öneme sahiptir. Terör örgütlerinin Afrin'de bulunması demek, Kilis ilinin tamamının ve Hatay ilinin büyük bir kısmının terör örgütlerinin ateş menziline girmesi demektir. Türkiye, Afrin ve Kobani'nin birleşmesini 'Kürt koridoru' projesini en önemli ayağı olarak görüyor (Köylü, 2018: 80). Yukarıda sayılan nedenlere bakıldığında yalnızca terörist gruplara yönelik yapılan bir operasyon olmadığı görülmektedir. Türkiye bu operasyonla Suriye'deki müttefiki ÖSO'nun konumunu güçlendirerek Esad daha sonra gerçekleştirecek olan uluslararası zirvelerde elini güçlendirmek istemiştir. Aynı zamanda bölgede etkin bir güç olarak varlığını pekiştirmiştir. Bölgede oluşacak olan "terör koridoru (Kürt koridoru)" Türkiye'nin terörle mücadelesine büyük bir engel oluşturacağı kesindir. Çözüm süreci boyunca PYD'nin Suriye üzerinde elde ettiği kazanımların KCK/PKK'nın elini güçlendirerek onu daha talepkar hale getirmiştir. Türkiye'ye yönelik terör tehdidinin bertaraf edilmesi için yalnızca ülke içindeki değil ülke sınırları dışındaki yapılanmalarında bertaraf edilmesi gerekmektedir. Bu açıdan yapılan bu operasyon hem sınırdan Türkiye topraklarına sızacak teröristleri engellemek hem de terör örgütü yapılanmasının alanını daraltmak açısından önem taşımaktadır.

5.5. AK Parti'nin Açılım Politikası

Diğer alanlarda yürütülen politikalar bir bakıma siyasal alanın içine girse de AK Partinin siyasal katılım ve temsil bakımından geliştirdiği politikalar terör sorununun çözümü açısından önem taşımaktadır. Terörle sorununun çözümü için güvenlik politikaları ne kadar önemli ise yürütülen politikaların siyasi idare tarafından oluşturulması ve yürütülmesi bu alanı o kadar önemli kılmaktadır. Aynı zamanda AK Parti'nin PKK terörünün bitmesine bu bağlamda Kürt sorununun çözüme ulaşılmasına yönelik attığı en önemli adım süreci siyasal alana aktararak siyasal katılım ve barışçıl yollarla yönetme adımıdır.

AK Parti'nin bu alana yönelik olarak attığı adımlar ise Dernekler Kanununun kabulü ve bu konuda 2006-2009 yılında yapılan düzenlemelerdir. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının tanınması askeri yargının alanın daraltılması bu konuda atılan önemli adımları oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu konuda atılan diğer önemli adım ise siyasi partilerin kapatılmasını zorlaştıran değişikliklerdir. Siyasi partilerin kapatılması ve devlet yarımından yoksun bırakılması davalarında Anayasa mahkemesinin karar alımını güçlendirici değişikliğe gidilerek siyasi partilerin kapatılması için anayasa mahkemesi üyelerinin 3/5 kabul oyu yerine 2/3'ünün kabul oyunun aranması şartı getirilmiştir.

Kamuoyunda ilk olarak Kürt açılımı olarak söz edilen daha sonra "Demokratik Açılım/ Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" olarak değişen kendi içinde siyasal, ekonomik ve sosyal birçok sorunu barındıran Kürt sorununun çözümü için başlatılan bir çözüm denemesidir. Bu girişim Kürt sorununun yalnızca bir terör meselesi olmadığını ve güvenlik odaklı yaklaşımların yetersiz kaldığının resmi olarak kabulüdür.

Milli Birlik ve Kardeşlik projesi iki önemli amacı barındırmaktaydı. Biri demokratikleşme diğeri ise terörün sona ermesi. Demokratikleşme ayağını yalnızca projenin bir gereği olarak okumamak gerekmektedir. Çünkü Ak Parti hükümetleri iktidara gelmeden öncede ve geldiklerinde Avrupa Birliğine üyeliğin hız kazanacağını belirtmişlerdi. Bunun sonucu olarak başlatılan uyum paketleri ve Kopenhag Kriterleri gereği Türkiye demokratikleşme alanında bir takım değişikliklere gidilmiştir. İdam cezasının kaldırılması, Türkçe dışındaki dillere yayın hakkının tanınması, terörle mücadele kanunda yapılan değişiklikler bu değişikliklerin örneğini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Kürt açılımı AB'ye üye olma hedefiyle paralel gelişen bir demokratikleşme adımı olarak değerlendirilebiliriz.

Milli Birlik ve Kardeşlik projesi süresinde demokratikleşme ve kültürel haklar konusunda birçok adım atılmıştır. TRT 6'nın kurulması ve 24 saat yayın yapması, farklı dil ve lehçelerde enstitülerin kurulması, cezaevi görüşmelerinde dil yağının kaldırılması bu adımın örneklerini oluşturmaktadır. Açılımın diğer bir amacı terörün son bulması için PKK'nın silah bırakmasını içermektedir. Bu amaçla PKK'nın silah bırakması için çağrılar yapılmıştır. Bu kapsamda PKK üyesi bir grup 19 Ekim 2009'da Habur'dan Türkiye'ye gelerek teslim olmuş ve pişmanlık yasası gereği yargılanarak serbest bırakılmışlardır. Ancak bu olayı bir siyasi şova dönüştüren Demokratik Toplum Partisi (DTP) nedeniyle toplumdaki diğer kesimlerden tepki gelmiş, şehit aileleri, diğer siyasi partiler durumu eleştirmişlerdir.

DTP'nin bu süreçte sergilediği söylemler ve eylemler kamuoyunda açılıma yönelik var olan toplumsal desteğe bir darbe vurmuştur. Aynı zamanda bu süreç içerisinde gerçekleştirilen KCK operasyonları açılımın diğer tarafı olan DTP tarafından eleştirilmiş açılımın önüne engel olarak sürülmüştür. Bu sürede anayasa mahkemesi tarafından DTP'nin kapatılması ve bazı parti yöneticilerinin siyaseten yasaklı hale gelmesi sürece ket vuran bir diğer unsurunu oluşturmaktadır. Kürt açılımı, Çözüm Sürecinin yürütülebilmesi için gerekli olan siyasi ve toplumsal alt yapının zeminini oluşturması bakımından önemlidir.

Açılım süresinde PKK'nın silah bırakması amacıyla Milli istihbarat Teşkilatı (MİT) ile PKK temsilcileri arasında Oslo'da PKK'nın terör eylemlerini sonlandırması amacıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu görüşmeler ilk etapta kamuoyunda gizli tutulmuştur. Daha sonra görüşmelerin kayıtları ve görüşmelerde ele alınan konular kamuoyuna sızdırılmıştır. Görüşmelerin sızdırılmasından hemen sonra 14 Temmuz 2011 tarihinde PKK tarafından gerçekleştirilen Silvan saldırısı sonucu 13 asker şehit olmasıyla Oslo görüşmeleri de sona ermiştir.

Çözüm süreci Oslo görüşmelerinin sona ermesinden bir yıl sonra 18 Aralık 2012'de MİT müsteşarı Hakan Fidan'ın terör örgütü lideri Abdullah Öcalan ile İmralı adasında görüşmesi ile başlamıştır. Çözüm süreci kapsamında daha sonra Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) mensuplarından oluşan bir heyet Öcalan ile görüşmek amacıyla İmralı adasına gitmiştir. Çözüm süreci kapsamında PKK'dan çatışmanın son bulması, sınır dışına çekilme, silahların teslimi ve örgüt militanlarının başka ülkelere gitmeleri talep edilmiştir. Bu çekilme sırasında da Türkiye'nin PKK'ya yönelik operasyon yapmayacağı söylenmiştir (Bahar, 2013: 100).

Öcalan'ın 21 Mart 2013 tarihinde Diyarbakır'daki nevruz kutlamalarında çözüm sürecini öven mektubu okunmuştur. Mektupta aynı zamanda örgütün Türkiye'deki silahlı unsurlarının sınır dışına çıkması talebi de yer almaktadır. Öcalan'ın bu mektubu sonrasında 23 Martta terör örgütü tek taraflı ateşkes ilan etmiştir. Ülke topraklarından çekilme ise Mayıs ayında başlamış ancak geri çekilme beklenen düzeyde olmamıştır. Geri çekilme, hükümetin bu süreçte gerçekleştirdiği reformlarda yetersiz olduğu ve yavaş hareket etmesi bahanesi sunularak Eylül ayında durdurulmuştur. Dolayısıyla çözüm sürecinde talep edilen ülke sınırlarından çekilme tamamlanamamıştır.

Bu süreçte sorunun çözümüne yönelik planları kamuoyu ile paylaşmak adına Akil İnsanlar Heyeti oluşturulmuştur. Bu heyet çözüm sürecinden kamuoyunun beklentisini anlamaya çalışan bir istişare mekanizması olarak çalışmış ve halkın konu ile ilgili görüşlerini raporlamıştır. Bu girişim her ne kadar sürecin toplumsallaştırılması için olsa da muhalefet partilerinin temsilcilerinin sürece dâhil edilmemiş olması istenenin oluşmasını engellemiştir. Bu nedenle sürecin şeffaflığı ve bütüncüllüğü konusunda eleştiriler oluşmuştur (Köse, 2017: 20-21).

Çözüm sürecinin muhatabı olarak Abdullah Öcalan alınmasına karşın devam eden süreçte bir muhatap krizi yaşanmıştır¹³. BDP bu süreçte tek muhatap olarak Öcalan'ı gösterse de daha sonra sürecin olmazsa olması olarak KCK ve kendisini göstermiştir (Bahar, 2013:101). KCK eş başkanı Cemil Bayık da BBC ile yaptığı röportajda sürece üçüncü bir tarafında dâhil olması gerektiğini belirtmiştir. Çözüm süreci boyunca gerek ülke içinde gerek ülke sınırları dışında gerçekleşen olaylar sürecin seyrinde etkili olmuştur. 28 Mayıs 2013 Gezi parkı eylemleri, FETÖ'nün 17-25 Aralık darbe girişimi, Suriye iç savaşında PYD'nin kazanımları etkili olan faktörlerdir. Bunlara ek olarak bu süre içinde gerçekleşen seçimler sürecin yavaşlamasında etkili olan diğer faktörü oluşturmaktadır.

Çözüm sürecinin başlamasından sonra patlak veren Gezi Parkı eylemleri ve daha sonrasında 17- 25 Aralık FETÖ'nün darbe girişimi ile siyasi iktidarı etkileme arayışları PKK ve HDP kanadında mevcut hükümetin zayıfladığı algısının oluşmasına neden olmuştur. Çözüm sürecinin diğer muhatabı Öcalan'ın mevcut hükümetle geniş ölçekli müzakere yürütürken diğer aktörler, mevcut durumdaki dalgalanmaları müzakere masasında kendi lehlerine bir kazanım olarak yorumlamışlardır. Aynı zamanda Suriye'de patlak veren iç savaşta, PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD ve YPG'nin IŞİD'le mücadele kapsamındaki silah kazanımları ve bölgede meşruiyet kazanmaları PKK tarafının özgüveninin artmasına neden olmuştur. Dahası PKK'nın Ortadoğu'da oluşan yeni düzende edindikleri yer ile Çözüm sürecindeki çıkarları uyumamıştır. Suriye'deki bu durum çözüm sürecine sekte olarak kendini göstermiştir. Örneğin KCK eş başkanı Cemil Bayık BBC ile yaptığı röportajda Erdoğan'ı IŞİD katliamlarının arkasında olmakla ve Kürt kazanımlarını durdurmakla suçlamıştır (Köse, 2017: 26).

¹³ Bu duruma örnek olarak 12 Haziran 2015 seçimlerinden sonra Demirtaş'ın Öcalan'ın çağrısı doğrultusunda silah bırakabileceğini açıklamış. Ancak KCK ise bu açıklamanın aksi bir açıklamada bulunarak PKK'nın silah bırakma iradesinin yalnızca kendilerine ait olduğunu, HDP'nin PKK'nın yasal bir partisi olmaması nedeniyle böyle bir çağrıyı yapamayacağını aynı zamanda Öcalan'ın İmralı koşullarında böyle bir çağrı yapmasının mümkün olmadığını belirtmiştir.

2015 yılında PKK eylemlerinin yarattığı infial (uykusunda öldürülen astsubaylar, çarşı izninde alışveriş sırasında ensesinden vurulan askerler vb.) 7 Haziran 2015'te AK Parti oylarının %41'e düşmesi sonucu açılım, AK Partinin tek başına Hükümet kuran hale gelmesine neden oldu. Erdoğan seçimleri yenileme kararı aldı ve 25 Kasım 2015'te (1 Kasım seçimlerinden önce) PKK'ya operasyonlar başlatıldı.

Sonuç olarak çözüm süreci istenen başarıyı sağlayamamış ve sonuçsuz kalmıştır. PKK'nın GAP kapsamında inşa ettiği barajları askeri amaçlı olarak yapıldığını iddia etmesi ve sonrasında KCK'nin ateşkesi bitirdiğini açıklamasıyla çözüm süreci sona ermiştir. Ardından PKK devrimci halk savaşı çağrısı yapmış ve şiddet eylemleri başlamıştır.

Bu sürecin başarısız olmasının birbiri ile bağlantılı birçok nedeni vardır. Bunlar; Türkiye siyasetinde mevcut dalgalanmalar, PKK tarafının kendi içindeki rekabet ve tartışmalar, Ortadoğu'da yaşanan kriz ve belirsizlik, toplumsal yapının hazır olmamasıdır. Geçmiş yıllardan farklı olarak özellikle Irak savaşı ve ardından Suriye iç savaşı sorunun bölgesel bir sorun haline almasına neden olmuştur. Sorun yalnızca Türkiye'nin tek taraflı çözüm arayışları ile çözülemeyecek bir konuma gelmiştir. Sorunun çözümü için uluslararası faktörlerinde (özellikle bölgede aktif rol oynayan unsurların) katılımı gerekmektedir.

6. SONUÇ

Devletler için güvenlik genel anlamda devletin bütünlüğüne yönelik herhangi bir tehdidin olmaması durumunu ifade etmektedir. Aynı zamanda güvenlik devletin gelebilecek olası tehditlere karşı korunaklı olması, gelebilecek saldırılara dayanabilmesi ve devlet çıkarlarını her koşulda koruyabilmesi demektir. Küreselleşme ve değişen dünya düzeninin etkisi ile salt devleti özne olarak kabul eden askeri nitelikli tehdit algılaması sorunları analiz etme ve sorunlara çözüm üretme noktasında yetersiz kalmıştır. Bu da devlet için güvenliğin; bireyleri ve farklı toplumsal grupları da kapsayıp iç ve dış tehdit unsurlarını içine alarak derinleşmesi sonucunu doğurmuştur.

Sistemli ve sürekli bir şiddet eylemi olan terör ise, önceleri basit silahlarla ve terör örgütlerinin buldukları coğrafya ile sınırı kalmasına karşın, günümüzde teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin de etkisi ile her an her yerden gelebilecek belirsiz bir tehdide dönüşmüştür. Bu hali ile terör yalnızca teröre maruz kalan ülkeleri değil, tüm dünya ülkelerini ilgilendiren bir yapıya sahiptir. Bu nedenle günümüz dünyasında devletler için en büyük tehdidi terör oluşturmaktadır. Türkiye ise uzun yıllardır terör kaynaklı güvenlik tehditleri ile karşı karşıya kalan bir ülkedir. Bu tehditler ortaya çıktıkları ilk yıllarda salt askeri eksenli ve güvenlik güçlerine yönelikti. Ancak zamanla terör yöntemleri hükümet güçlerinin yanında sivilleri de kapsayan bir yapıya doğru sürüklenmiş, şiddetin etkilediği alan genişlemiştir. Bu nedenle Türkiye öznesinde hükümetlerin terörü bitirmeye yönelik politikaları her zaman önemini koruyan ve hükümetler için öncelikli politika alanları olagelmıştır.

AK Parti iktidara geldiği 2002 yılından bu yana ülke içindeki gerilim alanını oluşturan terör sorununa çözüm getireceğini belirtmektedir. Ülkede 17 yıllık bir iktidar deneyimi olan ve bunu sürdürme eğiliminde olan AK Parti'nin bu konuya yönelik geliştirdiği politikalar partinin ideolojik yapısından ayrı düşünülemez. Kendini muhafazakâr, Müslüman-Türk, liberal bir parti olarak tanımlayan AK Parti, kültürel olarak temellenmiş iletişim ağlarını ve kültürel çevrelerini kullanarak kendisini yüzde 90'ından fazlası Müslüman olan bir ülkenin partisi olarak sunmuştur. Partinin destek gruplarının çoğu din kaynaklı olsa da parti batı yanlısı politikalar, demokratikleşme, insan hakları söylemleriyle durumunu pekiştirmiştir.

AK Parti batı yanlısı politikalar güderek, batı ile çatışan bir ülke olarak değil, İslam dünyası ile batı arasında köprü olan bir ülke olma misyonu ile hareket etmektedir. Bu nedenle partinin, İslam'ın bütünleştirici unsurunu hem iç hem de dış politikalarında kendine pusula

olarak aldığı görülmektedir. Uzun yıllardan beri terör ve güvenlik politikalarının odağı olan ve Kürt etnik kökenine dayanan PKK terör örgütü ile mücadelesine yönelik politikaları da bu ekseninde şekillenmiştir. AK Parti Terörle mücadelede, Ortadoğuda merkez ülke olma amacıyla politika yürüttü ve bölge diyazınının da ABD hegemonyasına eklenerek ABD ve Batı yanlısı politikalar güderek bu yönde bir uluslararasılaşmayı tercih etti. Bu tarz bir uluslararasılaşma Türkiye'nin terör sorununa çözüm üretmeyip, sorunun tam tersi bir şekilde derinleşmesiyle sonuçlanmıştır.

Etnik temelli bölücü bir terör örgütü olan PKK, Kürt etnik kimliğini belirgin bir biçimde oluşturarak, etnik hareketliliği beslemek amacına sahiptir. Devlet tarafından sunulan kimliğin aksine toplumsal bir kimlik inşa etme amacındadırlar. Bu nedenle Kürt kimliğinin tanınması ve Kürt kökenli vatandaşlara kültürel haklar verilmesi, özerklik talepleri gibi devletten birçok talepte bulunmaktadır. Terör örgütü tarafından ortaya atılan bu unsurlar terör örgütünün propaganda unsurlarını oluşturmaktadır. Terörün bu tarz propaganda argümanlarının çürütülmesi bir mecburiyet olmuştur. Terör ve terörizmle mücadele ile terör örgütü PKK'nın propaganda üstünlüğünü elde etmesinin engellenmesi gerekmektedir.

AK Parti hükümetleri kendinden önceki hükümetlerden farklı olarak PKK terör örgütü ile mücadelede salt askeri politikalar yerine askeri politikaları destekleyen diğer politikalara yönelmiştir. Bu amaçla ekonomik ve sosyokültürel politikalar, güvenlik politikaları ve siyasal katılım temelli politikalar olmak üzere üç politika unsuru ile güvenlik politikalarını desteklemiştir.

Ekonomik temele dayanan politikalar terör örgütünün propaganda malzemesi olarak kullandığı bölgenin geri kalmış olduğu, istihdamın yaratılmadığı alt yapı yatırımlarının yetersiz olduğu gibi propaganda unsurlarını eritecektir. Bunun yanında istihdam yaratılarak, işsiz durumda olanların örgüte katılımı azaltılarak örgütün insan kaynağına ket vurmaya amaçlanmıştır. Gerçekleştirilen projelerle özellikle GAP kapsamında bölgede birçok istihdam alanı yaratılmıştır. sosyokültürel politikaları ise dinin bütünleştirici yapısı etrafında şekillenmiştir.

AK Parti'nin PKK ile mücadelede yürüttüğü politikaların en önemlisini çözüm süreci ve Kürt açılımı oluşturmaktadır. Çözüm süreci ve açılım süreci sosyokültürel, ekonomi ve güvenlik politikalarını da kapsamaktadır. Bu politikalar yalnızca süreçle sınırlı olmadığı için, sadece çözüm sürecinin bir ayağı olarak değerlendirilmemelidir.

AK Parti hükümetlerinin başlattığı bu süreçler başarısız olmuş beklenen iyileşme sağlanamamıştır. Çözüm sürecinin başarısız olmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Süreç boyunca Türk siyasetinde yaşanan dalgalanmalar, Irak'ın işgali ve Suriye iç savaşının etkisi ile terörün bölgesel bir sorun haline alması, terör örgütü içindeki çok başlı yapı, sorunun siyasal muhatabı olan HDP ile terör örgütü arasında yaşanan rekabet ve Ak Parti hükümetlerinin bundan kaynaklı yaşadıkları muhatap krizi, terör örgütü yöneticilerin gerçekten sorunu bitirme amacında olmaması, Ak Parti'nin konuya yeteri kadar toplumsal destek sağlayamaması, sürecin yalnızca Ak Parti politikası olarak yürütülmesidir.

Çözüm sürecinin başarısız olmasını etkileyen önemli bir unsur toplumun bu konuya yeteri kadar hazır olmaması ve toplumsal düzeyde buna yönelik bir hazırlığın mevcut olmamasıdır. Çözüm süreci boyunca, çözümün siyasal muhatabı olan HDP ile PKK arasında görüş ayrılıkları yaşanmıştır. HDP'nin seçimlerde oylarını arttırması, PKK içinde tedirginlik yaratmış, PKK'nin liderleri sürecin ana muhatabının kendileri olduğunu vurgulamışlardır. Suriye'de yaşanan iç savaş ortamı ve bunun sonucunda oluşan güvenlik açıkları terör örgütünün silah ve mühimmata erişimini kolaylaştırmıştır. Bu süreç içerisinde PYD'ye sağlanan dış siyasi ve askeri destek PKK'nın silahlı yapılanma kapasitesini arttırmıştır. Dolayısıyla azalan güvenlik, örgütün şehir merkezlerinde organize olmasını kolaylaştırmış, çözüm sürecinin yarattığı atmosfer örgüte silah ve militan temin etmek açısından elverişli bir ortam ve siyasi propaganda yapabilecekleri bir alan yaratmıştır. Dolayısı ile çözüm süreci boyunca azaltılan güvenlik PKK'yı şehir kalkışmasına hazırlamıştır. PKK çözüm sürecinden istifa ederek kendine yeni çıkarlar sağlama amacını gütmüş, sorunu gerçekten çözmek istememiştir. Özellikle Suriye'de PYD'nin sağladığı toprak kazanımları örgütün kendine güvenini arttırmış, hükümete ve sürece karşı çok talepkar yapmıştır. Bu süreç içerisinde hükümet tarafından yapılan Kürt vatandaşlarının haklarını iyileştiren yasal düzenlemeler yalnızca süreci yumuşatan bir adım olarak, sorunu çözme noktasında yetersiz kalmıştır.

Çözüm süreci göstermiştir ki PKK terörü, Kürt halkının haklarına dayanan bir sorun değildir. Sorun sadece Türkiye'yi muhatap alan bir sorun da değildir. Terörün bitirilmesi için örgüte destek sağlayan diğer unsurların da bitirilmesi gerekmektedir. Son dönemlerde yapılan sınır ötesi operasyonlar örgütün sınır dışında hareket alanının daralmasını sağlamıştır. Aynı zamanda sınır boyunca oluşan güvenli bölge terör örgütü mensuplarının ülkeye giriş çıkışına da engel oluşturmaktadır. Ancak sınırı güvenliğe almak sorunun çözümü değil gelebilecek

tehditlerin engellenmesidir. Bu teröristle mücadeledir. Terörizmin bitirilmesi için uluslararası alanda teröre destek sağlayan unsurların da kesilmesi gerekmektedir. Bu amaçla son dönemde Suriye sorununun çözümü için atılan Astana süreci, terörün bitirilmesine yönelik uluslararası desteğin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak Türkiye terörün ve siyasi istikrarsızlığın vuku bulduğu bir coğrafyada yer almaktadır. Bulduğu bu coğrafya birçok ülke çıkarının çatıştığı bir alandır. Terör günümüz dünyasında ülkelerin amaçlarını gerçekleştirmek için kullandıkları bir araç konumuna gelmiştir. Savaştan daha az maliyetli olması, sürekli bir istikrarsızlık yaratması, geleceği belirsiz bir tehdit olması ve kimden geldiğinin anlaşılması terörü ülkeler için cazip hale getirmektedir. Terörün böyle bir yapısının olması onunla yalnızca devlet olarak mücadele etmeyi zorlaştırmaktadır. PKK'nın bölgesel bir sorun haline gelmesi, IŞİD'in bölgedeki konumu göz önüne alındığında terör ve güvenlik politikalarının yalnızca Türkiye'nin belirleyici ve uygulayıcı olduğu bir konumdan çıktığı görülmektedir.

AK Parti hükümetlerinin bu kapsamda yürüttükleri terör ve güvenlik politikaları ülke sınırları ile sınırlı kalmamış, sınır dışı alanları da kapsamıştır. Gerçekleştirilen Fırat Kalkanı Zeytin Dalı operasyonları oluşacak bir terör koridorunu ve Türkiye'yi by-pass ederek Akdeniz'e ulaşan enerji koridorunu engellemiştir. Her ne kadar gerçekleştirilen operasyonlarla sınır güvenliği sağlanmış olsa da koridorun dışında kalan alanda bir terör yapılanmasına istemsiz de olsa göz yumulduğu görülmektedir. Bölgede bulunan diğer ülkelerin de mevcut yapısı, teröre bakışları ve güvenlik politikaları, AK Parti hükümetlerinin terör ve güvenlik politikalarını etkileyen unsurlardır. Politikaların başarıya ulaşması açısından terör örgütlerinin ittifak halinde oldukları ülkelerle bu ittifakın koparılması gerekmektedir. Aynı zamanda örgütlerin meşruiyet ve kaynak aktarımı sağladığı kollar da işlevsiz bırakılmadığıdır. Bu nedenle yalnızca askeri ayaklı olarak yürütülen güvenlik politikaları her zaman eksik kalacaktır. Bölge devletleri ile işbirliği şeklinde yürütülen bir politka ile terörle mücadele desteklenmelidir.

7. KAYNAKLAR

- Aktaş, A. (2011). Güvenikleştirme Yaklaşımı ve Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Anlayışındaki Dönüşümü. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 7-47.
- Aktaş, K. (2018). Suriye ve Irak Örnekleri Üzerinden Türkiye-İran İlişkileri: İşbirliği mi Rekabet mi?. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 5(1), 163-184.
- Alkan, N. (2002). *Gençlik ve terörizm*. Ankara: Temuh Yayınları.
- Alkan, N. (2012). Dinin Araçsallaşması: PKK Örneği. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*. 3(2), 17-26.
- Alptekin, H., ve Köse, T. (2018). AK Parti'nin Kürt Politikası. Memmi, M. A., (Editör), *Ak Parti'nin 15 Yılı Siyaset içinde* (315- 338). İstanbul: SETA Kitapları.
- Altun, A. (2015). Rusya'nın Arap Baharı Sürecinde Ortadoğu Politikası. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 817-841.
- Altuntaş, N., Dönmez, R. Ö., & Enneli, P. (2010). Türkiye'de Kesişen-Çatışan Dinsel ve Etnik Kimlikler. *Alternatif Politika*, 2(1), 82-86.
- Altundeğer, N., & Yılmaz, M. E. (2016). İç Savaştan Bölgesel İstikrarsızlığa: Suriye Krizinin Türkiye'ye Faturası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 289-301.
- Anderson. B. (2011). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (Altıncı baskı). İstanbul: Metis Yayınları
- ASLAN C. (2004) *Birey Toplum Devlet Kavramlaştırma ve Ara Değişken Olarak Etnisite*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Aras, B., & Turhan, E. (2014). İran nükleer anlaşması, Ortadoğu'da güç dengesi ve Türkiye. *Ortadoğu Analiz*, 6(62), 18-21.
- Aydın, K.. (2016). PKK Operasyonlarının Bilançosu. 16 Nisan 2019 tarihi saat 17:12'de <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/pkk-operasyonlarinin-bilancosu-1131227/> adresinden alınmıştır.
- Bahar, H. İ.. (2013). Çözüm Süreci. Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü.
- Baharççek, A. (2000). Etnik Terör ve Etnik Terörle Mücadele Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 11-27.
- Bağbaşıoğlu, A. (2011). Ortaklık Politikası Çerçevesinde NATO'nun Orta Doğu'ya Bakışı. *Akademik Orta Doğu Dergisi* 6(1), 77-95.
- Bakan, Z. A. (2007). Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları. *21. Yüzyıl Dergisi*, 35-50.

- Bal, İ. (2006). Terörizm: terör, terörizm ve küresel terörle mücadelede ulusal ve bölgesel deneyimler (Vol. 12). *USAK Books*.
- Bal, İ. (2009). Terörle Mücadele ve Türkiye Deneyimleri. Çağlar, A. (Editör). *Terör ve Türkiye içinde* (293-328). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Baldwin, D. A. (1997). The concept of security. *Review of international studies*, 23(1), 5-26.
- Baran, M., & Yılmaz, M. E. Türkiye-İrak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) İlişkilerinde Güveniksizleştirmeler: 2008-2016 Arası Dönem. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 1-1.
- Barry Buzan, (1991). People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era, New York, *Harvester Wheatsheaf*, 1991, s.17
- Başaran, E.. (2015). Provokasyon olmayacağını bilsem polislerin cenazesine gitmek isterdim. 16 Nisan 2019 tarihi saat 18:20'de <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi-basaran/provokasyon-olmayacagini-bilsem-polislerin-cenazesine-gitmek-isterdim-1404954/> adresinden alınmıştır.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 69-85.
- Beşikçi, İ. (2014). *Doğu Anadolu'nun Düzeni: Sosyo-Ekonomik Ve Etnik Temeller*. İstanbul: İsmail Beşikçi Vakfı.
- Bilgiç, M., S. (2014). PKK/KCK'nın Stratejisi, Taktikleri ve Taktik Düzeyde Etnik Terörle Mücadele. *Bilge Strateji*, 6,(10), 85-114.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar*, 8(14), 69-96.
- Birdişi, F. (2011). Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(31), 149-169.
- Boratav, K. (2010). *Türkiye iktisat tarihi, 1908-2007*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Boylan, B. (2014). "What Drives Ethnic Terrorist Campaigns? A View at the Group Level of Analysis", *Conflict Management and Peace Science* 1–23.
- Buzan, B. (2015). *İnsanlar, Devletler & Korku: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Güvenlik Çalışmaları İçin Bir Gündem*. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Byman, D. (1998) The logic of ethnic terrorism, *Studies in Conflict & Terrorism*, 21:2, 149-169. 14 Mart 2019 tarihi saat 10:10'da <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10576109808436060> adresinden alınmıştır.
- Carlo Masala, (1999). Demographic Pressure and Ecological Restraints: The of the Mediterranean", *International Security Challenges in a Changing World*, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (Editörler), Bern, Peter Lang , 80

- CNN TÜRK (2018, Aralık). Türkiye’de 12 aktif terör örgütü var. 3 Nisan 2019 tarihi saat 09:12’de <https://www.cnnturk.com/2007/turkiye/12/24/turkiyede.12.aktif.teror.orgutu.var/413969.0/index.html> adresinden alınmıştır.
- CNN TÜRK. (2018). Türkiye Tarihinin Sınır Ötesi Harekatları. 17 Nisan 2019 tarihi saat 13:20’de <https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiye-tarihinin-sinir-otesi-harekatlari?page=1> adresinden alınmıştır.
- Coşkun, B. (2015). Güvenlik Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye Ve İran. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, 2(4), 5-23.
- Culhaoğlu, M. (2010). AKP’nin yürüdüğü yer: bir model açıklama denemesi, Sümer, Ç.. Yaşlı, F. Ve Balaban, N.B.(Editörler) *Hegemonyadan diktatoryaya AKP ve liberal-muhafazakâr ittifak* (228-229)(Birinci bakı). Ankara: Tan Kitapevi Yayınları
- Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı. (1931). 14 Mart 2019 tarihi 16:52’de <http://psi520.cankaya.edu.tr/uploads/files/CHF%20NIZAMNAMESI%20VE%20PROGRAMI%201931.pdf>adresinden alınmıştır
- Çağlar, A. (1997). Terör ve Örgütlenme. *Amme İdaresi Dergisi*, 30, (3), 119-133. 12 Mart 2019 tarihi saat 13:17’de http://194.27.218.22/resimler/ekler/2ad2058c12a9109_ek.pdf?dergi=Amm%20Idaresi%20Dergisi adresinden alınmıştır.
- Çağlar, A. (ED.), (2009). *Terör ve Türkiye*. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Çavuş, T. (2012). Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı Ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 23-37.
- Çaylak. A. Ve Avcu. S. A. (Editörler), (2018). *Osmanlıdan günümüze Türk siyasal hayatı*. Ankara: Savaş Yayınları
- Çaylak. A., Güngör. M., ve Dinç. G. (2018). AK Parti döneminde Türkiye’de Siyaset Ve Muhafazakar Siyasetin Serencamı: 2002’den Günümüze. Çaylak. A., ve Avcu. S. (Editörler), *Osmanlıdan günümüze Türk siyasal hayatı içinde* (709-776). Ankara: Savaş Yayınları
- Çeçen, A. (2009). *Ulus Devlet: Türkiye Cumhuriyeti*. Ankara: Kilit Yayınları
- Çelebi, Ö., & Demirağ, Y. (2011). *Türk Dış Politikası Son On Yıl*. Ankara, Palme Yayıncılık.
- Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. (2002). 27 Mart 2019 tarihi 15:18’de <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4771.pdf> adresinden alınmıştır.
- Çetinkaya, Ş. (2012). Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açılıarı, *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, 2, 241-260
- Çiçek, C. (2013). The Pro-Islamic Challenge for The Kurdish Movement. *Dialectical Anthropology*, 37(1), 159-163.

- David A. Baldwin. (Çev. Cigdem SAHIN) (2004). "Güvenlik Kavramı, , Uluslararası Güvenlik Sorunları, Kamer Kasim ve Zerrin A. Bakan (Editörler), Ankara, ASAM Yayınları, 2004, s.2
- Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik derinlik*, İstanbul:Küre Yayınları
- Davutoğlu, A. (2012). "Principles of Turkish Foreign Policy and Regional Political Structuring", TEPAV Turkish Policy Brief Series. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1336135395-4.Principles_of_Turkish_Foreign_Policy_and_Regional_Political_Structuring_by_Ahmet_Davutoglu.pdf 30 Ekim 2019 tarihinde saat 16:05'te adresinden alınmıştır.
- Dedeoğlu, B. (2014). Savaş. Haydar Çakmak (Der.), *Uluslararası İlişkiler. Giriş, Kavram ve Teoriler* içinde (32-27). İstanbul. Doğu Kitapevi.
- Diriöz, A. O. (2012). NATO'nun Ortadoğu'ya Yönelik Politikası ve Kurumsal Programları. *Ortadoğu Analiz*, 4(40), 49-57.
- Doğanay, Ü. (2007). AKP'nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakarlık: Muhafazakar Demokrasi Ve Eleştirel Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(01), 65-88.
- Doster, B. (2012). Bir Bölgesel Güç Olarak İran'ın Ortadoğu Politikası. *Ortadoğu Analiz*, 4(44), 44-51.
- Duran, B. (2010). AKP ve dönüşümün aracı olarak politika. Yavuz. H. (Editör), *AK Parti toplumsal değişimin aktörleri* içinde (333-358). İstanbul. Kitap Yayınevi.
- Duvaklı. M. (2010, Nisan). Terörden Devlete KCK. 7 Mart 2019 tarihi 17:36'da <https://karanligiaydinlatisik.wordpress.com/2010/04/25/terorden-devlete-kck/> adresinden alınmıştır.
- Efegil, E. (2016). AK Parti hükümetinin Orta Doğu politikası ve ABD yönetimi ile Batılı uzmanların eleştirileri. *Gazi Akademik Bakış*, 9(18), 45-58.
- Ekşi, M. (2016). AK Parti Döneminde Ortadoğu'da Türk-Amerikan İlişkilerinin Jeokültürel Eksen: İslami Kimlik. *Gazi Akademik Bakış*, 9(18), 59-77.
- El Berni, H. M. (2018). Iran's Security Dilemma in The Middle East: A Neorealist Approach to Iran's Foreign Policy in Syria. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 115-139.
- Elias, F. (2017). İran'ın Stratejik Düşüncesinde Ortadoğu. 22 Mart 2019 tarihi saat 15:55'te <https://ankasam.org/iranin-stratejik-dusuncesinde-ortadogu/> adresinden alınmıştır.
- Erarslanlı, B., Göksu, G., ve Uçarlar, N., (Derleyenler), (2012). *Türkiye Siyasetinde Kürtler: Direniş, Hak Arayışı, Katılım* (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayıncılık
- Erdogan, I. (2013). Küresellesme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algisi/The New Security Perception in the Context of Globalization. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 6(12), 265.

- Ergil, D.. (1992). Uluslararası Terörizm. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47 (03), 139-143. 13 Mart 2019 tarihi saat 14:00'da <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/36561> adresinden alınmıştır.
- Erhan, Ç. (2001). ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(04).
- ERHAN, Ç. (2005), "Broader Middle East and North Africa Initiative and Beyond", *Perceptions*, Autumn, pp. 153-170.
- Erkmen, S..(2017). Sincar Operasyonu ve Türkiye'nin Terörle Mücadele Stratejisi. 16 Nisan 2019 tarihi 16:17'de <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/sincar-operasyonu-ve-turkiye-nin-terorle-mucadele-stratejisi/805730> adresinden alınmıştır.
- Ersal, A. (2012). Türkiye'de ulus devlet ve Ziya Gökalp, Mümtaz Turhan, Erol Güngör. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Erşen, E. (2014). Rusya'nın Arap Baharı Politikası. P. Paksoy ve A. Gözkaman (Ed.), *Arap Baharı Üzerine Değerlendirmeler*, Detay Yayıncılık. 115-135. 20 Mart 2019 tarihi 10:23'te https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/36303047/Emre_Ersen_kitap_bolumu.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1553242051&Signature=ijL9f7yFXbhmon9uc7z12XUYa8U%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DR_usyanin_A_rap_Bahari_Politikasi.pdf adresinden alınmıştır.
- ESAM (2019). Refah partisi Dördüncü büyük Kongre açılış Konuşması http://www.esam.org.tr/pdfler/siyasi_dokumanlar/3_rp/RP%201993%204.%20B%C3%BCy%C3%BCk%20Kongre%20A%C3%A7%C4%B1%C5%9F%20Konu%C5%9Fmas%C4%B1-Prof.%20Dr.%20Necmettin%20Erbakan.pdf 01 Ekim 2019 Tarihinde saat 22.00'da adresinden alınmıştır.
- FIRAT, E. (2009). Türkiye'de 1980 Sonrası Yaşanan Üç Büyük Kriz Ve Sonuçlarının Ekonomi-Politiği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(17), 501-524.
- Gregg, H. S. (2014). Defining and distinguishing secular and religious terrorism. *Perspectives on Terrorism*, 8(2).
- Guibernau, M. (1997). 20. yüzyılda ulus devlet ve milliyetçilikler. (Çev.Neşe Nur Domaniç). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Gunning, J., & Jackson, R. (2011). What's so 'religious' about 'religious terrorism'?. *Critical Studies on Terrorism*, 4(3), 369-388.
- Gül, T. (2012). *Terör ve Terörizm*. İstanbul: ARK Kitapları.
- Gülalp, H. (2003). *Kimlikler Siyaseti: Türkiye'de Siyasal İslam'ın Temelleri*. İstanbul: Metis Kitap.
- Güldiken, N. (2006). Ulus, Ulus-Devlet Ve Uluslaşma Kavramlarına İlişkin Tartışmalar Ve Türkiye. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 157-168.

- Hamsici, M.. (2013). Cemil Bayık: Süreç çöküşe gidiyor. 19 Nisan 2019 tarihi saat 12:26'da https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/08/130827_cemil_bayik_baris_sureci adresinden alınmıştır.
- Hamsici, M. (2014). 10 soruda: 17-25 Aralık operasyonları. 01 Mart 2019 tarihi saat 11:03'te https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141212_17_25_aralik_operasyonu_neler_oldu_10_soruda adresinden alınmıştır.
- Hakkı, M. (2016). Türkiye Siyası Kültüründe Laiklik Meselesi ve 15 Temmuz sonrası laiklik tartışmaları ve FETÖ. *Muhafazakâr Düşünce*. 49 (-), 37-55.
- Hamza, A., ve AKPINAR, A. (2017). Üniversitelerdeki FETÖ Yapılanması: Türk Üniversitelerinden İhraç Edilen Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma. *Strategic Public Management Journal*, 3(5), 1-30.
- Heper, M. (2008). *Devlet ve Kürtler* (Üçüncü baskı). İstanbul: Doğan Kitap.
- Hoffman, B. (1993). "Holy Terror". 15 Mart 2019 tarihi saat 16:06'da <file:///C:/Users/dell/Downloads/P7834.pdf> adresinden alınmıştır.
- Hürriyet Gazetesi. (2008). Bugüne Kadar Kaç Kürt İsyanı Oldu?. 17 Mart 2019 tarihi 13:55'te <http://www.hurriyet.com.tr/bugune-kadar-kac-kurt-isyani-oldu-7957402> adresinden alınmıştır.
- İmıl, M. (2016). *Ulus İnşa Sürecinde PKK Din İlişkisi*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- İbrahim, H. A., & Othman, A.. Türkiye'nin Ortadoğu Politikaları Bağlamında "IKBY". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 351-364.
- İçişleri Bakanlığı. (2017, Ocak). Uluslararası Af Örgütü'nün Raporuna İlişkin Basın Açıklaması. 15 Nisan 2019 tarihi saat 12:19'da <https://www.icisleri.gov.tr/diab/uluslararasi-af-orgutunun-raporuna-iliskin-basin-aciklamasi> adresinden alınmıştır.
- İçişleri Bakanlığı. (2017). İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: "Başarılı Terör Operasyonları ile Örgüte Katılımlar Önemli Oranda Azaldı". 14 Nisan 2019 tarihi saat 13:06'da <https://www.icisleri.gov.tr/icisleri-bakani-suleyman-soylu-basarili-teror-operasyonlari-ile-orgute-katilimlar-onemli-oranda-azaldi> adresinden alınmıştır.
- İçişleri Bakanlığı. (2017). PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG. 1 Nisan 2019 tarihi saat 13:11'de <http://uskup.be.mfa.gov.tr/Content/assets/consulate/images/localCache/12/6c0d2b32-6644-4694-838a-4c2f11ecd3a0.pdf> adresinden alınmıştır.
- İnat. K. (2017, Ekim). Türk-İran İlişkileri -I-: Güvenlik. 2 Mart 2019 tarihi saat 12:05'te <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-kemal-inat/598713.aspx> adresinden alınmıştır.
- İnce, M. (2017). Mafyalaşan PKK'nın mali kaynakları. 16 Nisan 2019 tarihi saat 10:18'de <https://www.aydinlik.com.tr/mafyalasan-pkk-nin-mali-kaynaklari-ozgurluk-meydani-eylul-2017> adresinden alınmıştır.

- İsen, G . (1983). Terörizm: Değişik Boyutlarıyla Çağdaş Bir Sorun. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 193-231. 14 Mart 2019 tarihi saat 15:09'da <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/214074> adresinden alınmıştır.
- Jean-François Mayer (2001) Cults, Violence and Religious Terrorism: An International Perspective, *Studies in Conflict and Terrorism*, 24:5, 361-376
- Kacıroğlu, M. (2010) "Cehennemden Selam" Romanı Örneğinde İlk Dönem (1927-1940) Tarihi-Macera Romanlarda Kanonik Söylem Yahut Angaje Eğilim. *Turkish Studies Dergisi*, 5(2), 449-481.
- Karabulut, B. (2015). *Güvenlik: " Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek"*. İkinci Basım, Barış Kitabevi.
- Karaosmanoğlu, A. L. (20014). NATO'nun Dönüşümü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(40), 3-38.
- Kardaş, T. (2007). Güvenlik: kimin güvenliği ve nasıl?., Dağı, Z. (Derleyen), *Uluslararası Politikayı Anlamak 'Ulus-Devletten Küreselleşmeye' içinde* (126-152). İstanbul. Alfa Yayınevi
- KAYA, M. (2015). Batı Dışı Modernleşme Örneği Olarak Türkiye Modernleşmesi: Süreklilikler, Kopuşlar Ve Çatallanmalar. *Electronic Turkish Studies*, 10(2).
- Kayrak, S. (2012). Rusya Federasyonunun Ortadoğu Politikası. 21 Mart 2019 tarihi saat 11:10'da <http://www.bilgesam.org/incele/103/-rusya-federasyonu'nun-ortadogu-politikasi/#.XJSFgCgzbIU> adresinden alınmıştır.
- KCK Sözleşmesi Nedir (2011, Aralık). 7 Mart 2019 tarihi 17:00'da <http://kckparasi.blogspot.com/2011/12/kck-sozlesmesi-nedir.html> adresinden alınmıştır.
- Kemal, İ. (2010). Türkiye'nin İran Politikası 2010. *Ortadoğu Yıllığı*. 8-41.
- Kemaloğlu, İ. (2012). Rusya' nın Ortadoğu Politikası. *Ortadoğu Stratejik Araştırma Merkezi, Rapor*, (125), 7-16.
- Kemal, M. (2017). Rusya'nın Ortadoğu Politikası: İdeolojiden Pragmatizme. 21 Mart 2019 tarihi saat 11:55'te <https://www.timeturk.com/rusya-nin-ortadogu-politikasi-ideolojiden-pragmati-zme/haber-470723> adresinden alınmıştır.
- Kılıçbay, M. A. (1996). *Uyruktan Vatandaşa, Geçimden İktisada*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kısakürek, N. F. (2014). *İdeolocya örgüsü*. Büyük Doğu Yayınları Basım Yayın Prodüksiyon Ltd. Şti..
- Kirişçi, K., Winrow, G. M., & Fethi, A. (Çev. Fethi. A.). (2011). *Kürt Sorunu: Kökeni Ve Gelişimi* (Altıncı baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Koç, N. (2013). Şeyh Sait Ayaklanması. *Turkish Studies Dergisi*, 8(2), 153-166.

- Köker, L. (Çev. Ahmet Fethi). (Editörler: E. Özdalga-S. Persson). (1998). *Ulusal Kimlik ve Devlet Meşruiyeti: Türkiye'nin Demokratik Deneyiminin Çelişkileri. Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları., 83-96
- Köse, S. C. (2012). Müzakereci Demokrasi Kuramı ve Toplumsal ve Politik Dönüşümün İmkânları: Kürt Açılımı Üzerine Bir İnceleme. *Spectrum: Journal of Global Studies*, 4(2), 89-116.
- Köse, T. (2017). Çözüm Sürecinin Yükseliş ve Düşüşü. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*. 4(1), 13-40.
- Köylü, M. (2018). 1980 Askeri Darbesi'nden 15 Temmuz 2016'ya Kadar Süreç İçinde FETÖ/PDY'nin Kamu ve Siyasi Yapıya Yönelik Yerleşme Faaliyetleri (The Settlement Activities of Pattern and Politics in the Process Up to 15th July 2016 from the 1980 Military Darbase to Public and Political Buildings). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2).
- Köylü, M. (2018). Suriye, PYD/YPG Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 5 (11), 70-86.
- Kurubaş, E. (2004). *Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu Ve Türkiye*. (Cilt 2). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kurubaş, E. (2008). Etnik Grup-Devlet İlişkilerinin Sorunsallaşması ve Aktör Tutumlarındaki Açmazlar: Türkiye'deki Kürt Sorunu Örneği. *Liberal Düşünce*, 50, 19-53.
- Kurubaş, E. (2009). Etnik Sorun-Dış Politika İlişkisi Bağlamında Kürt Sorununun Türk Dış Politikasına Etkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 39-69.
- Kurt, M. (2019). My Muslim Kurdish brother': Colonial Rule and Islamist Governmentality in The Kurdish Region of Turkey. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 21(3), 350-365
- Mahmut, K. (2014). Geç Osmanlı Döneminde Öykünmeciler Modernitenin Boyutları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2). 267-277
- Mardin, Ş. (2001). *Türk Modernleşmesi, Makaleler 4*. Derleyenler: M. Türköne ve T. Önder. (Dokuzuncu Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Ş. (2010). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset. Makaleler 1*. Derleyenler: M. Türköne ve T. Önder. (On Üçüncü Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları
- Miş, N. ve Aslan, A.. (2018). *AK Parti'nin 15 Yılı Siyaset*. İstanbul: SETA Kitapları
- Muharrem, E. (2017). Dönüşerek Varlığını Sürdüren NATO'nun 2000'lerdeki Yeni Rolü: DEAŞ/Terörizmle Mücadele ve Türkiye. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 43-72.
- Mohammed A. (1994). "Security in the Third World: Searching for the Core Seeking Security and Development -The Impact of Military Spending and Arms Transfers- Norman A. Graham (Editörler), *USA Lynne Rienner Publishers*, 15-28

- Mumcu, U. (1993). *Kürt Dosyası*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Oda TV. (2015). İşte Çözüm Sürecinin Kronolojisi. 19 Nisan 2019 tarihi saat 12:45'de <https://odatv.com/iste-cozum-surecinin-kronolojisi-1108151200.html> adresinden alınmıştır.
- Oğuzlu, T. (2012). NATO'nun Dönüşümü ve Geleceği. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 4(40), 8-18.
- Oğuzlu, T. (2012). NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(34), 99-124.
- Oktay, Ö . (2010). Çok Boyutlu Türk Dış Politikasına Bir Örnek: Türkiye-İrak-Bölgesel Kürt Yönetimi Arasında Gelişen İlişkiler ve Nedenleri. *Ortadoğu Etütleri*, 1 (2), 53-74. 14. Ocak 2019 tarihi saat 10:03'te <http://dergipark.gov.tr/ortetut/issue/22569/241123> adresinden alınmıştır
- Oran, B. (2017). *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt III*, (3. Baskı), İstanbul: İletişim yayınları
- Orhan, O. (2014). IŞİD ile Mücadele, sınır geçişleri ve Türkiye. *ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi*,(11).
- Orhan. O. (2017, Ocak). Astana Zirvesi Kalıcı Çözümün Yol Haritası Olabilir. 2 Mart 2019 tarihi saat 14:40'ta <http://orsam.org.tr/tr/astana-zirvesi-kalici-cozumun-yol-haritasi-olabilir/> adresinden alınmıştır.
- Orhan, O. (2019). 2018 Yılında Suriye ve 2019 yılından beklentiler. *Ortadoğu Analiz*, 10,(85), 10-13.
- Öcalan, A. (T.Y). Kürdistan Devrim Yolu Manifesto. 18 Ekim 2019 tarihi saat 22.05'te <https://birinsanbirkita.files.wordpress.com/2014/08/kurdistan-devriminin-yolu-pkk-manifestosu.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Öğür, B., Baykal, Z., & Balcı, A. (2014). Kuzey Irak-Türkiye İlişkileri: PKK, Güvenlik ve İşbirliği. 1 Mart 2019 tarihi saat 15:06'da <http://www.abalci.com/wp-content/uploads/2016/11/Kuzey-İrak-T%C3%BCrkiye-Ormer.pdf> adresinden alınmıştır.
- Özalp, M. (2018). Türkiye'nin Suriye'ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 169-186.
- Özben, M. (2016). McCemaat ve Yeni Dini Hareketten (YDH) Terör Örgütüne: FETÖ. *Muhafazakâr Düşünce*. 49 (-), 167-181.
- Özdağ, Ü. (2011). *İkinci Tek Parti Dönemi: AKP'nin Yumuşak Hegemon Parti Projesinin Anatomisi*. Ankara: Kripto Kitaplar.
- Özeren, S. (2011). Terörizm paradoksu ve Türkiye., S. Özeren ve M. Sever (Editörler). *Türkiye'de paradigma değişimi ve terörle mücadele içinde* (23-54). Ankara: Karınca Yayınları.

- Özeren, S., ve Sever, M. (Editörler), (2011). *Terörizm paradoksu ve Türkiye*. Ankara: Karınca Yayınları.
- Özeren, S ve Başbüyük, O. (2011). Terörizm paradoksu ve Türkiye., S. Özeren ve M. Sever (Editörler). *Kendi dilinden KCK: sivil siyaset mi yeniden yapılanma mı?* içinde (93-126). Ankara: Karınca Yayınları
- Özerkmen, N. (2017). Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 247-265.
- Pirim, O. ve Örtülü. (2000). *Ömerli Köyünden İmralı'ya PKK'nın 20 yıllık Öyküsü*. İstanbul, Boyut Yayınla
- Pusane, Ö. K.. (2017). Türkiye'nin Kuzey Irak Politikasında Değişim: Turgut Özal ve Tayyip Erdoğan Dönemleri Karşılaştırmalı Analizi. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 14(56), 39-53.
- Posch, W.. (2018) İran'ın Bölgesel Güvenlik Politikaları: Irak ve Suriye Örnekleri. 22 Mart 2019 tarihi saat 10:45'te <https://www.sharqforum.org/2018/05/21/iranin-bolgesel-guvenlik-politikalari-irak-ve-suriye-ornekleri/?lang=tr> adresinden alınmıştır.
- Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun. (2011). 26 Mart 2019 tarihi saat 10:59'da <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6112.pdf> adresinden alınmıştır.
- Resmi Gazete. (2016). Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kararname. 22 Nisan 2019 tarihi saat 14:23'de <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160723.pdf> adresinden alınmıştır.
- Sancar, C. (2010). Finansal Serbestleşme Sonrasında Latin Amerika, Meksika, Güneydoğu Asya Ve Türkiye'de Yaşanan Krizler, Nedenleri Ve Uygulanan Imf Tipi İstikrar Programlarının Sonuçları. Nobel Yayıncılık.
- Sancar, M., ve Akgönül, S. (2016). Kürt Açılımı ve İnsan Hakları Konusundaki Gelişmeler. Oran, B., (Editör), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt 3* içinde (740-747). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sandıklı, A. (2012). Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri. *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, İstanbul*.
- Sandıklı, A., & Semin, A. (2012). Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi Ve Türkiye. 15 Ocak 2019 tarihi saat 10:40'ta <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-227-2014090440butun-boyutlariyla-suriye-krizi-ve-turkiye.pdf> adresinden alınmıştır.
- Sarıbay, A. Y. (1995). *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam*, (İkinci baskı). İstanbul: İletişim Yayınları
- Sayın. A. (2017, Kasım). Türkiye- İran İlişkilerinde Yeni Dönem. 2 Mart 2019 tarihi saat 11:01'de <https://www.yenisafak.com/hayat/turkiye-iran-iliskilerinde-yeni-donem-2808461> adresinden alınmıştır.

- Sayın, A. (TY). Astana Süreci”nde Dönüm Noktası Olarak “Moskova Bildirgesi” Ve Suriye’de Kalıcı Bir Anlaşma İçin Öneriler. 25. Nisan 2019 tarihi saat 13:50’de https://www.academia.edu/33425823/Astana_S%C3%BCreci_nde_D%C3%B6n%C3%BCm_Noktas%C4%B1_Olarak_Moskova_Bildirgesi_Ve_Suriye_de_Kal%C4%B1c%C4%B1_Bir_Anla%C5%9Fma_%C4%B0%C3%A7in_%C3%96neriler.docx adresinden alınmıştır.
- Selin, E. (2001). *Ulus–devlet modelleri ve İspanya örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Semin, A. (2011). Türkiye’nin Irak Politikası Işığında Kuzey Irak Açılımı. *Bilge Strateji*, 3 (5), 179-204. 15. Ocak 2019 tarihi saat 10:33’te <http://dergipark.gov.tr/bs/issue/3805/51033>
- Semiz, B. (2011). Terörizm paradoksu ve Türkiye., S. Özeren ve M. Sever (Editörler), *PKK’da değişen ne?*, içinde (55-92). Ankara: Karınca Yayınları.
- Sinkaya, B. (2016, Aralık). Türkiye, İran ve Rusya Üçlü Görüşmeleri ve Moskova Bildirisi. 2 Mart 2019 tarihi saat 09:30’da <http://orsam.org.tr/tr/turkiye-iran-ve-rusya-uclu-gorusmeleri-ve-moskova-bildirisi/> adresinden alınmıştır.
- Sinkaya, B. (2017, Ekim). Türkiye-İran Yakınlaşması ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın İran Ziyareti. 2 Mart 2019 tarihinde <http://orsam.org.tr/tr/turkiye-iran-yakinlasmasi-ve-cumhurbaskani-erdogan-in-iran-ziyareti/> adresinden alınmıştır.
- Sönmez, G. (2018). IŞİD’in Dönüşümü ve Önümüzdeki Yeni Meseleler. 11 Mart 2019 tarihi saat 12:00’da http://orsam.org.tr/d_hbanaliz/Analiz_217_tr.pdf adresinden alınmıştır.
- Sümer, Ç., Yaşlı, F. ve Balaban, N. B. (Editörler), (2010). *Hegemonyadan diktatoryaya AKP ve liberal-muhafazakâr ittifak*. Ankara: Tan kitapevi Yayınları.
- Şahin, G. (2017). Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(2), 59-81.
- Şimşek, M. (2016). Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), 319-335. 13 Mart 2019 tarihi saat 14:02’de <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/383318> adresinden alınmıştır.
- Tamer, C. (2016). Türkiye ve İran’ın Irak’ta Güç Tahkim Etme Çabası: Başika Örneği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 103-118.
- Tamer, C. (2018). İran’ın Suriye’deki Güvenlik Stratejileri. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 178-202.
- Tanör, B. (1997). *Kuruluş: Türkiye: 1920 Sonraları*. İstanbul: Yenigün Haber Ajansı.
- Taş, D. (2014). *Türkiye’de terörle mücadelede Türk kamu yönetiminin işlevleri üzerine genel bir değerlendirme: PKK örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

- Taşdemir, F. (2005). *Uluslararası terörizme karşı devletlerin ülkeleri dışında münferiden kuvvete başvurma yetkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tarakçı, N.. (TY). Fırat Kalkanı Harekatının Jeopolitik Etkileri. 24 Nisan 2019 tarihi saat 13:56'da http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/kalkan_m_k_l_c_m_pdf_a4766b20-11b9-475b-aab5-1088c3495851.pdf adresinden alınmıştır.
- TBMM (2019). Hükümetler- Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri <https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/hukümetler/> 5 Ekim 2019 tarihinde saat 10:00'da adresinden alınmıştır.
- TC. Başbakanlık Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı. (2013). Sessiz Devrim Türkiye'nin Demokratik Değişim ve Dönüşüm Envanteri 2002-2012.(2. Baskı). ISBN: 978-975-19-5904-1.
- Telatar, G. (2015). Ak Parti'nin Düzen Kurucu Dış Politika Söylemi Ve Ortadoğu. *Alternatif Politika*, 7(3), 490-523.
- Terörle Mücadele Kanunu. (1991). 10 Mart 2019 tarihi saat 13:55'te <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> adresinden alınmıştır.
- Terzi, M. (2015). İkinci Körfez savaşı ve kolektif güvenlik bağlamında Bush Doktrini'nin değerlendirilmesi., M. Terzi ve S. Yenal. (Editörler), *Uluslararası güvenlik ve terörizm içinde* (253-287). Ankara. Sinopsis Yayınları.
- Thomas F. Homer-Dixon, (1995). "On the Threshold -Environmental Changes as Causes of Acute Conflict", *Global Dangers -Changing Dimensions of international Security-*, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (Ed.) *Cambridge-USA, MIT Press*, 44
- Timur, T. (2015). *AKP'nin önlenabilir karşı-devrimi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- TRT HABER (2018). Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan 10 yeni Kürtçe eser. 10 Nisan 2019 tarihi saat 14:12'de <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/kultur-ve-turizm-bakanligindan-10-yeni-kurtce-eser-367614.html> adresinden alınmıştır.
- Tunç, A. & Atılgan, A. (2018). Paralel Devlet Yapılanmasının (PDY) Kamu Kurumlarına Sirayeti ve Bürokratik Vesayet Darbesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (-), 79-104.
- Turaman, O., & Çelik, A. H. Türkiye Ve ABD'nin Ortadoğu Dış Politikası: Irak Ve Suriye Örnekleri Üzerinden Çatışan Ve Örtüşen Değerler İkilemi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 116-138.
- Uzgel, İ.. & Duru, B. (2013). *AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu*. Ankara: Pheoenix Yayınevi.
- Van Bruinessen, M. (Çev. Nevzat Kıraç, Bülent Peker ve diğ). (1992). *Kürdistan Üzerine Yazılar*. İstanbul. İletişim Yayınları

- Vatandaş, S. (2015). IŞİD ve Türkiye’de IŞİD Tartışmaları. 9 Mart 2019 tarihi saat 17:40’ta https://www.academia.edu/29990346/I%C5%9E%C4%B0D_ve_T%C3%BCrkiyede_I%C5%9E%C4%B0D_Tart%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1 adresinden alınmıştır.
- Vikipedi (TY). Türkiye’de Terörizm. 2 Nisan 2019 tarihi saat 18:09’da https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_ter%C3%B6rizm adresinden alınmıştır.
- Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkındaki Kanun. (1983). 26 Mart 2019 tarihi 12:12’de <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2923.pdf> adresinden alınmıştır.
- Yavuz, M. H. (2005). *Modernleşen Müslümanlar: Nurcular, Nakşiler, Milli Görüş ve AK Parti*. İstanbul: Kitap Yayınevi
- Yavuz, H. (2010). *AK Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri*. İstanbul: Kitap Yayınevi
- Yayla, A. (2015). Terör ve Terörizm Kavramlarına Genel Bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 45 (1)
- Yeltin, H. (2018). Türkiye’nin Suriye Krizine Karşı Güvenlik Arayışlarına Bir Örnek: Fırat Kalkanı Harekâtı. *Econder International Academic Journal*, 2 (2), 200-214
- Yeşiltaş, M. (2017). Siyasi, Askeri ve Stratejik Kazanımlarıyla Fırat Kalkanı Harekâtı. 24 Nisan 2019 tarihinde <https://www.setav.org/askeri-stratejik-ve-siyasi-kazanimlariyla-firat-kalkani-harekati/> adresinden alınmıştır.
- Yıldırım, T. (2011). *Kürt Sorunu ve Devlet (Tedip ve Tenkil Politikaları 1925-1947)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Zeynep, O. Ö. (2017). Suriye İç Savaşı’nın Türkiye-İran-Suriye İlişkileri Üzerine Etkileri. 2 Şubat 2019 tarihi saat 14:52’de https://www.academia.edu/26454789/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1n%C4%B1n_T%C3%BCrkiye-İran-Suriye_%C4%B0li%C5%9Fkileri_%C3%9Czerine_Etkileri.pdf adresinden alınmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Gizem BAŞER

Doğum Yeri ve Tarihi: Aydın / 26.11.1991

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi/ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
/ Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi Bölümü (2013)

Lisansüstü Öğrenimi: Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü /
İşletme ABD / Yüksek Lisans

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce (YÖKDİL: 68,75)

İletişim

e-posta Adresi: gizemyerli@gmail.com

Tarih: 28.07.2019